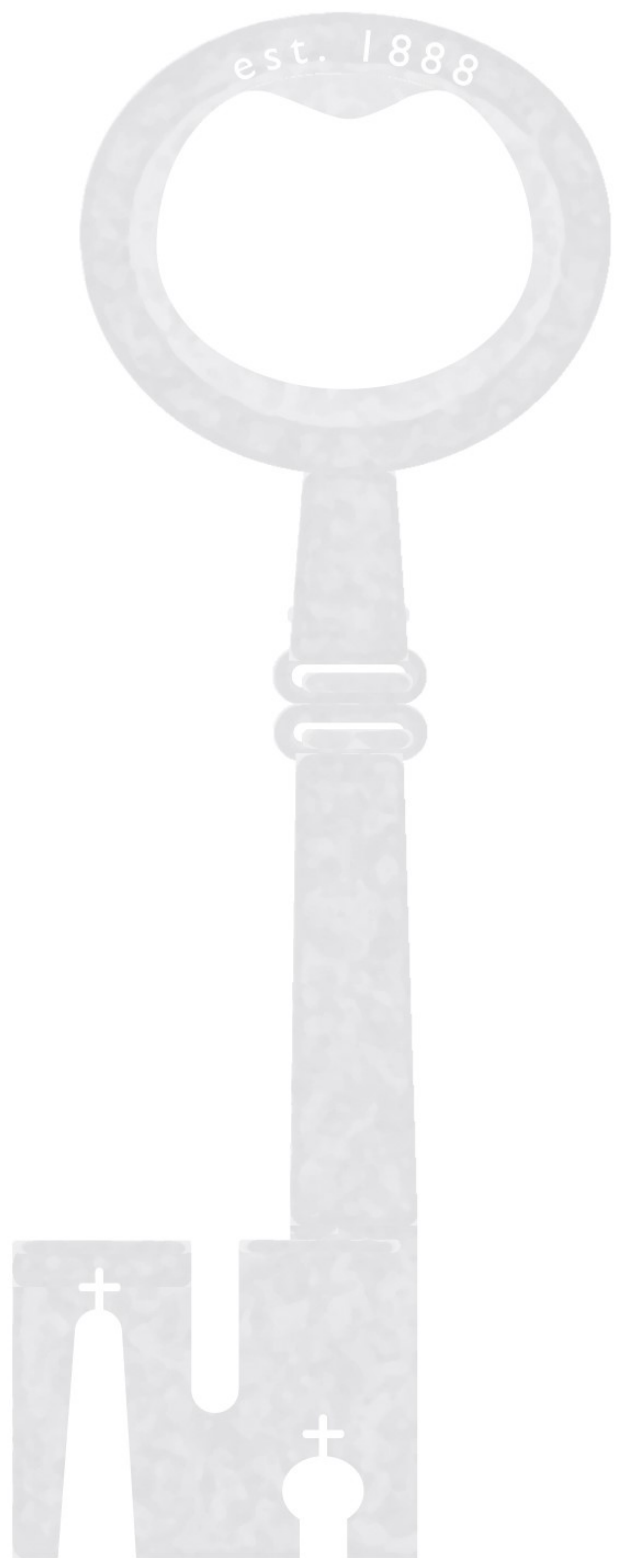

vartija

ihminen – usko – kulttuuri

Israel/Palestiina

I | 2023

Sisällys

Pääkirjoitus.....	2
Mikko Ketola	
Eurooppalainen antisionismi ja antisemitismin varjo.....	4
Matti Myllykoski	
Antisemitismi, sionismi ja longue durée.....	13
André Swanström	
Yksinkertaistava vastakkainasettelu ei rakenna rauhaa.....	25
Anna-Liisa Rafael	
Onko antisionismi antisemitismää?.....	34
Hannu Juusola	
Avoin yhteiskunnallinen keskustelu ja Israel.....	52
Timo R. Stewart	
Israel ja sionismi: Tulkintaoikeus, kolonialismi ja kriittinen keskustelu.....	66
André Swanström	
Vastauskirjoitus.....	77
Matti Myllykoski	
Kant ei redusoinut uskontoa moraalikysymykseksi.....	87
Petri Järveläinen	
Nyt puhuu Jartzinger.....	91
Petri Järveläinen	
Holokausti-elokuvien painava tietokirja.....	98
Mikko Ketola	

Antisemitismi, antisionismi ja Israel

Vartijassa on joulukuun 2022 puolivälistä lähtien käyty intensiivistä keskustelua antisemitismistä, antisionismista ja Israelista. Keskustelun käynnisti dosentti **André Swanströmin** kannanotto ns. tapaus Kiasmaan. Puheenvuoroja käyttivät myös professori **Hannu Juusola**, Ulkopoliittisen instituutin vanhempi tutkija **Timo R. Stewart**, dosentti **Matti Myllykoski** ja väitöskirjatutkija **Anna-Liisa Rafael**. Kaikki keskustelupuheenvuorot ovat mukana käsillä olevassa Vartijan teemanumerossa, enkä ryhdy niitä tässä referoimaan.

Eräs ystäväni sanoi, että Vartija on ainoita foorumeja, jossa tällaista keskustelua Suomessa voi käydä ja jossa erilaiset kannat saavat tasapuolisesti näkyvyyttä. Tämä onkin tavoitteemme, ja aihepiiriä koskevat kirjoitukset ovat edelleen tervetulleita. Kuten lukija huomaa, kirjoittajien käsitykset eräistä seikoista ovat varsin erilaisia. Tällaisia ovat esimerkiksi kysymykset antisemitismin määritelmästä, antisionismin ja antisemitismin suhteesta, Israelin palestiinalaispolitiikan arvostelusta ja kolonialismista Lähi-idän kontekstissa. Emme kuvittele, että Vartijassa käyty keskustelu pystyisi ratkaisemaan näitä kysymyksiä, mutta se voi kuitenkin parhaassa tapauksessa toimia silmienavaajana ja ymmärryksen lisääjänä.

Monille suomalaisille Israelin ja palestiinalaisten välinen konflikti on hämmentävää seurattavaa. Toisille taas tuntuu olevan aivan selvää, kumpi puoli on pääsyyllinen.

Suomessa on hyvä silti muistaa se, että Israelissa esimerkiksi nykyisen hallituksen kova linja palestiinalaisten suhteen ei saa kansalaisten yksimielistä kannatusta, vaan Israelissa toimii vahva poliittinen oppositio. Samoin palestiinalaisten keskuudessa ei rakettien ampuminen Israeliin saa varauksetonta kannatusta. Kummallakin taholla on vilpitöntä halua elää rauhassa, ja sitä olisi ulkoa päin tuettava mahdollisuuksien mukaan. Näitä pyrkimyksiä ja niitä edistäviä ihmisiä meidän olisi hyvä tuntea paremmin.

Mikko Ketola

Eurooppalainen antisisionismi ja antisemitismin varjo

Matti Myllykoski

Lokakuussa 2022 taiteilijat **Terike Haapoja** ja **Eero Yli-Vakkuri** julkaisivat avoimen kirjeen, jossa he vaativat **Chaim ”Poju” Zabłudowiczin** hallitusjäsenyyden purkamista Kiasman tukisäätiössä. Perusteena oli se, että Zabłudowiczin rahoittamien organisaatioiden liiketoiminta kytkeytyy Israelin valtion Palestiinan miehitykseen ja palestiinalaisiin kohdistuvaan sortoon. Lisäksi taiteilijat vetosivat Zabłudowiczin toimia vastaan jo vuonna 2014 käynnistettyyn kansainväliseen *Boycott Divest Zabłudowicz* (BDZ) -kampanjaan, joka kehottaa taiteilijoita ja kulttuurialan työntekijöitä välttämään työskentelyä Zabłudowicziin kytkeytyvien taide- ja kulttuuriorganisaatioiden kanssa.

Avoimella kirjeellä alkanut kampanja on herättänyt reaktioita puolesta ja vastaan. Vartija julkaisi 13.12. Åbo Akademin kirkkohistorian dosentti **André Swanströmin** kirjoituksen, jossa hän esitti, että ”taiteilijoiden yksinkertaistuksiin perustuva boikottihanke kulminoituu antisemitismiin”. Lisäksi hän otti kantaa professori **Hannu Juusolan** esittämään ja Suomen ulkopoliittisen instituutin vanhemman tutkijan **Timo Stewartin** kannattamaan huomautukseen, jonka mukaan ”käytännössä juutalaisvastaisuus-argumentti nousee esiin lähes aina, kun arvostellaan Israelin politiikkaa tai kohdistetaan Israeliin boikotteja”. Tästä seuraa edelleen, että ”antisemitismistä syyttäminen on erittäin tehokas ase keskustelun hiljentämiseen”. Swanström katsoi, että Juusola ja Stewart ”eivät itse tunnista liikkuvansa kaltevalla pinnalla, jolla he ovat luisuneet artikuloimaan antisemitistisiä mielipiteitä”. Hän peräänkuulutti Israelin valtiolle kohtuullista ja tasapuolista kohtelua julkisessa keskustelussa.

Juusola ja Stewart vastasivat Swanströmille välittömästi. Juusola tarkensi kantaansa: ”En ole missään kiistänyt, etteikö Israelin arvostelun taustalla voi olla (myös) antisemitistisiä motiiveja, ainoastaan sen, että arvostelu olisi automaattisesti antisemitismiä.” Hän esittää lisäksi aiheellisen Israel-kritiikkiä koskevan kysymyksen: ”Kuka määrittelee sen, mikä on kohtuullista tai tasapuolista?” Stewart puolestaan analysoi antisemitismin määritelmiä, joista tyydyttävimpänä hän dokumentissa *The Jerusalem Declaration on Antisemitism* (JDA) esitettyä luonnehdintaa: ”Antisemitismi on syrjintää, ennakkoluuloja, vihamielisyyttä tai väkivaltaa, joka kohdistuu juutalaisiin siksi, että ovat juutalaisia (tai juutalaisiin instituutioihin, koska ovat juutalaisia).” Stewart toteaa oikein, että tällaisten yksinkertaisten määritelmien käyttö on yleensä ongelmaton, mutta juuri Israelin valtiosta puhuttaessa ne muuttuvat kiistanalaisiksi. Stewartin mukaan on olennaista tehdä ero Israelin valtion ja juutalaisten välillä; ne eivät ole yksi ja sama asia.

Kokonaisuus, josta on kysymys

Minua jäi tässä konfrontaatiossa vaivaamaan se, että on hyvin vaikeaa keskustella antisionismin antisemiittisyydestä, kun käsillä on jokin Israelin politiikkaan liittyvä yksityiskohta – vaikkapa jossakin suomalaisessa johtokunnassa vaikuttavan juutalaisen liikemiehen kauppasuhteet Israelin valtion kanssa tai esimerkiksi yksittäisen poliitikon Israel-vastainen tölväisy jossakin tietyssä tilanteessa. Vaikeaa tällainen keskustelu on siksi, että kaikkien siihen osallistuvien mielissä vaikuttaa huomattavasti suurempi kiistanalainen kokonaisuus, johon liittyen he argumentoivat. Siten jokin yksittäinen tapaus on aina vähemmän kuin jäävuoren huippu. Yritänkin tässä artikkelissa hahmottaa sitä ongelmakokonaisuutta, josta käsin reagoiden Israelin valtion puolustajat näkevät Israelin valtiota vastaan suunnatuissa toimissa ja kannanotoissa antisemitismiä.

Keskityn eurooppalaiseen perspektiiviin. Fokukseni on keskustelijoissa, jotka eivät ole juutalaisia eivätkä muslimeja tai arabeja. Meitä eurooppalaisia yhdistää tässä

keskustelussa yksi yhteinen ja kiusallinen piirre: Euroopassa toteutettu kuuden miljoonan juutalaisen kansanmurha johti siihen, että juutalaisia siirtyi ratkaisevassa määrin Palestiinaan, jossa Israelin valtio perustettiin. Karkeasti ajatellen voidaan sanoa, että ulkopuoliset palestiinalaiset ovat joutuneet kantamaan huomattavan osan eurooppalaisen rikoksen seurauksista. Vaikka sionismi levisi Euroopan juutalaisten parissa paljolti jo Dreyfus-jutun laukaisemana, holokaustilla on merkittävä osuutensa juutalaisten muuttoprosessin kiihdyttäjänä ja Israelin valtion syntyprosessin taustatekijänä.

Tyydyn antisemitismin osalta yllä mainittuun JDA:n määritelmään, joka jättää tulkinnanvaraiseksi, mikä antisionismi on antisemitismia. Antisisionismilla puolestaan tarkoitan Israelin valtion delegitimointiin, poliittiseen kumoamiseen tai väkivaltaiseen hävittämiseen tähtäävää puhetta ja toimintaa. Antisisionismia on monenlaista, eikä kaikki Israelin valtioon kohdistuva kritiikki ole antisisionismia eikä antisemitismia. On esimerkiksi tutkijoita ja poliittisia vaikuttajia, jotka toteavat, että Israelin valtion synty oli aikanaan historiallinen vääryys, mutta näkevät Israelin kuitenkin poliittiseksi realiteetiksi, jonka murskaaminen väkivalloin tai kansainvälisin poliittisin painostuskeinoin johtaisi vielä suurempaan vääryyteen. Lisäksi Israelin valtioon on kohdistettu ja kohdistetaan jatkuvasti paljon sellaista poliittista kritiikkiä, joka liittyy kriittiseen analyysiin eikä artikuloidu vaatimuksina Israelin toimien erilliseen tuomitsemiseen, boikotoimiseen tai muuhun sellaiseen. Lisäksi voidaan analysoida tieteellisen etäisyyden päästä Israelin valtioon liittyviä poliittisia diskursseja. Ongelmia tällaisissa analyyseissä nähdään silloin, kun ne kohdistuvat toistuvasti vain yhteen Israel/Palestiina-konfliktin osapuoleen suhteuttamatta niiden yksittäisiä piirteitä kokonaisuuteen. Käsittääkseni Swanströmin kritiikki Juusolaa ja Stewartia kohtaan kumpuaa ainakin osittain tällaisesta asetelmasta.

Antisisionismin historiallinen kotipesä on luonnollisesti Lähi-Idän arabien parissa. Israelin valtion perustamisen jälkeen palestiinalaiset eivät kuitenkaan olleet tässä poliittisesti keskeisenä osapuolena. Israelin olemassaoloa vastustivat Egypti, Jordania

ja Syyria, jotka halusivat jakaa vasta perustetun valtion maat ja niihin ulottuvan vallan keskenään. Jordania olisi esimerkiksi voinut luovuttaa Länsirannan sen palestiinalaisille asukkaille itsenäisen valtion perustamista varten, mutta niin se ei tehnyt. Vuoden 1967 sota muutti asetelman hyvin toisenlaiseksi parissakin suhteessa. Israelin ennaltaehkäisevät iskut tekivät tyhjiksi naapurivaltioiden aikeet juutalaisvaltion tuhoamiseksi, ja voittoisa Israel miehitti Suezin niemimaan, Länsirannan ja Golanin kukkulat. Samalla sota teki konfliktista lopullisesti suurvaltapoliittisen: Neuvostoliitto tuki arabimaita ja Yhdysvallat Israelia. Euroopan vasemmistointellektuellit katsoivat Neuvostoliiton ja arabimaiden olevan rauhan asialla imperialismia vastaan, ja niin syntyi vasemmistolainen antisionismi. Euroopan poliittisessa oikeistossa ryhdyttiin puolestaan ymmärtämään Israelia, joka oli syntynyt paljossa sosialismin innoittamana, mutta lopulta kääntynyt Yhdysvaltojen tuesta riippuvaiseksi geopoliittiseksi saarekkeeksi arabimaailman keskellä.

Eurooppalaiset Israelin vastustajat ja kannattajat eivät voineet 1970-luvulla ennustaa, että Neuvostoliitto romahtaa ja että tällä välin poliittisesti itsenäistyneet palestiinalaiset ryhtyvät kasvavassa määrin islamismin kannattajiksi. Suurin osa palestiinalaisista katsoi tuolloin ja katsoo edelleen, että koko Palestiina kuuluu heidän valtaansa ja että Israelin valtio on tuhottava. Tätä päämäärää he ajavat terrori-iskuilla ja ohjusten ampumisella Israeliin. Israelin armeija on vastannut tähän pyrkimällä tuhoamaan palestiinalaisten sotilaallisia kohteita. Palestiinalaisilta siviiliuhreilta ei ole välttytty, eikä siviilien ja sotilaiden välinen rajakaan ole Gazan kaistaleella selvä asia. Palestiinalaisten kannalta pahasti epäonnistuneet Oslon rauhansopimukset Länsirannan aluejakoiheen siivittivät 1990-luvulla islamistisen Hamasin nousua palestiinalaisten johtoon ja kärjistikö konfliktia entisestään. Tämän kaiken jatkuessa Israel katsoo Oslon sopimusten aluejakoihin vedoten olevansa oikeutettu – vastoin kansainvälisiä sopimuksia – kiihtyvällä tahdilla asuttamaan miehittämäänsä Länsirantaa.

Kaksi leiriä

Nämä historian karkeat peruslinjat paljastavat vain osan konfliktin monimutkaisuudesta. Kaikesta tästä kiemuraisuudesta huolimatta Israel/Palestiina-kysymys jakaa mielipiteitä jyrkästi kahtia, jopa objektiivisuuden vaatimusta korostavien tutkijoiden parissa. Jyrkkään kahtiajakoon liittyy jakolinjan molemmilla puolilla voimakas käsitys oikeudenmukaisuudesta, joka kallistaa vaa'an selvästi toisen osapuolen hyväksi. Kun samat älykkäät ja arvostelukykyiset ihmiset toistuvasti kirjoittavat argumentteja jommankumman asian puolesta toista vastaan, syyn täytyy yksinkertaisessa peruskatsomuksessa, josta seuraa samalla kertaa kaikki muukin.

Israelin vastustaja ja antisionisti katsoo, että Israelin valtion perustaminen oli vääräys, joka on tavalla tai toisella korjattava. Sen perustaneet sionistiset juutalaiset ja heidän työnsä jatkajat ovat pahan tekijöitä ja palestiinalaiset ovat heidän uhrejaan. Taistelevatpa palestiinalaiset millä keinoin tahansa, he taistelevat maan puolesta, joka kuuluu heille. Israelin puolustaja katsoo, että juutalaisilla on oikeus omaan valtioonsa kansan historiallisilla juurilla ja että sillä on oikeus puolustaa olemassaoloaan. Näistä syistä Lähi-Idässä vääjäämättä eteen päin vyöryvissä tapahtumissa on kohtalokas kierre. Israelin kannattajan mielestä siirtokuntienkin perustaminen on oikein, koska Israel ei voi luottaa silkkään väkivaltaan nojautuviin palestiinalaisiin. Siksi sen on oman turvallisuutensa vuoksi parannettava asemiaan koko ajan, olivatpa siirtokunnat laillisia tai eivät. Israelin vastustajan mielestä palestiinalaisten väkivalta on oikeutettua tai ainakin ymmärrettävää, koska he taistelevat miehittäjää vastaan, olipa miehitys peräisin vuodelta 1948 tai 1967.

Jokainen yksittäinen kannanotto Israelin valtioon tai sionismiin liittyy tähän yksinkertaiseen tausta-asetelmaan. Eurooppalaiselle sionistille Israelin armeijan väkivaltaiset toimet Gazan alueella johtuvat palestiinalaisten omasta väkivaltaisuudesta ja vihamielisyydestä, kun taas Israelin vastustaja näkee palestiinalaistelijoiden israelilaiseen siviilikohteeseen tekemässä pommi-iskussa ymmärrettävän episodin sodassa miehittäjää vastaan. Tästä samasta syystä juutalaisen

liikemiehen liiketoimet Israelin Länsirannalla tulee tuomita, eikä sellainen suinkaan ole antisemitismiiä, vaan kannanotto miehitystä vastaan. Israelin politiikan puolustaja taas näkee sellaisessa kannanotossa tuen ilmauksen Israelin valtion tuhoamisen puolesta. Ja siksi hän voi mielestään hyvällä syyllä nähdä siinä antisemitismiiä.

Eurooppalaisen antisionismin anomalia

Eurooppalaiselle Israelin valtion kannattajan silmissä eurooppalainen antisionismi näyttäytyy Lähi-Idän poliittisen kokonaiskuvan lisäksi omasta Euroopan omasta poliittisesta kontekstista käsin. Niin Israelin valtion vastustajat kuin se puolustajakin elävät demokratioissa, joissa kohtuullisesti jaettu aineellinen hyvinvointi sekä ihmisoikeudet, sananvapaus ja oikeudenmukaisuus ovat kaikkien hyväksymiä arvoja. Niihin länsimaisessa politiikassa pyritään ja niillä länsimaista politiikkaa myös mitataan. Eurooppalainen Israelin puolustaja näkee Israelin niin demokraattiseksi ja länsimaiseksi valtioksi kuin mikään valtio Lähi-Idässä ylipäänsä voi olla. Palestiinalaisten poliittinen kulttuuri sen sijaan on demokratian vastakohta. Siinä ei kunnioiteta ihmisoikeuksia eikä sananvapautta. Se on pahasti korruptoitunutta ja nojaa väkivaltaan.

Kaiken tämän valossa eurooppalainen Israelin kannattaja kokee oudoksi, että toinen länsimaisessa demokratiassa elävä ihminen ottaa kantaa palestiinalaisten pyrkimysten puolesta. Nämä eivät itse halua elää Hamasin komennossa vailla sananvapautta ja ihmisoikeuksia, mutta vastustamalla Israelia antavat täyden tukensa Hamasille. Kritisoidessaan Israelin valtiota ja Länsirannan miehitystä he pohjimmiltaan toivovat, että Hamasin taistelijat tai heidän kaltaisensa onnistuisivat tekemään Israelista selvää jälkeä ja päätyisivät hallitsemaan juutalaisista puhdistettua Palestiinaa. Sillä juuri siihen palestiinalaiset vapautusjärjestöt ovat jo vuosikymmenten ajan avoimesti julistaneet pyrkivänsä. Eurooppalainen antisionisti ei missään mielessä samastu Hamasin politiikkaan eikä arvomaailmaan, mutta ehdottomasti kannattaa sen

pyrkimyksiä Israelia ja sen juutalaisia vastaan. Kärjistäen ilmaistuna, eurooppalaista ja palestiinalaista antisionistia yhdistää vain yksi asia: heidän antisemitismsä.

Mikäli olen ymmärtänyt oikein Swanströmiä ja muita, jotka näkevät melko lailla välittömän yhteyden antisionismin ja antisemitismin välillä, sellainen yhteys on pohjimmiltaan tässä. Tähän kytkentään liittyy olennaisesti myös se, että muut Lähi-Idän miehityksen alla elävät kansat ja väestöryhmät eivät saa Euroopassa osakseen samanlaista huomiota kuin palestiinalaiset. Tämä johtuu osin siitä, että Israelin hallitusmuodon juuret ovat eurooppalaisessa demokratiassa, ja siksi siltä tulee voida odottaa enemmän kuin muilta Lähi-Idän valtioilta. Eurooppalainen Israelin valtion puolustaja näkee asetelmassa myös synkemmän syyn: palestiinalaisten asema kiinnostaa eurooppalaisia ihmisoikeusaktivisteja selvästi enemmän kuin esimerkiksi kurdien elämä miehityksen alla, koska palestiinalaisten miehittäjät ovat juutalaisia.

Eurooppalaisen antisionismin anomalia näyttäytyy niissä yhteyksissä, joissa sanotaan suoraan tai annetaan ymmärtää, että Israel on pahantekijä ja palestiinalaiset pahantekijän uhreja. Kärkkäät kannanotot, joissa Israelia syytetään ja siltä vaaditaan erilaisia asioita, mutta palestiinalaisilta ei vaadita mitään, eivät ole pelkkää antisionismia.

Minusta eurooppalaisen antisionismin anomalia liittyy Euroopan poliittiseen kehitykseen: kyvyttömyyteen käsitellä holokaustia kuin vasta myöhään; (tähän liittyen) juutalaisten leimautuminen jatkuvasti kokemistaan vääryyksistä valittaviksi uhreiksi, jotka saavat liikaa huomiota; vasemmistolaisen antiamerikkalaisuuden jyrkät kytkennät Lähi-Idän tilanteeseen; vanhat antisemiittiset klisheet juutalaisten kansainvälisestä rahavallasta ja juonittelusta; Israelin juutalaisten dualistinen dehumanisoiminen uhreiksi, joista on tullut sortajia (Daavidin tähti = hakaristi). Tämä kaikki yhdessä viestittää sitä samaa, mitä vanha kristillinen antisemitismi: juutalaiset ovat itse syyllisiä omiin vastoinikäymiisiinsä, ja heidän tulee pysyä maailmassa kodittomina ja muukalaisina. Eurooppalaisessa kristinuskossa ja

politiikassa juutalaiset saivat olla toiseuden kantajina useiden vuosisatojen ajan; sellainen syvään juurtunut leima ei katoa vuonna 1945 yhtäkkiä ja jälkiä jättämättä.

Näistä syistä olen sitä mieltä, että eurooppalaisessa antisionismissa elää vanha antisemiittinen diskurssi. Siitä huolimatta en halua leimata yksittäisten ihmisten yksittäisiä kannanottoja antisemitismiksi. Tähän on useita syitä, mutta tärkein niistä liittyy Israel/Palestiinasta käytävän keskustelun olemukseen. Minusta siinä päästään eteenpäin ainoastaan monipuolisten historiallisten ja poliittisten analyysien avulla, jossa pyritään ottamaan huomioon kaikki asiaan kuuluvat tekijät. Sellaisen keskustelun tulisi katsoa menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi myös tulevaisuuteen, vaikkapa vain esittämällä aiheellisia kysymyksiä, joihin kenelläkään ei ole hyviä vastauksia.

Israel, Palestiina ja kysymys demokratiasta

Juutalaiset ja palestiinalaiset ovat pyhällä maalla jäädäkseen. Mikään väkivalta tai poliittinen vaikuttaminen ei muuta tätä todellisuutta miksikään. Siksi olisi hyvä kysyä, millaista yhteiskuntaa kohti juutalaisten ja palestiinalaisten yhteiselo halutaan kehittää. Eurooppalaisesta näkökulmasta tämän pitäisi olla selvää: kysymys on kehityksestä kohti demokratiaa. Demokratiakehitys voi alkaa ainoastaan molemminpuolisten väkivaltaisuuksien lopettamisella ja luottamuksen rakentamisella, aivan kuten sellainen prosessi alkoi, sujui ja kohtalaisen hyvin onnistuikin Etelä-Afrikassa. Lähi-Idässä demokratian tavoite näyttää tällä hetkellä mahdottomalta. Mutta entäpä jos edes joku alkaisi jankuttaa tätä niin Israelin kuin palestiinalaisten suuntaan kaikissa mahdollisissa ja mahdottomissa yhteyksissä?

Miten Israelin demokratia voisi sulkea vähitellen, aiempaa enemmän ja askel askeleelta piiriinsä myös palestiinalaisia? Miten palestiinalaiset voisivat ottaa päämääräkseen demokratian kehittämisen hallitsemillaan alueilla? Miten Israel/Palestiinassa voidaan edistää demokratiaan kuuluvia arvoja: ihmisoikeuksien ja

etenkin sukupuolivähemmistöjen oikeuksien kunnioittamista, sananvapautta, korruption kitkemistä sekä pyrkimystä väkivallattomaan yhteiskuntaan?

Israel on huomattavasti pidemmällä demokratiassa kuin ne alueet, joita palestiinalaiset järjestöt hallitsevat. Samalla kysymys demokratiasta iskee kuitenkin myös sionismin ytimeen: voiko Israel kehittyä inklusiivisemmaksi demokratiaksi ja silti pysyä edelleen juutalaisvaltiona? Kysymys demokratiaan kasvamisesta onkin Israel/Palestiinan molempien väestöryhmien kannalta ainoa yhteinen kysymys, jossa on tulevaisuus ja toivo.

Palestiinalaisten kannalta demokratiakehitykseen voisi liittyä yksi tavoite, jonka **Edward Said** näki ainoaksi mahdollisuudeksi Oslon rauhansopimusten johdettua palestiinalaisten kannalta huonoon lopputulokseen – Israel/Palestiinan kehittämisen sekulaariksi demokratiaksi. Tällainen visio on kuitenkin niin Israelin kuin palestiinalaisjärjestöjen näkökulmasta katsoen ideologisesti mahdoton.

Demokratian on elettävä Israel/Palestiinassa vielä kauan kysymyksenä ennen kuin siitä voi tulla vastaus.

Antisemitismi, sionismi ja *longue durée*

André Swanström

Mitä on antisemitismi? Voiko Israelia kohtaan esitetty yksipuolinen ja kohtuuton kritiikki olla antisemitismin ilmenemismuoto? Näitä kysymyksiä ruodittiin mediassa ja tiedeyhteisössä joulukuussa 2022 lähtökohtana taidemuseo Kiasman tukisäätiön hallituksessa istuvaa **Chaim Zabłudowiczia** vastaan aloitettu taiteilijoiden työnseisaus.

Zabłudowiczia vastaan suunnatun kampanjan antisemitistisiä ulottuvuuksia nostivat esiin mediassa mm. piispa **Teemu Laajasalo** ja kansanedustaja **Ben Zyskowitz**. Itse totesin aiemmin Vartijan verkkojulkaisussa, että kampanja oli luonteeltaan antisemitistinen. Vastakkaista näkemystä edustivat professori **Hannu Juusola** ja vanhempi tutkija **Timo R. Stewart**, jotka vaativat antisemitismin määrittelyä kapealla tavalla, jotta Israelia voitaisiin vapaasti kritisoida ilman että kritiikkiä tulkittaisiin antisemitismiksi. Dosentti **Matti Myllykoski** puolestaan esitti, että koko polemiikin taustalla vaikutti isompi kokonaisuus, eli Israelin ja palestiinalaisten välinen konflikti sekä tutkijoiden näkemykset tämän konfliktin osapuolista ja näiden tavoitteista. Pyrin alla hahmottelemaan antisemitismin määritelmän valintaa suhteessa Myllykosken esiin nostamaan laajempaan taustaan.

Voimme lähteä liikkeelle tutkijoiden työtä ohjaavasta tiedonintressistä. Juusola ja Stewart suosivat JDA:n määritelmää, joka rajatessaan kaikenlaisen Israel-kritiikin antisemitismin ulkopuolelle soveltuu hyvin retorisella tasolla argumentointiin palestiinalaisten oikeuksien puolesta. Tutkijat perustavat selvästi valintansa **Jürgen Habermasin** typologian mukaiseen *emansipatoriseen tiedonintressiin*. He pyrkivät luomaan tilaa kriittiselle keskustelulle, joka edistää palestiinalaisten pyrkimyksiä. Emansipatorinen tiedonintressi on Habermasin ajattelussa kriittisen

yhteiskuntatieteen perusta, ja tätä kautta se antaa alkusysäyksen kriittiselle yhteiskunnalliselle keskustelulle.¹

Juusola ja Stewart osoittavat eettisessä harkinnassaan empatiaa palestiinalaisia kohtaan, mutta pystyvätkö he näkemään toisen osapuolen, eli israelilaiset, ja osoittamaan empatiaa heidän näkökulmilleen? Palestiinalaisten oikeuksien ajaminen on kunnioitettava päämäärä, mutta tapahtuuko se parhaiten boikottien ja toisen osapuolen kokemuksen mitätöivien määritelmien kautta? Keskustelun lähtökohdaksi tarkoitettujen määritelmien tulisi kummuta konfliktin molempia osapuolia kohtaan tunnetusta ja osoitetusta empatiasta. Halu ymmärtää molempia osapuolia ja kunnioittaa heidän kokemuksiaan ja näkemyksiään antaisi hedelmällisemmät lähtökohdat dialogiin osallistumiselle.

Boikottien ja lyömäaseina käytettyjen määritelmien tulehduttama ilmapiiri ei ole mikään uusi asia. **David Nirenberg** kiteyttää teoksessaan *Anti-Judaism: The Western Tradition* juutalaisvastaisuuden teemaksi, joka läpäisee koko länsimaisen kulttuurin historian. Länsimainen kriittisen ajattelun perinne on Nirenbergin mukaan syntynyt juutalaisuutta kohtaan esitetyn kritiikin pohjalta.² Nirenbergin esityksessä eri aikakausien ihmiset muinaisesta Egyptistä 1900-luvulle rakentavat maailmaansa juutalaisuutta koskevien ennakkoluulojen kautta ja juutalaisia vastaan esitetyn kritiikin varaan. Nirenberg operoi **Fernand Braudelin** lanseeraamalla *longue durée*-käsitteellä.³ Braudel tarkastelee pitkäkestoisia historiallisia prosesseja vuosisatojen perspektiivissä, ja Nirenberg seuraa analyyseineen Braudelin jalanjäljissä. Nirenberg päättää analyysinsä toisen maailmansodan jälkeiseen aikaan eikä käsittele Israelia. Nirenbergin analyysin jatkeena (vaikka hän ei kenties itse allekirjoittaisi seuraavaa) voidaan esittää, että Israel on sekularisoituneen länsimailman silmissä ainakin osittain korvannut juutalaisuuden kritiikin kohteena. Nirenberg painottaa, ettei hänen

¹ Habermas 1978, 308–310.

² Nirenberg 2013, 5. ”I have set out to write a history of how critical thought has been produced by thinking about Judaism, and has therefore also generated the ”Jewishness” it criticizes in the world.”

³ Longue duréesta ks. Braudel 1969, 41–83.

esityksensä ole puolustuspuhe Israelille tai juutalaisuudelle, eikä hänen tarkoituksensa ole estää Israelin valtiota kohtaan esitettyä asiallista kritiikkiä. Sen sijaan Nirenberg vetoaa omien länsimaisten ajattelutapojemme kriittisen tarkastelun puolesta. Nirenbergin mukaan kriittisten kysymysten esittämistä ei tule lopettaa liian aikaisin löydettyämme maailmankuvaamme harmonisesti sopivat vastaukset. Tällöin on Nirenbergin mukaan kyse ainoastaan kriittisen ajattelun illuusiosta – olemme vain vahvistaneet omia ennakkoluulojamme ja samalla esiintyneet ”kriittisinä” ajattelijoina.⁴ Vaikka Nirenberg pitää esityksensä ehdottoman tasapuolisena, muistuttaa hän meitä epäsuorasti siitä, että myös kriittisenä esiintyvä ”Israel-kritiikki” ei aina välttämättä ole muuta kuin valmiiden ennakkoluulojen puitteissa esitettyä näennäiskritiikkiä, joka lopettaa kysymysten esittämisen saavutettuaan omien uskomusten kannalta optimaalisen retorisen asetelman. Israel-kriitikot joutuvat myös Nirenbergin haasteen eteen: kestäkö heidän ajattelutapansa ja länsimainen aatehistoriallinen taustansa kriittisen tarkastelun? Antisemitismin aatehistorialliset juuret ovat syvällä, ne ulottuvat kristinuskon alkuaikoihin ja vielä pidemmälle, länsimaisen kulttuurin perustaan antiikin Roomassa.

Länsimaisen aatehistorian antisemitistinen punainen lanka on ollut pitkään tunnettu antisemiittien omassa keskuudessa. Esimerkkinä tästä voivat toimia suomalaiset IKL:n aktiivit. Puolueen eteläpohjalaisessa paikallislehdessä *Lakeuden Sanassa* hehkutettiin johtavien juutalaisten vaikuttajien sulkemista keskitysleireille Hitlerin noustua valtaan vuonna 1933. *Lakeuden Sana* kokosi länsimaisen kulttuurin merkkihenkilöiden tuomitsevia lausuntoja juutalaisista. Siteerattuihin auktoriteetteihin kuuluivat Maria Theresia, Martin Luther, Voltaire, Goethe, Tacitus, Napoleon, Victor Hugo ja Bismarck, jotka kaikki lausuivat tuomion sanoja juutalaisista.⁵ Suomalaisen äärioikeiston piirissä tiedostettiin siis jo 1930-luvulla, että antisemitismi oli tiiviisti kytköksissä länsimaisen kulttuuriperinnön pitkään linjaan.

⁴ Nirenberg 2013, 5, 11–12.

⁵ *Lakeuden Sana* 11.8.1933 s.1. Tekstin laatija oli todennäköisesti Reino Ala-Kulju, joka toimi Seinäjoen yhteislyseon uskonnon ja filosofian alkeiden opettajana sekä koulun rehtorina. Ala-Kuljulla oli lehden toimitusvaliokunnan muihin jäseniin nähden selkeästi korkeampi lukeneisuuden taso, joten sitaattivalikoiman koostaminen onnistui häneltä luontevimmin.

Äärioikeiston intellektuellit saattoivat **Reino Ala-Kuljun** tapaan pitää antisemitismia älyllisesti perusteltuna. Massoille soveltuvana vulgaariversiona antisemitismi toimi puolestaan kansanliikkeen polttoaineena. Vulgaariantisemitismi ei ole toisen maailmansodan jälkeen kadonnut mihinkään, pikemminkin se on viime vuosina nostanut päätään ja voimistunut hälyttävästi. Miksi sitten länsimaisen aatehistorian monituhatvuotista linjaa edustava sofistikoituneempi antisemitismi olisi yhtäkkiä kadonnut? Onko aatehistoriassa tapahtunut hämmästyttävä siirtymä, yhtäkkinen diskontinuiteetti, vai onko intellektuellien antisemitismi, länsimaisen kulttuurihistorian yksi keskeisistä teemoista, vain muuttanut muotoaan? Tämä on kriittinen kysymys aikamme Israel-kriitikoille.

Toisen maailmansodan jälkeen Israel-kritiikki on osittain korvannut intellektuellien keskuudessa uskonnollisen ja rodullisen antisemitismin. Israel-kritiikki toimii piilossa pysyttelevän, tiedostamattoman tai latentin antisemitismin naamiona sikäli hyvin, että Israelin valtiota ja sen politiikkaa kohtaan esitetyn asiallisen, legitiimin kritiikin mahdollisuutta ei voida kiistää. Asiallisen ja legitiimin kritiikin vanavedessä vaikuttaa kuitenkin mittasuhteiltaan kohtuuton, Israelia demonisoiva ja juutalaisvaltiolle kohtuuttomia vaatimuksia esittävä (joskus jopa Israelin tuhoa vaativa) kritiikin linja, joka toimii vanhan antisemitismin kanavana tehden siitä erityisesti vasemmistolaisissa piireissä poliittisesti korrektia ja salonkikelpoista. Israel puolestaan on epätäydellisyyksineenkin juutalaisten vuosituhantisten pyrkimysten täyttymys. Vaikka Israel ei valtiona edusta kaikkia maailman juutalaisia, on sen asema suhteessa juutalaisuuteen kuitenkin kiistatta keskeinen. Antisemitismin puolelle liukuva Israel-kritiikki toimii eräänlaisena *proxy war* -tyyppisenä kulttuurisotana. Siinä ei hyökätä suoraan juutalaisia tai juutalaisuutta vastaan vaan hyökätään välillisesti, juutalaisuuteen keskeisellä tavalla kytkeytyvää kohdetta eli Israelin valtiota vastaan esitetyn kritiikin kautta.

Antisemitismin historian rinnalla kulkee juutalaisuuden historiassa toinen *longue durée*-ilmiö, joka on etumerkiltään positiivinen. Toivo paluusta Israeliin, juutalaisten ikaikaiseen kotimaahan, on 1800-luvun lopulla virinnyttä sionismia paljon vanhempi

ilmiö. Diasporasta (hepreaksi *galut*, גלות) käsin juutalaiset ovat kautta vuosituhansien unelmoineet paluusta omaan maahansa aina Babylonian pakkosiirtolaisuudesta alkaen. Roomalaiset hävittivät Jerusalemin ja ajoivat juutalaiset maanpakoon. Unelma paluusta on kuitenkin elänyt läpi vuosituhansien, mistä on todisteena esimerkiksi niin sanottu vanha *yishuv* (היישוב הישן), Israelin alueella vuosisatojen läpi vaikuttanut juutalaisasutuksen jatkumo.⁶ Juutalaisten unelma paluusta ja paluun oikeutus haastavat palestiinalaisen näkökulman yksipuolisesti omaksuneita. Kuka asuu oikeutetusti omassa maassaan ja kuka on miehittäjä? Israelin ja palestiinalaisten tapauksessa objektiivinen, kumpakin osapuolta ymmärtävä tarkkailija huomaa, ettei tähän ehkä äkkiseltään löydy yksiselitteistä vastausta. Joka tapauksessa voimme todeta, että konfliktin linkittäminen pelkistävällä tavalla eurooppalaiseen nationalismiin ja kolonialismiin ei vastaa monimutkaista historiallista todellisuutta, jossa *longue durée*-prosessit ulottuvat vuosituhansien päähän.

Jos suostumme siihen, että molemmat edellä kuvatut *longue durée* -prosessit julistetaan irrelevanteiksi, olemme historiattomassa limbossa sanoutuen irti väkisinkin mukamme kantamamme länsimaisen kulttuurimme antisemitistisestä painolastista. Samalla kiellämme myös juutalaisen kulttuurin yhden keskeisimmän positiivisen pyrkimyksen. Tässä historiattomassa limbossa moderni tutkija ei ehkä tule ajatelleeksi sitä, että hänen harjoittamansa Israel-kritiikki toistaa kaikuja tuhannen vuoden takaisista keskiaikaisista verbaalisista mittelöistä. Tutkija saattaa määritelmiä valitessaan teroittaa parhaat retoriset aseensa hieman samaan tyyliin kuin keskiaikaisiin disputaatioihin valmistautuneet skolastiikassa marinoituneet kristinuskon puolustajat. Kyseisiin disputaatioihin saapui juutalaisia oppineita näennäisen vapaasti argumentoimaan kansansa ja uskontonsa puolesta. Tosiasiassa he olivat pakotettuina paikalla. Keskiaikaisissa disputaatioissa juutalaiset olivat uskonnollisessa mielessä syytettyjen penkillä. Modernissa sekulaarissa debatissa Israel on joutunut vastaavaan asemaan. Määritelmät ja argumentit voivat olla oman aikansa mittapuilla kaikin puolin moitteettomia ja sofistikoituneita, mutta niiden

⁶ Vrt. Auerbach 2009, 29–63.

valinnan ja käytön taustalla olevat motiivit ovat samat. Miten suhtaudumme debatin toiseen osapuoleen? Käydäänkö keskustelua empatian hengessä vai onko tavoitteena oman viiteryhmän näkemyksen läpirunnominen? Onko debatin ennalta päätetty lopputulos se, että juutalaisuus on harhaoppia tai että Israelin valtion perustaminen oli virhe? Kun sekä vasemmistolaiset aktivistit, uusnatsit että akateemiset tutkijat ottavat kantaa Israelin boikotoimisen puolesta, herää kysymys: emmekö me todella huomaa, että ikiaikainen juutalaisviha on ottanut ”Israel-kritiikin” muodon?

Miten voimme sitten edetä kohti mielekästä debattia, jossa kaikki osapuolet tulevat aidosti kuulluiksi? Palestiinalaisten länsimaiset tukijat (aktivistit, tutkijat, taiteilijat jne.) voisivat pysähtyä kuuntelemaan vaikkapa siirtokuntalaisten näkemyksiä. Israelin länsimaiset tukijat (kristityt sionistit, tutkijat, poliitikot jne.) saisivat kuunnella palestiinalaisten ruohonjuuritason näkemyksiä. Ruohonjuuritason todellisuuden avautuessa molempien osapuolten länsimaisille tukijoille kaikessa monimutkaisuudessaan he kenties huomaavat, että kummankaan osapuolen näkemykset ja argumentit eivät muodosta täysin yhtenäistä ja pelkistettyä kantaa. Toisen osapuolen näkeminen moninaisten mielipiteiden, aatteiden ja pyrkimysten kollaasina saattaa tuoda keskusteluun lisää sävyjä ja tasoja.

Esimerkkeinä siirtokuntalaisten moniäänisyydestä voidaan nostaa esiin Tekoan siirtokunnan rabbina toiminut **Menachem Froman** (1945–2013). Froman oli valmis dialogiin PLO:n ja Hamasin kanssa. Hän uskoi konfliktin ratkaisemiseen uskontojen välisen dialogin kautta. Froman ilmoitti olevansa tarvittaessa valmis elämään Tekoassa palestiinalaishallinnon alla mieluummin kuin evakuoitumaan Israelin puolelle, mikäli Israel luopuisi siirtokunnista. Vaikka Fromania pidettiin oman viiteryhmänsä keskuudessa eksentrikkona, on hän silti esimerkki ruohonjuuritason erilaisesta ajattelusta, jota länsimaissa harvemmin nostetaan esiin.⁷

⁷ Fromanista ks. Hirschhorn 2017, 173–177. Siirtokunnista ks. myös Gorenberg 2006; Feige 2009.

Miksi nostan esiin juuri siirtokuntalaiset? Siirtokuntien ja niiden asukkaiden kritisointi on laajalti hyväksytty itsestään selvänä aksioomana Israel/Palestiina-debatissa. Keskustelua käydään heidän ylitseen niin, että toisinaan molemmat osapuolet lähtevät siitä, että siirtokuntalaisia itseään ei tarvitse kuunnella. Erityisesti palestiinalaisten oikeuksia puolustaville siirtokuntalaiset toimivat monesti jonkinlaisena pahuuden ruumiillistumina. Heidän demonisoimistaan ei kyseenalaisteta. Israelin kulloisellekin hallitukselle siirtokuntalaiset ovat joko rasite tai resurssi, riippuen hallituksen poliittisesta kokoonpanosta, mutta resurssinakin he saattavat joutua uhrattavien pelimerkkien listalle.⁸

Yhdysvalloista 1960–70-luvuilla siirtokuntiin muuttaneiden juutalaisten joukossa oli runsaasti kansalaisoikeusliikkeen aktivisteja, jotka olivat kotimaassaan marssineet yhdessä rintamassa aforamerikkalaisten oikeuksien puolesta. Heille muuttaminen Juudeaan ja Samariaan oli osa juutalaisten emansipaatiota, jatkumoa liberaalin eetoksen innoittamalle aktivismille. Todellisuus siirtokunnissa haastoi luonnollisesti tämän idealismin.⁹ Liberaalien amerikkalaisten siirtokuntalaisten joukosta voidaan nostaa esiin rabbi **Shlomo Riskin**. Riskin toimi alun perin rabbina New Yorkissa, mutta muutti Israeliin ja oli mukana perustamassa Efratin siirtokuntaa. Riskin on vuosikymmenten saatossa tullut tunnetuksi modernin ortodoksijuutalaisuuden piirissä edistyksellisistä näkemyksistään suhteessa naisten asemaan ja uskontojen väliseen dialogiin. Riskinin johdolla Efratin asukkaat ovat pyrkineet myös hyvin väleihin palestiinalaisten naapureidensa kanssa. Rabbi Riskin on korostanut, että Efratia ei ole perustettu kenenkään kodeistaan hädätyn palestiinalaisen maille.¹⁰ Vaikka siirtokuntalaisten joukosta löytyy varmasti kovemman linjan kannattajia, tuovat nämä pikaiset välähdykset selvästi ilmi sen, ettei ole mielekästä nähdä konfliktin osapuolia stereotyyppisten yksinkertaistusten valossa. Dikotomia ”siirtokuntalaiset / palestiinalaiset” ja siihen liitetyt yksinkertaistukset ja stereotypiat eivät tee oikeutta monitahoiselle todellisuudelle.

⁸ Siirtokuntalaisten omia näkökulmia tarjoavat Leavitt 2002 ja Schlissel 2021.

⁹ Hirschhorn 2017, 36–42.

¹⁰ Riskinistä ks. Hirschhorn 2017, 98–142.

Siirtokunnista luopumista kannattaa vain vähemmistö israelilaisista. Vuonna 2017 siirtokunnista luopumista osana rauhansopimusta palestiinalaisten kanssa kannatti vain 10 % israelilaisista. Yli puolet israelilaisista on sitä mieltä, että Israelin hallinta Juudeassa ja Samariassa ei ole luonteeltaan miehitystä. Vastaavasti palestiinalaisten enemmistö uskoo, että siirtokuntalaisten enemmistö tulee pysymään alueella ja että vuoden 1948 palestiinalaisten pakolaisten paluu ei ole realistinen ajatus.¹¹

Miehityksestä puhuminen on varsin ongelmallista ottaen huomioon sen, että Länsiranta eli Juudea ja Samaria joutuivat vuonna 1948 Jordanian miehityksen alaisuuteen. Samoin Gaza joutui tuolloin Egyptin miehittämäksi. Kuuden päivän sodan yhteydessä vuonna 1967 Jordania liittyi hyökkäykseen Israelia vastaan saatuaan ensin Egyptiltä harhaanjohtavaa informaatiota sodan alkutilanteesta. Presidentti Nasser välitti kuningas Husseinille valheellista tietoa Egyptin valtavista voitoista, vaikka tosiasiassa Egyptin ilmavoimat oli tuhottu lentokenttilleen ja Egypti oli pahassa pulassa. Länsiranta päättyi siis Israelin haltuun Jordanian miehitysjakson ja sitä seuranneen jordanialaisen hyökkäyksen seurauksena.

Siirtokuntien ja ”miehityksen” lisäksi keskustelun lähtökohtien kannalta olennaisiin kysymyksiin kuuluu uskonto. Uskonto sekä maan ja fyysisten paikkojen pyhyys on eurooppalaisessa Israel/Palestiina-debatissa usein pelkistetty yksipuoliseksi huoleksi palestiinalaisten muslimien uskonnollisista oikeuksista erityisesti suhteessa Temppelevuoreen ja Al-Aksan moskeijaan. Mikäli konflikti nähdään ainoastaan valtiollisena, etnisenä ja kansainvälisoikeudellisena dilemmana, jää kuvasta puuttumaan olennaisia aspekteja. Juutalaisten oikeudet Temppelevuorella, Hebronissa patriarkkojen haudoilla, Betlehemissä Raakelin haudalla ja Sikemissä/Nablusissa Joosefin haudalla ovat polttavia kysymyksiä, joita länsimainen diskurssi ei ole kunnolla huomionnut. Juutalaisten käynnit näillä pyhillä paikoilla nähdään kernaasti provokaatioina tai poliittisina manifesteina, vaikka kyse on paikoista, joiden pyhyys

¹¹ Hirsch-Hoefler & Mudde 2021, 126–127.

juutalaisuudessa on kiistaton.¹² Mikäli eurooppalainen sekulaarinen humanisti pyrkii osallistumaan Israelia ja palestiinalaisia koskevaan debattiin, olisi hänen korkea aika lisätä omaa tietämystään juutalaisuudesta ja juutalaisten historiasta, ja pohtia omaa empatiaansa ja eläytymiskykyänsä näiden suhteen.

Matti Myllykosken tulevaisuuden toive on, että Israel ja Palestiina kehittyisivät kohti (sekulaaria) demokratiaa. ”Jos edes joku alkaisi jankuttaa tätä niin Israelin kuin palestiinalaisten suuntaan kaikissa mahdollisissa ja mahdottomissa yhteyksissä”, toivoo Myllykoski. Tässä saattaa kuitenkin piillä länsimaisuuden elättelemä harha. Länsimaalainen voi kokea missiokseen maailman muuttamisen haluamaansa suuntaan. Missä ja milloin tämä on oikeasti toiminut? Itseämme voimme yrittää muuttaa, mutta voimmeko muuttaa toisia?

Jos haluamme länsimaisin keinoin pakottaa Lähi-idän konfliktin osapuolet luomaan Palestiinan valtion, meidän täytyy miettiä valtion olemusta. **Max Weberin** klassisen määritelmän mukaan valtio on ihmisyhteisö, joka ”(onnistuneesti) vaatii itselleen fyysisen väkivallan legitiimin käytön monopolia tietyllä alueella”.¹³ Hamas ylläpitää parhaillaan tällaista monopolia Gazassa kirjaimellisesti defenestroituaan palestiinalaishallinnon (PLO:n) edustajat. Hamasilla on toimivat valtiolliset instituutiot, ja voidaankin sanoa, että kansainvälisen tunnustuksen puutteesta huolimatta Hamasin hallitsema Gaza on nähtävissä valtiona. Israelin ja Egyptin ylläpitämä saarto ei tee tätä tyhjäksi. Joudumme kuitenkin kysymään, onko tällainen Hamas-valtio palestiinalaisten intressien mukainen? Halutaanko tällainen valtio myös Juudeaan ja Samariaan Jerusalem pääkaupunkinaan? Hamasilla on laajaa kannatusta palestiinalaisten keskuudessa, mutta riittääkö se legitimoimaan moisen valtion ulkomaailman silmissä? Entä ne palestiinalaiset, jotka kokevat Hamasin vallan tukahduttavana?

¹² Goren 2016, 91–93, 315–358.

¹³ Weber 1972, 29. ”Staat soll ein politischer Anstaltsbetrieb heißen, wenn und insoweit sein Verwaltungstab erfolgreich das Monopollegitimen physischen Zwanges für die Durchführung der Ordnungen in Anspruch nimmt.” Suomenkielinen muotoilu ks. Berndtson 1993, 39.

Palestiinalaiset tarvitsevat paljon aikaa rauhanomaiseen kansalaisyhteiskunnan rakentamiseen, ruohonjuuritason demokraattisten prosessien tukemiseen ja koulutukseen. Palestiinalaisalueet ovat sateenkaarilipun alle kerääntyneiden vähemmistöjen kannalta äärimmäisen vihamielinen ympäristö. Vuonna 2019 julkaistun mielipidemittauksen mukaan Länsirannalla asuvista palestiinalaisista vain viisi prosenttia hyväksyi samaa sukupuolta olevien väliset suhteet.¹⁴ Tämä oli koko Lähi-idän alhaisin lukema. Hamasin hallitsemassa Gazassa kyselyä ei voitu toteuttaa. Demokraattiseen, sekulaariin ja ihmisoikeudet huomioivaan valtioon on palestiinalaisalueilla todella pitkä matka. On ehdottoman tärkeää, että palestiinalaisten oikeudet huomioidaan kaikilla tasoilla. Vallitsevassa tilanteessa palestiinalaisia täytyisi myös suojella heidän omilta radikaaleilta järjestöiltään, jotka vapautusretoriikastaan huolimatta ylläpitävät todellista sortoa teloituksineen ja ihmisoikeusrikkomuksineen palestiinalaisalueilla.

Konfliktin sitkeys ja rauhanprosessin hitaus turhauttavat länsimaisia sivustakatsojia. Ne harvat keinot, joita meillä on käytettävissä, liittyvät lähinnä itseemme. Toisia emme voi muuttaa tai pakottaa muuttumaan, mutta itseemme voimme vaikuttaa. Länsimaiselle lukijalle heitänkin haasteen: oletko ajatellut oman kulttuuriperintösi painolastia, antisemitismin syviä juuria kulttuurisi dna:ssa yli 2000 vuoden luotauksella? Oletko pohtinut omien näkökulmiesi tasapuolisuutta ja haastanut itsesi ajattelemaan Israelin ja palestiinalaisten välistä konfliktia myös israelilaisten ja juutalaisuuden näkökulmasta? Tämä on iso haaste, koska antisemitismi on upotettu sisään kulttuurin syvärakenteisiin. Siksi on myös syytä varoa määritelmiä, joilla länsimainen ihminen voi turhan helposti pestä kätensä antisemitismistä. IHRA:n määritelmä tarjoaa historiallisen perspektiivin huomioivan ja kulttuurisesti sensitiivisen näkökulman antisemitismiin. Loppujen lopuksi määritelmien valinnat kertovat paljon myös meistä itsestämme, myönsimme sen tai emme.

¹⁴ <https://www.jpost.com/Middle-East/Only-5-percent-of-Palestinians-and-6-percent-of-Lebanese-accept-gay-relationships-594179>

Kirjallisuus

Auerbach, Jerold S. 2009: *Hebron Jews. Memory and Conflict in the Land of Israel*. Lanham, MD: Rowman and Littlefield.

Berndtson, Erkki 1993: *Politiikka tieteenä. Johdatus valtio-opilliseen ajatteluun*. 2. painos. Helsinki: Painatuskeskus.

Braudel, Fernand 1969: *Écrits sur l'histoire*. Paris: Flammarion.

Feige, Michael 2009: *Settling in the Hearts. Jewish Fundamentalism in the Occupied Territories*. Detroit: Wayne State University Press.

Goren, Rabbi Shlomo 2016: *With Might and Strength. An Autobiography* (Edited by Avi Rath). Jerusalem: Maggid.

Gorenberg, Gershom 2006: *The Accidental Empire. Israel and the Birth of the Settlements, 1967–1977*. New York: Times Books.

Habermas, Jürgen 1978: *Knowledge and Human Interests*. Second edition. London: Heineman.

Hirsch-Hoefler, Sivan & Cas Mudde 2021: *The Israeli Settler Movement. Assessing Social Movement Success*. Cambridge: Cambridge University Press.

Hirschhorn, Sara Yael 2017: *City on a Hilltop. American Jews and the Israeli Settler Movement*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

Leavitt, June 2002: *Storm of Terror. A Hebron Mother's Diary*. Chicago: Ivan R. Dee.

Nirenberg, David 2013: *Anti-Judaism. The Western Tradition*. New York: W.W. Norton & Company.

Schlissel, Tzipi 2021: *Hebron Breaks the Silence. Personal, Historical and Political Documentation*. Second edition. Jerusalem: Dabri Shir.

Weber, Max 1972: *Wirtschaft und Gesellschaft. Grundriss der Verstehenden Soziologie*. Fünfte, revidierte Auflage. Tübingen: J.C.B. Mohr.

Yksinkertaistava vastakkainasettelu ei rakenna rauhaa

Anna-Liisa Rafael

Lähi-idän rauhanprosessi on jumissa eivätkä israelilaiset ja palestiinalaiset ole aikoihin päässeet yhteisen neuvottelupöydän ääreen. Sen päätepiteeksi ymmärretty ja kansainvälisen yhteisön tukema yhteinen tavoite — kahden valtion malli — vaikuttaa suorastaan utopistiselta. Tammikuun 2023 aikana tätä kirjoitusta laatiessani uutiset alueelta ovat vaikuttaneet poikkeuksellisen synkiltä ja huoli väkivallankiirteen syvenemisestä kasvaa.

Rauhan ja sovinnon mahdollisuus israelilaisten ja palestiinalaisten välillä näyttää myös yleisen mielipiteen tasolla korvautuneen ajattelutavoilla, joissa korostuu voimakas vastakkainasettelu. Vartijastakin on voinut lukea tilannekuvia, joissa israelilaiset ja palestiinalaiset suhtautuvat toisiinsa vihamielisesti ja sivustakatsojat jaetaan yksinkertaisesti kahtia: Israelin vastustajiin ja puolustajiin. Vastakkainasettelu on omiaan häivyttämään positiota, jonka jakavat käytännössä kaikki alueelle rauhaa ja sovintoa rakentavat tahot ja toimijat. Tästä positiosta käsin Israelin valtion olemassaoloon suhtaudutaan hyväksyvästi ja sen määrätietoista miehityspolitiikkaa palestiinalaisalueilla–Länsirannalla, Gazassa sekä Itä-Jerusalemissa–kritisoidaan. Jos rauhaa ja sovintoa rakentavat tahot ja toimijat jäävät etäisiksi, on helpompi omaksua vastakkainasettelua korostava ja väkivaltaa huokuva visio Israelista ja Palestiinasta.

Tämä kirjoitukseni on puheenvuoro mustavalkoista vastakkainasettelua vastaan. Se tutustuttaa lukijan kouralliseen todellisia toimijoita, jotka pitkäjänteisesti ja nykyisissäkin olosuhteissa pyrkivät rakentamaan rauhaa ja sovintoa israelilaisten ja palestiinalaisten välille. Lukuisten vaihtoehtojen joukosta olen valinnut kolme

esimerkkiä, jotka ovat keskenään erilaisia ja kaikki itselleni tuttuja. Ne eivät ole kuriositeetteja vaan edustavat kukin omalla tavallaan tyypillisiä asenteita ja toimia rauhan puolesta. Toivonkin kirjoitukseni tarjoavan toisenlaista aineistoa sille, joka haluaa monipuolistaa mielikuvaansa Israelista ja Palestiinasta.

Suomi: länsimaa rakentamassa itsenäistä, demokraattista Palestiinaa

Virallisesti Oslossa 1993 alkaneen Lähi-idän rauhanprosessin on ymmärretty johtavan kahden valtion ratkaisuun, joka saavutettaisiin asteittain Israelin 1967 vuonna miehittämien palestiinalaisalueiden miehityksen purkamisella. Itsenäinen Palestiinan valtio tai yksinkertaisesti Palestiina, josta nykyisin puhutaan miehitettyjen palestiinalaisalueiden ohella, ei näin ollen tarkoita historiallisen Palestiinan aluetta tai “Israelin maata” (*Eretz Yisrael*), vaan Israelin valtion rinnalle perustettavaa valtiota. Miehityksen purkamisella ei liioin tarkoiteta Israelin valtion lakkauttamista vaan ainoastaan vuonna 1967 alkaneen miehityksen. Rauhanprosessin seurauksena esimerkiksi Suomi aloitti Palestiinan valtion tukemisen heti vuonna 1994.

Ulkoministeriön mukaan ”Suomi tukee edustuston toiminnan kautta konkreettisesti kahden valtion ratkaisua, joka tarkoittaa itsenäisen, elinkelpoisen ja demokraattisen Palestiinan valtion perustamista Israelin valtion rinnalle.”

(<https://finlandabroad.fi/web/pse/tehtavat>)

Kolme vuosikymmentä myöhemmin voidaan perustellusti todeta rauhanprosessin epäonnistuneen: Palestiinan itsemääräämisoikeus ei ole lisääntynyt, Israelin miehitys on tiukentunut, palestiinalaisten luottamus omaan hallintoonsa on koetuksella.

Rauhan ja vapauden kannalta tulokseton yhteistyö on johtanut siihen, että jotkut palestiinalaiset näkevät Palestiinan itsehallinnon nivoutuneet osaksi Israelin miehitystä. Turhautuminen on ymmärrettävää. Jo kymmenen vuotta sitten Suomen Ramallahin edustuston silloinen päällikkö **Martti Eirola** totesi Palestiinalla olevan huomattavasti paremmat valtiolliset edellytykset itsenäistyä kuin vaikkapa Etelä-Sudanilla, joka itsenäistyi ja tunnustettiin vuonna 2011.

Rauhanprosessin epäonnistumisesta huolimatta Suomi on muiden EU-maiden tavoin edelleen sitoutunut tukemaan Palestiinaa: Suomi on yksi esimerkki valtiollisista toimijoista, jotka edesauttavat rauhaa ja sovintoa alueella – ainakin Palestiinassa. Suomen ja sen kaltaisten toimijoiden uskottavuutta murentaa se, että samalla, kun ne ovat tukeneet ja sitouttaneet Palestiinaa rauhanprosessin tavoitteisiin, ne ovat epäonnistuneet puuttumaan Israelin rauhanprosessin tavoitteiden vastaisiin toimiin. Näillä toimilla tarkoitan muun muassa miehitettyjen alueiden järjestelmällistä ja kiihtyvää asuttamista, mikä heikentää itsenäistyvän Palestiinan elinkelpoisuutta. Mitä enemmän rauhanprosessi pitkittyy ja siihen sitoutuneiden tahojen uskottavuus kärsii, sitä todennäköisemmin kansansuosio keskittyy muille tahoille.

Millaista Suomen työ rauhan puolesta sitten on? Suomi panostaa Palestiinassa opetuksen laadun parantamiseen sekä valtionrakennukseen ja kansalaisyhteiskunnan vahvistamiseen, eli osa-alueisiin, joilla myötä vaikutetaan esimerkiksi Palestiinan demokratiakehitykseen. Lisäksi Suomi tukee niiden palestiinalaisyhteisöjen kriisinsietokykyä, jotka ovat kaikista haavoittuvimmassa asemassa. Näitä ovat saarrettu Gazan kaista sekä ne miehitetty alueet, joille Israel aktiivisimmin rakentaa siirtokuntia ja joilla palestiinalaishallinnolla ei ole mitään valtaa (<https://finlandabroad.fi/web/pse/tehtavat> & <https://um.fi/kehitysyhteistyopaalestiinalaisalue>). Vaikka Suomen kaltaisten valtiollisten toimijoiden perimmäisenä tavoitteena on rauha Israelin ja Palestiinan välillä, tuella vaikutetaan positiivisesti monien ihmisten arkiseen elämään myös silloin, kun rauhanneuvottelut eivät etene.

***Palestine-Israel Journal*: kansalaisyhteiskuntien vuoropuhelua, yhteyden rakentamista ja työtä perustavien ihmisoikeuksien puolesta**

Rauhanprosessin myötä monet kokivat tarpeelliseksi rohkaista myös kansalaisyhteiskuntien lähentymistä ja siten laajentaa tuoreen rauhanprosessin kannatusta Israelissa ja Palestiinassa. Vuonna 1994 perustettu *Palestine-Israel Journal* pyrkii edelleen vastaamaan tähän tarkoitukseen. Se on itsenäinen ja

paikallisesti tuotettu, israelilaisten ja palestiinalaisten yhteinen julkaisu, jonka piiristä löytyy runsaasti tunnettuja toimittajia, akateemikkoja ja muita kirjoittajia. Lehden tavoitteena on lisätä keskinäistä ymmärrystä, kasvattaa tietoisuutta ja välittää tietoa niin, että konfliktin kumpikin osapuoli voi oppia eri näkökulmista ja siten myös itsestään.

Suomessa syntynyt ja 12-vuotiaana perheensä kanssa Israeliin muuttanut Jerusalemin heprealaisen yliopiston emeritaprofessori **Galit Hasan-Rokem** on ollut mukana *Palestine-Israel Journalissa* alusta saakka. – Olin ollut aktiivisesti mukana erilaisissa naisten rauhanliikkeissä vuodesta 1989 alkaen. Osallistuin myös muutamiin israelilaisten ja palestiinalaisten välisiin tapaamisiin ulkomailla, jotka toimivat tietynlaisina Oslon rauhanneuvotteluita edeltävinä tunnusteluina. *Palestine-Israel Journalin* perustajat koostuivat pääasiassa ihmisistä, joilla oli vastaava tausta. Viimeisimmäksi Hasan-Rokem on kirjoittanut *Palestine-Israel Journalissa* heikkenevästä tasa-arvokehityksestä Israelissa ja Palestiinassa. Kirjoitus on kahden israelilaisen ja kahden palestiinalaisen naisen yhteisartikkeli ja sen taustalla on kirjoittajien useita vuosia kestänyt vuoropuhelu. Saavutetun yhteisymmärryksen lisäksi kirjoitus ilmentää sitä rauhan puolesta työskentelevien laajalti jakamaa näkemystä, jonka mukaan rauha on molempien osapuolten etu ja sen puute vahingollista molemmille yhteiskunnille.

Oikeudenmukainen ja kestävä poliittinen ratkaisu Israelin ja palestiinalaisten väliseen konfliktiin on tasa-arvokysymys jo siksi, että konfliktin osapuolet ovat keskenään hyvin epätasa-arvoisessa asemassa. Miehityskontekstissa itse konfliktin käsite voi olla harhaanjohtava. “Huolimatta siitä, miten miehitys hahmotetaan, sen todellisuus on epätasa-arvo,” Hasan-Rokem, **Frances Raday**, **Khuloud Dajani** ja **Lucy Nusseibeh** kirjoittavat (s. 16).

Samat kehityssuunnat, jotka enenevissä määrin estävät tasa-arvon toteutumista israelilaisten ja palestiinalaisten välillä, ovat esteenä myös molempien yhteiskuntien sisäiselle tasa-arvokehitykselle. Näin kummankin yhteiskunnan positiivinen tasa-

arvokehitys ja niiden välisen konfliktin ratkaisu linkittyvät toisiinsa: “Israelia ja Palestiinaa yhdistää uskonnollisen nationalismin kasvu ja kehitys kohti teokraattista kulttuuria. (...) Tämä on jaettu haaste, johon meidän on vastattava yhdessä voidaksemme asettaa tasa-arvon perustaksi muiden ihmisoikeuksien, demokratian sekä oikeudenmukaisen ja kestävän poliittisen ratkaisun toteutumiselle.”

Nykytilanne ei ole palestiinalaisten eikä myöskään israelilaisten edun mukainen.

“Israelilaisessa yhteiskunnassa vallitsevalla militaristisella mentaliteetilla on vahingollinen vaikutus naisten tasa-arvoiseen kohteluun molemmissa yhteiskunnissa, kummassakin se vain näkyy eri tavoin. Palestiinalaisnaiset joutuvat israelilaisten sotilaiden uhkailun ja häirinnän kohteeksi, ja konfliktin militarisointi heikentää heidän asemaansa palestiinalaisessa yhteiskunnassa entisestään. Israelilaisnaiset ovat altavastaajan asemassa kaikilla elämän osa-alueilla – politiikassa, siviilihallinnossa, koulutuslaitoksissa ja jopa akateemisessa maailmassa – koska saavutukset armeijassa ja erityisesti sen ylemmillä tasoilla ovat niin yliarvostettuja [israelilaisessa yhteiskunnassa]” (s. 21–22).

Israelilaiset ja palestiinalaiset ovat maantieteellisestä läheisyydestään ja pitkittyneestä konfliktista huolimatta monella tapaa yhä vieraita toisilleen. Siksi syvällisen ja yhdessä tuotetun tiedon merkitystä ei voi liikaa korostaa. Vastaavasti tietämättömyys ja yhteyden puute altistaa uskomaan viholliskuviin sekä niitä ruokkivaan poliittiseen propagandaan. – Nykytilanne näyttää tuhoisalta israelilaisten ja palestiinalaisten väliselle yhteistyölle ja molemminpuoliset väkivaltaisuuDET johtavat toisen oikeutuksen jatkuvaan väheksymiseen. Jatkaaksemme yhteistä pyrkimystämme tarvitsemmekin vahvaa uskoa mahdollisuuteen yhteisestä tulevaisuudesta ja kykyä säilyttää toivo. Tarvitsemme myös solidaarisuutta ja tukea ulkopuolelta – ihmisiltä, jotka meidän tavoin sitoutuvat uskomaan palestiinalaisten ja israelilaisten yhteiseen tulevaisuuteen maassa, jota olemme tottuneet kutsumaan pyhäksi, mutta joka nyt toimii julmuuksien näyttämönä.

Hasan-Rokem on tutkinut Israelin ja Palestiinan alueen juutalaista ja palestiinalaista kansanperinnettä sekä lähihistoriassa että myöhäisantiikissa. Tutkimuksen

näkökulmat saavat hänet toiveikkaaksi: –Yhteisellä tulevaisuudellamme on hyvä perusta siinä kaikessa, mitä jaamme–läheisissä kielissämme ja ylipäänsä siinä vuorovaikutuksessa, joka heijastuu meille yhteisissä kulttuurisessa historiassa ja perinteissä.

Jordanian ja pyhän maan evankelisluterilainen kirkko: nuoret tahtovat olla osa ratkaisua

Ruohonjuuritasolla tehdään jatkuvaa työtä rauhan ja sovinnon puolesta huolimatta siitä, onko Lähi-idän rauhanprosessi voimissaan tai ei. Tarkoitan yhteisöjä ja yksilöitä, joilla ei käytännössä ole poliittista päätäntävaltaa alueella eikä resursseja edistää virallista rauhanprosessia. Tällaiset yhteisöt ja yksilöt esitetään helposti olosuhteiden valitettavina uhreina, ikään kuin poliittisen pelin tahattomina kärsijöinä. Kuitenkin juuri niiden toimijuus nousee merkittävään rooliin erityisesti silloin, kun virallisemmat tahot eivät pääse rauhanprosessissa eteenpäin. Lopuksi haluan nostaa esiin yhden esimerkin tällaisista toimijoista: miehitetyillä palestiinalaisalueilla toimivan palestiinalaisen kirkon, jonka jäsenet ovat pääosin vuoden 1948 pakolaisia ja heidän jälkeläisiään.

– Politiikka sinänsä ei ole kirkossa fokus ja kirkon tehtävä on relevantti, oli ympäröivä poliittinen todellisuus mikä hyvänsä, linjaa vastikään Jordanian ja pyhän maan evankelisluterilaisen kirkon papiksi vihitty **Sally Azar**. –Kuitenkin se tulee väistämättä esiin seurakuntalaisten arjessa ja siksi kirkon on puhuttava rauhasta niin kuin Jeesus on siitä opettanut.

Opintojensa takia Azar on asunut viimeiset kahdeksan vuotta Palestiinan ulkopuolella, ensin Libanonissa ja sitten Saksassa. – Kauempana minun oli mahdollista perehtyä monenlaisiin näkökulmiin ja siten ymmärtää tätä maata paremmin. Rauhan rakentamisen edellytys on mielestäni avoimuus erilaisille

näkemyksille. Voimme olla asioista eri mieltä, mutta meillä on oltava tahtoa löytää kompromissi.

Azar näkee paikallisen kirkon tehtäväksi tarjota palestiinalaisnuorille turvallinen tila, jossa kasvaa rauhantekijöiksi. –Meistä jokainen voi rakentaa rauhaa. Mutta nuorten on voitava tuntea olonsa nähdyksi ja hyväksytyksi voidakseen oppia jakamaan omia näkemyksiään sekä ymmärtämään muita; sain itse kasvaa kirkossa näin. Nykyinen poliittinen tilanne ja sen myötä monenlaiset vallitsevat rakenteet vaikuttavat ilmapiiriin ahdistavasti. Meidän on kyettävä luomaan toisenlaista ilmapiiriä.

Azar ja Ramallahin seurakunnan pastori **Rodny Said** aikovat käynnistää uudelleen kirkon nuorille tarkoitetun johtajuuskoulutuksen tänä vuonna. Tällä nimellä kulkevaa koulutusta järjestettiin viimeksi toisen intifadan hiipuesssa. Sekä Said että Azar osallistuivat koulutukseen teini-ikäisinä ja saivat sen myötä kipinän opiskella teologiaa ja tulla kirkkonsa papeiksi. – Koulutus muutti koko elämäni suunnan, Said toteaa. – Kasvoin henkisesti ja hengellisesti ja ryhdyin aktiivisemmin osallistumaan sekä kirkon että yhteiskuntamme asioihin. Koin, että kuulun tänne ja että minun panostani tarvitaan.

Saidin mukaan palestiinalaisnuoret kokevat tilanteensa toivottomaksi ja haaveilevat maastamuutosta. Juuri siksi johtajuuskoulutus on jälleen tarpeellinen. – Koulutuksen avulla nuorten on mahdollista kasvaa omissa yhteisöissään ja jonain päivänä saavuttaa asemia, joissa he voivat toimia vastuunkantajina ja päättäjinä. Nuorilla on paljon motivaatiota, mutta he tarvitsevat tukeamme voidakseen nähdä elämän täällä mielekkäänä, kokeakseen olevansa tarpeellisia ja uskoakseen omiin mahdollisuuksiinsa vaikuttaa yhteisöissään.

Toivottomuuden keskellä Said ei epäröi puhua rauhasta. – Rauha tapahtuu, kun puhumme epäoikeudenmukaisuuksista kiertelemättä, kun toimimme toisiamme kohtaan rakkaudella, kun johdamme yhteisöjamme muutokseen emmekä sulkeudu ulkopuoliselta maailmalta.

Todellisuudessa on toivoa enemmän kuin kärjistävä vastakkainasettelu antaa ymmärtää

Kriittinen tarkastelu on tarpeen aina, kun suuria ihmisryhmiä pyritään esittämään yksiaänisinä ja toisilleen vastakkaisina joukkoina. Kun näin tehdään pitkittyneen konfliktin kuvauksen yhteydessä, on vaarana antaa suorastaan valheellinen kuva todellisuudesta. Esimerkin tästä tarjoaa **Matti Myllykosken** Vartijassa julkaisema artikkeli, jossa muun muassa virheellisesti esitetään, että Hamas nousi 1990-luvulla palestiinalaisten johtoon, palestiinalaiset nojautuvat “silkkaan väkivaltaan” ja ovat aina katsoneet, että “koko [historiallinen] Palestiina kuuluu heidän valtaansa ja että Israelin valtio on tuhottava.” (<https://www.vartija-lehti.fi/eurooppalainen-antisionismi-ja-antisemitismin-varjo/>) Myllykoski käsittelee perehtyneesti usein esitettyä ennakkoluuloista kahtiajakoa ja valottaa sen värittämiä kärjistyneitä ja vääristyneitä mielikuvia. Tällaisten asenteellisten mielikuvien toistamiseen sellaisenaan liittyy kuitenkin vakavia väärinymmärryksen riskejä erityisesti, jos kokonaisempi kuva alueesta jää niiden varjoon.

Todellisuudessa ihmiset eivät onneksi jakaudu yksinomaan Israelin puolustajiin ja vastustajiin sen enempää Israelissa ja Palestiinassa kuin globaalistikaan. Tässä kirjoituksessani olen pyrkinyt murentamaan vastakkainasetteluun perustuvia asenteellisia ja ennakkoluuloisia mielikuvastoja ja muistuttamaan, että vihamielinen vastakkainasettelu Israelin ja Palestiinan tilanteesta on politisoitunut kuva, joka toistaa ääriryhmien visiota. Se sulkee ulkopuolelleen ne lukuisat tahot ja toimijat, jotka Israelissa ja Palestiinassa rakentavat edellytyksiä rauhalle ja sovinnolle. Monipuolisemmilla ja todenperäisimmillä mielikuvilla voimme osallistua yksinkertaistavan, ääriryhmille edullisen vastakkainasettelun purkamiseen. Voimme antaa tukemme niille tahoille ja toimijoille, jotka pyrkivät rakentamaan rauhaa.

Tekstissä käytettyjä lähteitä

Suomi:

Suomen ulkoministeriön Internet-sivut, mm. <https://finlandabroad.fi/web/pse/tehtavat> & <https://um.fi/kehitysyhteistyö-palestiinalaisalue> (käytetty 19.1.2023).

Palestine-Israel Journal:

Raday, Frances & Khuloud Dajani & Galit Hasan-Rokem & Lucy Nusseibeh.

“Changing the Midset: Equalities Across the Occupation Lines.” *Palestine-Israel Journal of Politics, Economics and Culture* 25.3–4, 2020: *Women – peace – security*.

S. 15-22. Suomennokset ovat kirjoittajan omia. Artikkelin on luettavissa myös lehden Internet-sivuilla: <https://pij.org/articles/2043/changing-the-mindset-equalities-across-the-occupation-lines> (käytetty 22.1.2023). Hasan-Rokemin kommentit ovat tammikuulta 2023.

Jordanian ja pyhän maan evankelisluterilainen kirkko:

Evangelical Lutheran Church in Jordan and the Holy Land -kirkon omat Internet-sivut (<https://www.elcjl.org/>). Esimerkiksi kirkon Facebook-sivulta

(<https://www.facebook.com/elcjl>) löytyy ajantasaista tietoa. ELCJHL on myös Suomen Lähetyseuran yhteistyökumppani

(<https://felm.suomenlahetyseura.fi/tyomme/aasia/palestiina-ja-jordania/>) ja mm. kirjoituksessa kuvattu johtajuuskoulutus on osa tätä yhteistyötä. Sally Azarin ja Rodny Saidin haastattelut on tehty tammikuun 2023 aikana.

Lisäksi:

Myllykoski, Matti. ”Eurooppalainen antisemitismi ja antisemitismin varjo.” Vartijan verkkojulkaisu 20.12.2022 (<https://www.vartija-lehti.fi/eurooppalainen-antisemitismi-ja-antisemitismin-varjo/>).

Onko antisionismi antisemitismiä?

Hannu Juusola

Kiasman boikottikohun seurauksena eri tiedotusvälineissä ja sosiaalisessa mediassa on käyty keskustelua siitä, mitä on antisemitismi. Tärkeä teema tässä on Israel-kritiikin ja antisionismin suhde antisemitismiin. Vartija-lehdessä Kirkkohistorioitsija **André Swanström** syytti minua ja UPI:n vanhempaa tutkijaa **Timo Stewartia** antisemitismistä, minkä jälkeen olemme käyneet asiasta keskustelua useammassa kirjoituksessa. Kyse on nimenomaan Israeliin kohdistuvan kritiikin ja antisemitismin välisestä suhteesta.

Dosentti **Matti Myllykoski** osallistui keskusteluun omalla artikkelillaan. Mikäli ymmärsin oikein – Myllykosken omat kannat pitää paikoin lukea vähän rivien välistä – Myllykosken näkemyksen ydin lienee se, että antisemitistisen historian – sen ”anomalian” – takia Israelia yksipuolisesti arvostelevat jatkavat antisemitististä perinnettä. Kuten hän painottaa, [...] ”eurooppalaisessa antisemitismissä elää vanha antisemiittinen diskurssi”. Israelin kritiikin takaa löytyy Myllykosken mukaan vanha kristillisen antisemitismi, jonka mukaan juutalaisten tulee [...] ”pysyä maailmassa kodittomina ja muukalaisina”. Ero Swanströmiin on se, että hän ei ole valmis ottamaan kantaa yksittäisten ihmisten antisemitismiin. Tuoreimmassa kirjoituksessaan Swanström alleviivaa antisemitismin syvää vaikutusta länsimaiseen aatehistoriaan ja syventää Myllykosken kanssa jakamaansa tulkintaa, jonka mukaan Israel-kritiikin takana on ”salonkikelpoista” antisemitismiä. Swanström huomauttaa myös, että ”eurooppalaisen sekulaarin humanistin” tulisi lisätä tietämystään juutalaisuudesta ja juutalaisten historiasta, mikäli hän haluaa vakavasti osallistua debattiin konfliktista.

Lähi-idän tutkijana sanoisin, että ensimmäinen edellytys on se, että jokaiselle olisi modernin Lähi-idän historian tuntemus, sillä keskustelussa on paljon puolittouksia ja suoranaisia virheitä konfliktin eri vaiheista. Alalta on viime vuosikymmeninä kirjoitettu paljon vakavaa tutkimusta, mutta silti populaarikirjallisuuden ja jopa viihteen (à la Exodus) luomat käsitykset elävät edelleen jopa oppineiden ihmisten kirjoituksissa.

Tämän debatin kuluessa mieleeni on tullut Pohjois-Irlanti, jossa katolisten asuinalueilla näkee Palestiinan lippuja ja Palestiinaa tukevia seinämaalauksia ja protestanttialueilla puolestaan Israelin lippuja. Brittien kolonialismista vuosisatojen ajan kärsineet katoliset irlantilaiset samaistuvat vahvasti toisten kolonisoitujen kansojen kokemuksiin, kun taas protestantit kokevat Israelin taistelevan heidän laillaan terrorismia vastaan. Valitulla tai opitulla näkökulmalla on merkitystä.

Myllykoskea ja Swanströmiä yhdistää selvästi yhteinen lähtökohta. He katsovat konfliktia korostetusti eurooppalaisen (aate)historian ja antisemitismin kautta. Näkökulma on erittäin yleinen suomalaisessa keskustelussa ja erityisesti teologisen koulutuksen saaneiden parissa. Ehkäpä heidätkin voisi haastaa – Swanströmin kielikuvan mukaisesti – pohtimaan sitä, onko Euroopan aatehistorian *longue durée* se paras kehys ymmärtää modernia Lähi-itää. Kuten jo mainitsin, Swanström korostaa myös juutalaisten historian tuntemusta. Juutalainen historia ei kuitenkaan ole monoliitti, joka voidaan tulkita vain yhdellä tavalla. En tiedä missä määrin Swanström sen itse tiedostaa, mutta hänen tulkintansa juutalaisuuden historiasta on voimakkaasti sionismin värittävä.¹⁵ Siihen sisältyy olennaisesti ajatus sionismista luonnollisena jatkumona (teleologia) juutalaisuuden historialle.

Lähi-idän tutkijan näkökulmasta hätkähdyttävintä on se, kuinka vähän kolonialismi on mukana kummankaan kirjoituksessa. Myllykoski ei mainitse sitä lainkaan, ja

¹⁵ Sionismin luomasta hegemonisesta tulkinnasta juutalaisten historiasta, ks. esim. Ram 2011 (erityisesti luku 1), Zerubavel 1995 ja Piterberg 2008.

Swanström kirjoittaa aina sanavalintoja myöten (esim. ”Juudea ja Samaria”) sionistisen diskurssin sisällä, jossa moderni konflikti kytkeytyy pitkään historiaan. Minä tulkitSEN konfliktia ensisijaisesti Lähi-idän sisältä, osana modernin Lähi-idän huomattavan vaikeaa valtiomuodostusta, jossa eurooppalaisella kolonialismilla oli huomattava vaikutus.

Haastan kanssakeskustelijoitani myös tässä: voisiko konfliktia katsoa sieltä, missä se on tapahtunut ja tapahtuu, eikä määritellä sitä meidän *länsimaisella* katseellamme, jossa kiintopisteinä ovat juutalaisten asema ja pohjimmiltaan Raamatun historiaan liittyvät mielikuvat konfliktin luonteesta? Kun puhumme antisionismista, olennaisin käsite taustalla on kolonialismi. Siksi se saa niin suuren painon kirjoituksessani, jossa pohdin antisionismia ja sen suhdetta antisemitismiin. Otan esille myös kysymyksen tasapuolisuudesta ja kritiikin kohtuullisuudesta, sillä ne ovat tärkeässä asemassa Myllykosken ja Swanströmin kritiikissä. Näkökulmamme – sanoisinko diskurssimme – ovat niin kaukana toisistaan, etten hevin usko synteetin mahdollisuuteen. Viitaten Myllykosken lopetukseen, yritän kuitenkin osaltani katsoa myös tulevaisuuteen.

Juutalainen antisionismi

Kuten **Laurence Silberstein** kirjoittaa, sionismi on ollut vaikutusvaltaisin juutalainen identiteettidiskurssi 1900-luvulla.¹⁶ Siitä on monin tavoin tullut hallitseva moderni tapa olla juutalainen myös Israelin ulkopuolella, vaikka varsin pitkään sionismia tuki vain pieni vähemmistö juutalaisista. Sionismin yleisestä voittokulusta huolimatta sillä on aina ollut vastustusta myös juutalaisten keskuudessa. Päinvastoin kuin Myllykoski kirjoittaa antisionismin ”kotipesä” ei ole Lähi-idän arabien parissa, vaan antisionismi on koko ajan ollut osa juutalaisuuden sisäistä keskustelua sionismin oikeutuksesta. Alun perin kritiikki tuli uskonnolliselta taholta. Pääosalle traditionaalisista juutalaisista, joista 1800-luvulla alettiin puhua ortodokseina, sionismi edusti heresiaa.

¹⁶ Silberstein 2000, 15.

Juutalaisessa teologiassa juutalaisten joukkopaluu ”ennen kuin aika on kypsä” on yleensä tulkittu Messiaan häpäisemiseksi. Paluu on juutalaisuudessa ennen kaikkea messiaaninen kategoria. Kuvaavaa on, että jopa holokausti saatettiin tulkita rangaistukseksi sionismin synnistä.¹⁷ Vain pieni vähemmistö uskonnollisista juutalaisista suhtautui sionismiin positiivisesti ennen holokaustia.

Tällainen, erityisesti *haredien* eli ultraortodoksien edustama jyrkkä antisionismi on vähitellen laimentunut, ja monet haredit yhdistävät tänä päivänä ultraortodoksian ja nationalismin. Reformijuutalaiset erityisesti Yhdysvalloissa olivat pitkään antisionistisia siksi, että sionismi yhdisti uskonnon ja kansallisuuden ja uhkasi siksi esimerkiksi Yhdysvaltojen juutalaisten asemaa amerikkalaisina. Yhdysvallathan on se nykyjuutalaisuuden todellinen menestystarina ainakin, mitä tulee juutalaisten turvallisuuteen. Holokausti vaikutti asenteisiin tässäkin tapauksessa paljon, ja Israelin tukeminen liittyy tänä päivänä olennaisesti useimpien juutalaisten identiteettiin, vaikkei olisikaan ajatusta muuttaa sinne. Amerikan juutalaisten liberalismiin ja Israelin kasvavan äärintationalismin välinen ristiriita on kuitenkin mahdollisesti muuttamassa tilannetta nuorten juutalaisten parissa.

Viime vuosikymmenien merkittävin israelilainen kritiikki sionismia kohtaan liittyy niin sanottuun postsionismiin,¹⁸ jolla tarkoitetaan löyhää yhteenliittymää historioitsijoita, yhteiskuntatieteilijöitä ja muita, jotka ovat suhtautuneet ainakin jossain määrin kriittisesti sionismin rooliin israelilaisessa yhteiskunnassa. Postsionismi oli ennen kaikkea 1990-luvun ilmiö, jolloin rauhanprosessi ja siihen liittyvä toiveikkuus sai osan israelilaisesta yhteiskunnasta suhtautumaan kriittisesti myös oman valtion perusteisiin. Tämän päivän korostetun oikeistonationalistisessa Israelissa postsionismin kritiikki on marginalisoitunut. Kyse ei ole ideologisesti yhtenäisestä liikkeestä, vaan laajasta kirjosta kriittisistä sionisteista antisionisteihin. Osa katsoi, että sionismilla oli ollut tärkeä rooli aiemmin, mutta nyt sen tehtävä oli

¹⁷ Ortodoksijuutalaisuuden reaktioista sionismiin ks. Ravitzky 1996.

¹⁸ Postsionismiin liittyvästä keskustelusta, ks. Silberstein 2000; Nimni 2003; Ram 2011 sekä Juusola 2009.

suoritettu, ja israelilaisen yhteiskunnan moninaisuus tulisi ottaa paremmin huomioon. Toiset halusivat edelleenkin sitoutua sionismiin, mutta kokivat silti tarpeelliseksi käydä läpi vääryyksiä, jota sionismin nimissä oli tehty.

Laajemmasta perspektiivistä on ollut kyse kahdesta asiasta: toisaalta valmiudesta käsitellä kansallisia myyttejä, kuten Israelin vastuusta palestiinalaispakolaiskysymyksen synnyssä tai laajemmin kritisoida käsitystä, jossa Israel on aina viaton uhri. Toisaalta kyse on siitä, miten sovittaa yhteen sionismin edustama poikkeuksellisen partikularistinen nationalismi ja Israelin *de facto* multikulttuurinen yhteiskunta. Sionismin ydinhän on ajatus juutalaisesta valtiosta, vaikka tulkinnat, mitä se tarkoittaa, vaihtelevat. Liberaalit sionistit nostivat 1990-luvulla korostetusti esille ajatuksen sionistisesta ja demokraattisesta valtiosta, jossa nationalismi ja demokratia olisivat tasapainossa. Oikeistosionismissa taas painottuu juutalaisuus jopa demokratian kustannuksella. Postsionismin piirissä osa alkoi kannattamaan valtiota, jonka kansalaisuuden ja identiteetin pohjana ei olisikaan etnisesti määritelty kansakunta (tai uskonto!), vaan jaettu kansalaisuus eri etnisten ja uskonnollisten ryhmien kesken. Israelin tulisi siis olla kaikkien kansalaistensa valtio juutalaisvaltion tai juutalaisten valtion sijaan. Tällöin ollaankin jo käsityksissä, jotka ovat antisionismin ydintä. Israelin niin sanotut arabipuolueet eli Israelin palestiinalaisia edustavat puolueet ovat tyypillisesti antisionistisia, eli ajavat juuri etnisesti neutraalia kaikkien kansalaisten valtiota. Arabit eivät voi määritelmällisesti olla postsionisteja, ja heidät on Israelissa asetettu antisionistien kategoriaan,¹⁹ vaikka näkökulma olisi pohjimmiltaan sama kuin juutalaisilla postsionisteilla.

Kysymys Israelista on kaikkea muuta kuin uniikki. Samalla lailla Intian on ainakin teoriassa kohdattava kysymys siitä, onko se vain hindujen valtio, ja Turkilla on edelleen ratkaisematta, kuuluuko se vain etnisille turkkilaisille vaiko myös kurdeille ja muille vähemmistöille. Koska israelilaisuus on pelkkä tyhjä kuori vailla yhdistävää identiteettiä ja koska enemmistökansa on samalla uskonto, kysymys on

¹⁹ Ks. Ophir 2000.

poikkeuksellisen kipeä Israelissa. Muita syitä ovat luonnollisesti pitkä väkivaltainen historia sekä vahva ja tuore yhteys eurooppalaiseen kolonialismiin. Etnisesti neutraalin valtion vaatimuksen (tietoinen) kytkeminen antisemitismiin vääristää juutalaisesta valtiosta käytävän keskustelun luonnetta ja kätkee alleen sen, että se on *myös* juutalainen keskustelu. Tähän keskusteluun on kuulunut myös niin ikään kipeä kysymys Israeliin muuttaneiden ja paenneiden arabimaiden juutalaisten, joista tehtiin Israelissa ”orientaali juutalaisia”, kohtelusta Europan juutalaisten pitkään hallitsemassa valtiossa.

Eurooppalaisen kolonialismin varjo

Israelin miehitys kesän 1967 sodasta alkaen on vaikuttanut paljon tulkintoihin konfliktin luonteesta. Hallitseva käsite tilanteen kuvaamiseen on ollut ja on yhäkin miehitys. Se dominoi konfliktin ympärillä käytyä poliittista keskustelua, ja miehityksen eri muotojen analyysi on perustellusti ollut tärkeää myös tutkimuksessa. Swanström asennoituu tutkijana israelilaiseen oikeistoon puhumalla ”miehityksestä” lainausmerkeissä. Tutkimuksessa miehityksen rinnalla ja sijaan tilannetta analysoidaan kuitenkin lisääntyvässä määrin kolonialismiin liittyvien käsitteiden kautta, sillä ne soveltuvat miehitystä paremmin kuvaamaan ilmiötä kokonaisuutena. 1967 alkuunsa saanut uusi sionistinen kolonisaatio vaikutti olennaisesti myös siihen, että konfliktin koko historiaa alettiin katsoa uudesta perspektiivistä. Saman suuntaan vaikutti luonnollisesti myös se, että dekolonisaatiokeskustelu kävi kuumana monessa läntisessä valtiossa. Nämä teemat liittyvät Myllykosken esille nostamaan vasemmistolaiseen antisionismiin. Myllykoski painottaa Neuvostoliiton vaikutusta, mikä on varsin yleistä antisionismin kritiikissä.

Kolonialisminäkökulman nouseminen esille selittyy kuitenkin paremmin kasvaneella tietoisuudella eurooppalaisen kolonialismin monipolvisesta historiasta. Poliittisessa keskustelussa Neuvostoliiton merkitystä on tietoisesti painotettu osin varmaan siksi,

että on haluttu delegitimisoida antisionismi ja kolonialisminäkökulma liittämällä ne Neuvostoliittoon.

Ei ole vähintäkään epäilystä siitä, etteikö sionismi ollut kolonialistinen liike.²⁰ Itse asiassa se oli varhaisille sionisteille itselleen selvää ja he olivat yleensä kolonialisteja, jotka ottivat myös mallia muista eurooppalaisen kolonialismin muodoista alkaen saksalaisten kolonisaatiopyrkimyksistä Itä-Preussissa ennen ensimmäistä maailmansotaa.²¹ Oikeistosionismin isä **Vladimir Ze'ev Jabotinsky** vertasi Palestiinan arabeja siouxeihin preerialla. Ongelma syntyi vasta myöhemmin, kun kolonialismista tuli moraalinen ongelma. Israel-apologit torjuvat kolonialismin tyypillisesti sillä, että korostavat juutalaisuuden pitkiä historiallisia yhteyksiä alueelle ja sitä, että sionisteilla ei ollut yhtä emämaata. Jokaisella kolonialismin muodolla on omat erityispiirteensä. Olennaisilta osin sionismi noudattaa kuitenkin yhden kolonialismin muodon, niin sanotun asutuskolonialismin mallia, joka tunnetaan parhaiten Yhdysvaltojen ja Australian kaltaisista esimerkeistä. Asutuskolonialismi on tyypillisesti yhteydessä metropolin eli emämaan hankkeeseen, mutta asutuskolonialistit eli uudisasukkaat ottavat itsenäisen toimijan roolin emämaan ja natiivien välissä. Sionismin vaikutukset alkuperäisväestöön ovat olleet samantapaisia kuin muidenkin asutuskolonialismin muotojen. Yhden emämaan sijaan sionismin taustalla oli eräänlainen ”kollektiivinen emämaa” tai trans-atlanttinen verkosto, joka pyrki taloudellisen ja poliittisen tuen keinoin mahdollistamaan valtion synnyn.

Paluun korostaminen kolonisaation ja maan haltuunoton perusteluna erottaa sionismin muista asutuskolonialismin muodoista, jotka painottavat tyypillisesti alkuperäisväestön alkukantaisuutta. Toki alkukantaisuus ja se, että asukkaat eivät pitäneet maasta ”huolta” on aina ollut vahvana myös sionismissa. Samoin myös ajatus tyhjästä maasta (*terra nullius*) on ollut tärkeä. Juuri hiljan jälleen pääministeriksi noussut **Binyamin Netanyahu** toi haastattelussa esille kaikki

²⁰ Israelista ja (asutus)kolonialismista on viime vuosina kirjoitettu paljon. Ks. esim. Piterberg 2008; Mamdani 2020; Wolfe 2006; Wolfe 2016; Veracini 2010; Zureik 2016.

²¹ Ks. Piterberg 2008 ja Shafir 1996.

mahdolliset kolonialistiset kliseet tyhjästä ja karusta maasta, jossa ei käytännössä ollut ketään ennen juutalaisten paluuta. Korostaessaan juutalaisuuden jatkuvuutta Pyhällä maalla, alueella asuneita pieniä juutalaisyhteisöjä (ns. vanha *yishuv*) käytettiin perusteluna, vaikka ne suhtautuivat paljolti kielteisesti sionistisiin tulokkaisiin. Sama argumentti vanhasta yishuvista sionistien paluun edeltäjinä esiintyy Swanströmin tuoreimmassa kirjoituksessa. Jatkuvuutta korostavassa diskurssissa Palestiinan alueen jatkuva etninen ja kulttuurinen monimuotoisuus sekä juutalaisuuden sisäiset jaot unohdetaan.

Samoin hämärtyy se oleellinen ero, mikä erotti sionismin aikaisemmista juutalaisista muuttoliikkeistä Pyhälle maalle. Aikaisemmat juutalaiset olivat *immigrantteja*: he tulivat liittymään mukaan olemassa olevaan yhteiskuntaan. Juutalaisia oli toistuvasti paennut alueelle Euroopan vainoja ja muuttanut uskonnollisista syistä. Sionistit olivat sen sijaan *uudisasukkaita* (*settlers*). He eivät tulleet liittymään vaan perustamaan oman yhteiskuntansa, ja he kokivat, että heillä on oikeus omaan valtioon maalla, vaikka se oli jo asuttu. Juuri tämä on yksi asutuskolonismin keskeisiä piirteitä. Päinvastoin kuin muissa kolonialismin muodoissa asutuskolonistit tulevat jäädäkseen tarkoituksena luoda oma erillinen yhteiskunta, jolle annetaan uusi identiteetti. Siksi olemassa olevat asukkaat on *aina* eliminointava tavalla tai toisella, ja siksi asutuskolonialismi johtaa *aina* konfliktiin alueella asuvien ja uudisasukkaiden välillä. Tämän sionistit tiesivät jo varhain.

Vuoden 1947 YK:n yleiskokouksen jakeohdotuksen mukaisessa juutalaisvaltiossa asukkaista 45 prosenttia olisi ollut arabeja. Koska koko sionistisen valtion idea on juutalaisten *pysyvään* enemmistöasemaan perustuva valtio, jakeohdotuksen mukainen tilanne oli täysin epärealistinen lähtökohta juutalaisen kansallisvaltion perustamiselle ja kestäväälle rauhalle. Palestiinaa, jossa juutalaiset olivat yhä selvä vähemmistö vuonna 1947, ei yksinkertaisesti voinut mielekkäästi jakaa kahdeksi valtioksi. Israelin ensimmäiseksi pääministeriksi myöhemmin noussut **David Ben-Gurion** arvioi vuonna 1947, että vakaa juutalainen valtio edellytti, että valtion asukkaista vähintään 80 prosenttia on juutalaisia. Konflikti oli sisäänrakennettu sionismin kolonialistisessa

olemuksessa. Asutuskolonialismi on lähtökohtaisesti väkivaltaista, vaikka jokainen kolonialismin muoto on aina halunnut korostaa olevansa erilaista ja moraalisempaa kuin muut.

Palestiina olisi hyvinkin voinut olla turvasatama juutalaisille pakolaisille samoin kuin se oli monille vainoja paenneille armenialaisille. Tällaista mahdollisuutta sionismiin ei kuitenkaan sisältynyt. Yksi sionismin erityispiirteistä on se, että missään asutuskolonialismin muodossa ei ole käyty sellaista pitkäaikaista keskustelua tai jopa suunnittelua siitä, millä keinoilla natiiveista päästäisiin eroon. Se ei tietenkään tarkoita, että esimerkiksi vuoden 1948 etninen puhdistus²² (*al-nakba*) perustuisi etukäteissuunnitteluun. Mutta ajatus siitä, että oli välttämätöntä saada tila uudelle juutalaisvaltiolle, oli kaiken kattava pientä vähemmistöä lukuun ottamatta, joka ajatteli yhteistä valtiota. Sionismi noudatti kolonisointistrategiassaan Yhdysvalloista ja Australiasta tuttua mallia, jota israelilainen sosiologi **Gershon Shafir** on verrannut brittihistorioitsija **David Fieldhousen** jaon mukaiseen *pure settlement colony* -malliin.²³ Siinä alkuperäisväestö marginalisoidaan ja pyritään luomaan alkuperäisväestöstä erillinen yhteiskunta ja työmarkkinat (*avoda ivrit* eli ”heprealainen työ”). Aivan samoin kuin Yhdysvalloissa tapahtui, natiiveilta hankittu maa siirrettiin ei-natiiviin omistukseen. Palestiinan tapauksessa maa siirrettiin kollektiiviseksi juutalaiseksi omaisuudeksi, eikä sitä enää saanut myydä arabeille.

Asutuskolonialistisesta liikkeestä asutuskolonialistiseen valtioon

Olennaista sionismin onnistumisen kannalta oli liittoutuminen Ison-Britannian imperialististen ja kolonialististen intressien kanssa. Tähän liittyen Iso-Britannia antoi tukensa sionismin tavoitteille ensin Balfourin julistuksessa (1917). Julistuksen

²² Etninen puhdistus on tietenkin moderni termi, mutta kuvaa olennaisilta osin vuosien 1947–1949 tapahtumia. Kuten kolonialistisessa väkivallassa yleensäkin, tässäkin tapauksessa ei ole yksiselitteistä yhtä käskyä taustalla.

²³ Shafir 1996.

periaatteet tulivat myöhemmin Ison-Britannian Palestiinan mandaatin sääntöihin, joihin sisällytettiin ajatus ”juutalaisten kansallisen kodin” perustamisesta osana mandaatin tehtävää. Näin Balfourin julistus sai kansainvälisoikeudellisen merkityksen. Palestiinan mandaatti oli poikkeuksellinen siten, että alkuperäisväestön ja mandaatin haltijan lisäksi mukaan tuli kolmas pyörä, sionistinen liike, jolla ei vielä silloin juuri ollut roolia mandaatin alueella. Aina brittien vetäytymiseen saakka sionistien esteet tavallisimmille asutuskolonialistisille menetelmille olivat rajoitetut. Brittien suojelu mahdollisti kyllä juutalaisväestön hyvin nopean kasvun, mutta maanhankinta oli ongelma, sillä maa piti ostaa ja halukkaista myyjiä oli koko ajan vähemmän, kun sionistien tavoitteet tulivat tunnetuiksi. Alkuperäisväestön kapinoidessa britit alkoivat myös rajoittaa muuttoa.

Vuoden 1948 sota muutti tilanteen olennaisesti. Sota mahdollisti satojen tuhansien palestiinalaisten karkotuksen, paluun estämisen ja siten myös selvästi juutalaisenemmistöisen valtion perustamisen. Sodan jälkeen vain reilu 13 prosenttia maasta oli juutalaisomistuksessa, vaikka Israel hallitsikin melkein 80 prosenttia mandaattialueen pinta-alasta. Israelin synty tarjosi aivan erilaiset toimintavapaudet kuin aikaisemmin. Muista asutuskolonialismin muodoista tutun mallin mukaisesti maahan jäänyt palestiinalainen vähemmistö eristettiin sotilashallinnon alaisuuteen melkein kahdeksi vuosikymmeneksi ”turva-alueille”. Näin luotiin kahden erillisen lakijärjestelmän perinne, joka on tullut tutuksi vuoden 1967 jälkeisen miehityksen aikana. Sekä pakolaiset että maahan jääneet sisäiset pakolaiset menettivät maansa ja asuntonsa, jotka tuhottiin tai annettiin uusille juutalaisille siirtolaisille. Vielä 1960-luvun alussa arviolta kolmannes Israelin juutalaisista asui palestiinalaisilta peräisin olevissa asunnoissa. Ironia on tietenkin ilmeinen, kun moni heistä oli menettänyt asuntonsa saksalaisille, puolalaisille tai muille.

Vuoden 1967 sota uudisti jälleen sionismiin olennaisesti kuuluvan kolonisaation.²⁴ Sota mahdollisti jälleen myös laajamittaiset karkotukset sekä Länsirannalla että Syyrialta miehityllä Golanilla. Kuten asutuskolonialismin teoreetikoihin kuuluva **Patrick Wolfe** on kirjoittanut, asutuskolonialismi on (pysyvä) rakenne (*structure*) eikä yksittäinen tapahtuma (*event*).²⁵ Yli puolen vuosisadan kuluessa sadat tuhannet siirtokuntalaiset ovat muuttaneet miehityille alueille. Israel on ainoa länsimaiseksi itsensä mieltävä valtio, joka edelleen jatkaa asutuskolonialismia. Muut tämän päivän kolonisoivat valtiot ovat identiteetiltään globaalin etelän valtioita kuten Kiina tai Indonesia.²⁶ 1990-luvun rauhanprosessina tunnetun aikakauden myötä Israel on enenevässä määrin pyrkinyt luomaan oman versionsa bantustaneista tai reservaateista, joita palestiinalaiset hallinnoivat. Päinvastoin kuin Swanström väittää, Gaza Hamasin alaisuudessa ei missään tapauksessa ole suvereeni valtio, tai se on sitä korkeintaan siten, kuin Etelä-Afrikan luomat bantustanit olivat itsenäisiä. 1967 jälkeinen Israelin hallinta palestiinalaisalueilla on monimutkainen järjestelmä, jossa on sekä asutuskolonialistisia että taloudellista hyödyntämistä painottavia perinteisen kolonialismin piirteitä. Samanaikaisesti kuin juutalaiset kolonialistit muuttavat valtion (eli emämaan!) tuella rakennettuihin kolonioihin, natiiveista koostuvan Palestiinalaishallinnon yksi tehtävä on toimia Israelin turvallisuuden alihankkijana. Natiivien talous on myös tietoisesti sidottu tiukasti Israelin talouden tarpeisiin. Menetelmät ovat hyvin tuttuja kolonialismin historiasta.

Palestiinalainen antisionismi on antikolonialismia

Palestiinalainen antisionismi on aina ollut antikolonialismia. Siihen on varmasti liittynyt Euroopasta lainattuja antisemitistisiä teemoja sekä erityisesti Hamasilla perinteistä islamilaista antijudaismia. Se on kuitenkin ihan eri asia kuin se, että

²⁴ “The Frontier reopens,” otsikoivat Shafir ja Peled vuoden 1967 muutosta käsittelevän kirjansa osan (Shafir & Peled 2002, part 2).

²⁵ Wolfe 1999.

²⁶ Ks. McNamee 2023.

antisionismi olisi perimmäiseltä olemukseltaan antisemitismia. Yhtä lailla rassistiset teemat arabeista tai muslimeista ovat aina olleet osa israelilaista poliittista diskurssia. Ei ole helppo ymmärtää, miksi juuri palestiinalaiset olisivat ainoa kolonisoitu kansanryhmä, jonka antikolonialismi olisi lähtökohtaisesti epälegitiimiä. Mitä muuta palestiinalainen antikolonialismi edes voisi olla kuin antisionismia?

Antisemitismisyytöksissä tyypillinen argumentti on se, että juuri juutalaisilta kielletään kansallisvaltio. Argumentti ei kuitenkaan osu maaliinsa, sillä kyse ei ole juutalaisesta kansallisvaltiossa yleensä, vaan sen synnystä ja olemassaolosta määrätystä kolonialistisessa kontekstissa. Sionismi ei ole ollut vain juutalaisten kansallisuusaatteen tärkein ilmentymä, vaan myös kolonisaation ja palestiinalaisten *eliminoinnin* (esim. karkotukset, marginalisaatio) legitimisoinnin diskurssi.²⁷

Alkuvaiheessa antikolonialismin hallitseva malli oli aseellinen vastarinta, jonka tarkoituksena oli vapauttaa koko Palestiina ja palauttaa sionistit Eurooppaan. Tähän juuri liittyvät yhäkin ylläpidetyt pelot tarkoituksesta ajaa ”juutalaiset Välimereen”. Mallina oli Algerian vapaustaistelu, joka yleisestikin innosti antikolonialistisia liikkeitä ympäri maailmaa. Hamas, huolimatta sen islamistisesta luonteesta, on jatkumo tästä aseellisen vastarinnan mallista, vaikka Hamas on vähitellen luopunut väkivallan käytön ehdottomuudesta.

Aseellinen taistelu oli lähtökohtaisesti epätoivoinen malli, koska Israel ja sen tukijat ovat resursseiltaan niin paljon vahvempia. Tämä on yksi syy siihen, että viimeistään 1990-luvun alusta tärkein palestiinalaisjärjestä PLO ja sen ydinpuolue Fatah ovat ottaneet keinokseen diplomatian. Oslon rauhanprosessi on tämän ilmentymä. Prosessin myötä palestiinalaisille perustettiin väliaikaiseksi aiottu heikko itsehallinto (ns. palestiinalaishallinto) pienelle osalle miehitettyjä alueita, joilta Israel osittain vetäytyi.

²⁷ Puhun tässä sionismin päämuodosta sellaisena kuin se kehittyi Palestiinassa tiedostaen, että liikkeen sisällä on ollut muitakin muotoja.

Ajatuksena on ollut, että diplomatian keinoin PLO onnistuisi osittaisessa dekolonisaatiossa, ja itsenäinen palestiinalaisvaltio perustettaisiin Länsirannalle ja Gazaan. Tämä hanke (”kahden valtion malli”), jota länsimaissa ei tietenkään ole mielletty dekolonisaatioksi, on saanut kansainvälisen yhteisön laajan tuen, ja EU:sta on tullut prosessin tärkein maksaja. Myöskään diplomatia ei ole johtanut merkittäviin tuloksiin, ja Israelin kolonisaatio on rauhanprosessin aikana edennyt nopeammin kuin koskaan aikaisemmin.

Arafatin valmiudella hyväksyä rauhanprosessi ja keskittyä Palestiinan alueen sisäisiin palestiinalaisiin oli alusta asti myös vastustusta. PLO ja Arafat lähtivät ihan eri tielle kuin ANC Etelä-Afrikassa, sillä se oli kieltäytynyt lähtemästä mukaan hallinnoimaan bantustaneja.²⁸ Kolmas palestiinalaisen vastarinnan muoto kiteytyy BDS-liikkeeseen, jota myös syytetään laajasti antisemitismistä. BDS torjuu sekä väkivaltaisen vastarinnan että Oslon mallin mukaisen diplomatian. Lähtökohtana ei ole palestiinalaisvaltio, vaan kaikkien palestiinalaisten ihmis- ja kansalaisoikeuksien täysimääräinen toteutuminen. Se ei siis rajoitu miehitettyjen alueiden palestiinalaisiin, vaan pyrkii yhtä lailla ottamaan huomioon Israelin palestiinalaiskansalaiset ja pakolaiset Palestiinan ulkopuolella. Tavoitteena on rakentaa kansainvälinen verkosto, jonka seurauksena syntyisi laaja Israeliin kohdistuva boikotti. Malli on haettu Etelä-Afrikan apartheidin vastaisesta taistelusta, ja apartheid onkin laajalti käytetty termi BDS-liikkeen Israelin vastaisessa kampanjassa. Konkreettisesti tavoitteena on miehityksen lopettaminen, täysi tasa-arvo Israelissa eri etnisten ryhmien välillä sekä palestiinalaispakolaisten paluuoikeus YK:n yleiskokouksen päätöslauselma 194:n mukaisesti.

²⁸ Mamdani 2020, 309.

Onko dekolonisaatio mahdollista asutuskolonialistisessa valtiossa?

Asutuskolonialismi on tunnetusti se kolonialismin muoto, jonka kohdalla dekolonisaatio ja sen myötä syntyvä postkolonialistinen valtio on osoittautunut erittäin vaikeaksi toteuttaa. Perinteiset kolonisoidut valtiot ovat itsenäistyneet jo aikaa sitten, mutta asutuskolonialismin osalta menestystä on vähän. Kuten australialainen aboriginaaliaktivisti **Bobby Sikes** sanoo: ”What? Postcolonialism? Have they left?” Tyypillisesti asutuskolonialistiset valtiot kokevat jo olevansa postkolonialistisia seuraajavaltioita, eikä tarvetta dekolonisaatioon ole. Moni varmaan muistaa **Barack Obaman** haastattelun vuodelta 2009, jossa hän julisti: ”America was not born as a colonial power.” Sekä Yhdysvaltojen että Israelin tapauksessa maiden kansalaiset mieltävät, että kolonialisteja olivat britit, eivät he. Israelin edustajat puhuvat usein maastaan Ison-Britannian kolonialismista vapautuneena valtiona.

Uskon ja toivon, että pitkän ja kipeän vaiheen jälkeen Israel-Palestiina aloittaa joskus matkan kohti yhteistä demokraattista valtiota. Israelilta se vaatisi sionismista luopumista, *de-sionisaatiota*, eli yhden etnisen ryhmän suosimisen lopettamista. Palestiinalaisilta vaaditaan puolestaan sitä, että Israelin juutalaiset hyväksyttäisiin (uusiksi) alkuperäisasukkaiksi samoin kuin valkoiset Etelä-Afrikassa. Etelä-Afrikan mallin toteutuksessa on tehty paljon virheitä, mutta perusmalli on siellä. Hyvin suurella todennäköisyydellä sen toteuttamiseen tarvitaan myös Israel-Palestiinassa ulkopuolista painostusta. Asutuskolonialismi ei katoa ilman pakkoa. BDS-taktiikassa on paljon hyvää, mutta **Mahmood Mamdanin** tavoin pidän virheenä, ettei siihen sisälly tarpeeksi pyrkimystä rakentaa siltoja niiden Israelin juutalaisten suhteen, jotka olisivat valmiita luopumaan sionismista.²⁹ Myös Israelin juutalaisille on näytettävä tie eteenpäin, sillä paluuta aikaan ennen sionistista kolonisaatiota ei ole. Boikotin rinnalla tulee olla sillan rakentaminen.

²⁹ Ks. Mamadani 2020, 324–326.

Tasapuolisuusharha

Yksi yhteinen tekijä Svanströmin ja Myllykosken kirjoituksissa on vaade siitä, että kritiikin tulee kohdistua yhtä lailla konfliktin kumpaankin osapuoleen. Yksipuolinen kritiikki on antisemitismia. Tämä vastaa hyvin israelilaista tulkintaa kahdesta samanarvoisesta kansallisesta liikkeestä, jotka kumpikin ovat sitoutuneet samaan maa-alueeseen. Osapuolten pitäisi kummankin tehdä kompromisseja kahdenkeskeisissä neuvotteluissa. Kaikki palestiinalaisten pyrkimykset hakea ratkaisua kansainvälisiltä elimiltä lähtökohtana kansainvälinen oikeus, tuomitaan antisemitisminä tai ”diplomaattisena terrorismina”.

Myllykoski katsoo Israelin saavan enemmän kritiikkiä kuin jonkun muun Lähi-idän miehittäjätahon (en tiedä mihin kansainvälisen oikeuden vastaiseen miehitykseen hän viittaa) siksi, että miehittäjänä ovat juutalaiset. Swanström puolestaan korostaa sitä, kuinka esimerkiksi YK on ottanut Israelin silmätikuksi. Tässäkin asiassa konteksti jää heiltä vaille kunnollista analyysia. Huolimatta puoli vuosisataa jatkuneesta miehityksestä, miehittäjätaho ei ole minkäänlaisten sanktioiden kohteena. Päinvastoin sekä EU että länsi laajemminkin kohtelevat sitä poikkeuksellisen suopeasti poliittisesti, taloudellisesti ja kulttuurisesti. Juuri tämä on taustana Israelin saamaan kritiikkiin. Israelin kritiikki on tyypillisesti myös läntisen kaksinaismoralismin kritiikkiä. Globaalissa etelässä on vaikea ymmärtää sitä, miksi esimerkiksi Venäjän hyökkäys ja miehitys Ukrainassa tulisi tuomita, mutta Israel ei joudu vähäisimpienkään vastatoimien kohteeksi. Arabimaailmassa ei ole myöskään jäänyt huomaamatta, että Israelia tukevat tai vähintäänkin jättävät tuomitsematta sellaiset valtiot, joilla itsellään on tavalla tai toisella kolonialistinen menneisyys.

Myllykoski kirjoittaa, että on antisemitismia vaatia myönnytyksiä vain Israelilta. Voi hyvänen aika! Kansainvälisen yhteisön konkreettiset vaateet ovat toistuvasti kohdistuneet vain palestiinalaisiin. Koko Oslon prosessin ajan todelliset vaateet ovat kohdistuneet vain palestiinalaisiin, ja he ovat toistuvasti tehneet poliittisia muutoksia näiden seurauksena. Israelin toimiin on kohdistettu joko ”paheksuntaa” tai ”huolta”.

Jo ensimmäisessä Oslon sopimuksessa PLO tunnusti Israelin olemassaolon oikeuden ”turvallisten rajojen sisällä” sekä julisti peruskirjan Israelin tuhoa vaativat kohdat mitättömiksi. Israel ei ole koskaan tehnyt vastaavaa virallista tunnustusta. Ei ole sattuma, että esimerkiksi Netanyahu puhuu edelleen PLO:n lipusta Palestiinan lipun sijaan.

Israelin uusi hallitus ilmoittaa hallitusohjelmassaan koko raamatullisen ”Israelin maan” kuuluvan ainoastaan juutalaisille ja edistävänsä juutalaista asutusta koko alueella. Silti ei ole vähäisintäkään pelkoa siitä, että hallitus joutuisi boikottien kohteeksi. Juuri tässä on se olennainen tekijä, miksi esimerkiksi kansalaisjärjestöjen kritiikki kohdistuu ensisijaisesti Israeliin. Israel on selvästi vahvemmassa asemassa ja silti myös kansainvälinen yhteisö on hyvin voimakkaasti vahvemman osapuolen tukena. Israelin turvallisuus on aina ensisijainen suhteessa palestiinalaisten oikeuksiin. Tasapuolisuuden vaatimus olisi sama – tätähän jotkut tekevätkin – kuin, jos ukrainalaiset ja venäläiset esitettäisiin samanarvoisiksi toimijoiksi, joiden kummankin tulisi tehdä kompromisseja. Ratkaisuksi Myllykoski esittää väkivallan lopettamista ja molemmiin puoleista luottamuksen kehittämistä Etelä-Afrikan prosessin malliin. Ironista on se, että juuri tätä Etelä-Afrikan mallia antisemitismistä syytetty BDS-liike vaatii. Swanström on oikeassa siinä, että meidän tulisi pyrkiä ymmärtämään kumpaakin osapuolta. Erityisesti se on tutkijalle tärkeää. Se ei kuitenkaan tarkoita sitä, että osapuolten kokemukset olisivat samanarvoisia ja totuus olisi jossain puolessa välissä. Ymmärtäminen ei koskaan saa tarkoittaa vääryyden hyväksymistä.

Kirjallisuus

Juusola, Hannu 2009. Postsionismi ja Israelin historian haamut. *Kosmopolis* (2009:2), 27–38.

Mamdani, Mahmood 2020: *Neither Settler nor Native: The Making and Unmaking of Permanent Minorities*. Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press.

McNamee, Lachlan 2023: *Settling for less: Why States colonize and why they stop*. Princeton: Princeton University Press.

Nimni, Ephraim (ed.) 2003. *The Challenge of Post-Zionism: Alternatives to Israeli Fundamentalist Politics*. London: Zed Books.

Ophir, Adi 2000. The Identity of the Victims and the Victims of Identity: A Critique of Zionist Ideology for a Post-Zionist Age. Teoksessa: Silberstein, Laurence J. (ed.) 2000. *Mapping Jewish Identities*, 174–200.

Piterberg, Gabriel 2008. *The Returns of Zionism: Myths, Politics and Scholarship in Israel*. London: Verso

Ram, Uri 2011. *Israeli Nationalism: Social Conflicts and the Politics of Knowledge*. London: Routledge.

Ravitzky, Aviezer 1996. *Messianism, Zionism, and Jewish Religious Radicalism*. Chicago: The University of Chicago Press.

Shafir, Gershon 1996. *Land, Labor and the Origins of the Israeli-Palestinian Conflict, 1882–1914*. Updated edition. Berkeley: University of California Press.

Shafir, Gershon & Yoav Peled 2002. *Being Israeli: The Dynamics of Multiple Citizenship*. Cambridge: Cambridge University Press.

Silberstein, Laurence J. (ed.) 2000. *Mapping Jewish Identities*.

Veracini, Lorenzo 2010. *Settler Colonialism: A Theoretical Overview*. London: Palgrave Macmillan.

Wolfe, Patrick 1999. *Settler Colonialism and the Transformation of Anthropology: The Politics and Poetics of an Ethnographic Event*. London: Cassell.

Wolfe, Patrick 2006. Settler Colonialism and the Elimination of the Native. *Journal of Genocide Research* 8(4), 387–409.

Wolfe, Patrick 2016. *Traces of History: Elementary Structures of Race*. London: Verso.

Zerubavel, Yael 1995. *Recovered Roots: Collective Memory and the Making of Israeli National Tradition*. Chicago: The University of Chicago Press.

Zureik, Elia 2016. *Israel's Colonial Project in Palestine: Brutal Pursuit*. London: Routledge.

Avoim yhteiskunnallinen keskustelu ja Israel

Timo R. Stewart

Väittely antisemitismin eli juutalaisvastaisuuden määritelmistä kuulostaa hyvin perinteiseltä akateemiselta edesottamukselta. Jokainen aihetta käsittelevä tutkimus, ja niitä on paljon, osallistuukin tähän jo alkusivuillaan. Antisemitismi on kuitenkin esimerkki käsitteestä, josta parhaillaan kiistellään kiihkeästi myös tutkimuskirjallisuuden ulkopuolella, esimerkiksi viime kuukausina *Vartijassa*.

Vastaavanlaista debattia määritelmistä ja sallitun keskustelun rajoista käydään tietysti muistakin samantyyppisistä käsitteistä, kuten islamofobiasta ja rasismista. Avoimet demokraattiset yhteiskunnat sallivat ja tarvitsevat avointa keskustelua lähes kaikesta, mutta vihanlietsontaan on puututtava eikä sitä tule suvaita. Samasta syystä näiden käsitteiden liiallista venyttämistä ja epäasianmukaista käyttöä pitää vastustaa. Aiheettomat antisemitismisytykset, olivat ne sitten hyvää tarkoittavia tai kyynisiä, vaikeuttavat varsinaisen vihanlietsonnan tunnistamista ja siihen puuttumista. Samalla ne estävät sellaisia keskusteluja, joita avoimissa yhteiskunnissa pitää pystyä käymään.

Antisemitismin osalta tällaista debattia keskustelun rajoista on käyty erityisesti Israelin valtioon liittyen.

Ainakin 1970-luvulta lähtien on esitetty, että perinteisen antisemitismin muututtua salonkikelvottomaksi sen tilalle on tullut niin sanottu uusi antisemitismi. Siinä Israelin valtioon kohdistetaan samanlaista vihaa, pelkoa, panettelua, salaliittoteorioita ja valheita kuin juutalaisiin aiemmin. Antisionismi tai jopa Israelin kritisointi esitetään tässä ikään kuin antisemitismin uusimpana muotona, samassa jatkumossa klassisen antisemitismin kanssa. Tämä väite sisältää sekä tärkeitä huomioita että

hyvin ongelmallisia oletuksia. Vaikka perinteinen antisemitismi ei olekaan kadonnut minnekään, on selvää, että sitä liitetään myös Israeliin. Yhtä selvää on, että Israelia sekä sionismia koskevan keskustelun tulee olla mahdollista. Avaan seuraavassa tapoja, joissa molemmat näkökulmat on pyritty ottamaan huomioon.

Antisemitismin kilpailevat mallimääritelmät

Antisemitismin kuten myös rasismin tai islamofobian tunnistamisessa on tärkeä kuunnella niitä ihmisiä, joihin ne kohdistuvat. Vainon, syrjinnän ja ennakkoluulojen kohteet ovat muita herkempiä tunnistamaan heihin kohdistuneita syrjiviä asenteita, sanoja ja tekoja. Toimivia määritelmiä ei kuitenkaan voida rakentaa *pelkästään* subjektiivisen kokemuksen pohjalle sen enempää antisemitismin, islamofobian kuin rasisminkaan kohdalla jo siitä yksinkertaisesta syystä, etteivät ihmiset koe asioita samalla tavalla. Ei ole myöskään selvää, että olisi mielekästä puhua subjektiivisesta kokemuksesta, mikäli keskustelu itse asiassa koskee valtiota.

Keskustelua on yritetty selkiyttää luomalla määritelmiä, joita voidaan käyttää antisemitismin tunnistamiseen käytännön elämässä. Yleismääritelmistä tunnetuin on Kansainvälisen holokaustin muistoa kunnioittavan liiton (IHRA) toukokuussa 2016 hyväksytty ”ei-sitova mallimääritelmä antisemitismille”:

Antisemitismi on tietty juutalaisia koskeva näkemys, joka voi ilmetä vihana juutalaisia kohtaan. Antisemitismin retoriset ja fyysiset ilmentymät on suunnattu juutalaisiin tai muihin kuin juutalaisiin henkilöihin ja/tai heidän omaisuuteensa, juutalaisyhteisön instituutioihin ja uskonnollisiin tiloihin.

IHRA:lla on 35 jäsenmaata ja lisäksi monet muut tahot, kuten Euroopan parlamentti, ovat ottaneet sen mallimääritelmän käyttöön. Määritelmä on siis laajalti käytetty ja tunnettu, mutta myös voimakkaasti kritisoitu. Sen ilmiselvänä heikkoutena on poikkeuksellisen epäselvä muotoilu. Sen mukaan antisemitismi on ”tietty juutalaisia

koskeva näkemys”, joka ”voi ilmetä vihana”, mutta ei siis välttämättä tee niin. Ilmaisuihin ”tietty juutalaisia koskeva näkemys” ei erityisemmin auta tunnistamaan antisemitismia, ellei lukijalla ole jo valmiiksi tietty näkemys siitä, mitä se on. Määritelmä ei myöskään kerro, miten muuten antisemitismi voi ilmetä paitsi vihana. Lisäksi antisemitismin ilmentymien sanotaan olevan suunnattu ”juutalaisiin tai muihin kuin juutalaisiin henkilöihin” mikä tarkoittanee ketä vain. On selvää, että kyseessä on määritelmä, joka on jotenkin onnistunut ohittamaan määrittelyn.

IHRA:n määritelmästä tulee kuitenkin käyttökelpoinen sen antamien havainnollistavien esimerkkien kautta. Niitä on 11, joista seitsemän liittyy Israelin valtioon. Osa niistä on kiistanalaisia, osa ei. Tästä lisää myöhemmin.

Toinen, tuorempi määritelmä, joka on syntynyt reaktiona IHRA:n määritelmässä tunnistettuihin ongelmiin, on *The Jerusalem Declaration on Antisemitism (JDA)*. Sekin on ”ei-sitova” eli ei juridiseen käyttöön vaan antisemitismin tunnistamiseen tähtäävä määritelmä, joka pyrkii nimenomaisesti olemaan käyttökelpoisempi kuin IHRA:n mallimääritelmä ja välttämään muita sen valuvikoja. Se myös onnistuu tässä varsin hyvin. JDA:n allekirjoittajina on noin 350 holokaustin, juutalaisuuden ja Lähi-idän tutkijaa, ja se julkaistiin vuonna 2021. JDA:sta ei toistaiseksi ole vakiintunutta suomenkielistä käännöstä, mutta tässä oma käännökseni:

”Antisemitismi on syrjintää, ennakkoluuloja, vihamielisyyttä tai väkivaltaa, joka kohdistuu juutalaisiin siksi, että he ovat juutalaisia (tai juutalaisiin instituutioihin, koska ne ovat juutalaisia).”

Myös JDA tarjoaa lisäksi tulkintaa ohjaavia esimerkkejä, tällä kertaa 15. Niidenkin tarkoituksena on auttaa soveltamaan tätä määritelmää käytännössä, mutta toisin kuin IHRA, ne ottavat kantaa myös siihen, mikä ei ole antisemitismia.

Sekä IHRA:n että JDA:n määritelmien soveltaminen on esimerkkien ansiosta suurimmaksi osaksi hyvin yksinkertaista. Niin sanottu perinteinen tai klassinen

antisemitismi on valitettavan yleistä tänä päivänäkin, eikä sen tunnistaminen aiheuta suuria epäselvyyksiä kumpaakaan määritelmää käyttämällä. Jos jotakin, JDA on tässä suhteessa laajempi ja perusteellisempi. Sen mukaan antisemitismi voi olla ”syrjintää, ennakkoluuloja, vihamielisyyttä tai väkivaltaa” kun taas IHRA puhuu suppeammin ainoastaan ”vihasta”.

Israelin arvostelua ja antisemitismiiä koskeva yhteisymmärrys

Merkittävin aihealue, jossa IHRA:n ja JDA:n määritelmät eroavat toisistaan liittyy Israelin valtiota koskeviin kysymyksiin. IHRA nimittäin liittää antisemitismin Israelia koskeviin näkemyksiin huomattavasti suoraviivaisemmin kuin JDA. Määritelmillä on kuitenkin tähän liittyen myös yhtenäisyyksiä, joten aloitetaan niistä.

Sekä IHRA että JDA sallivat yksiselitteisesti Israelin arvostelun. IHRA:ssa erikseen huomautetaan, että ”Israelin arvostelua samalla tavalla kuin mitä tahansa muuta maata ei kuitenkaan voida pitää antisemitisminä.” Tulehtuneesta keskusteluilmapiiristä kertoo, että tällainen asia pitää ylipäänsä mainita. Senhän pitäisi olla täysin itsestään selvää. Vastakkainen kanta tekisi Israelista jotain muuta kuin normaalin valtion ja estäisi sellaisen keskustelun politiikasta, joka kuuluu jokaisen itseään kunnioittavan avoimen yhteiskunnan perusarvoihin.

Kummallakin määritelmällä on myös yhtäläisyyksiä Israeliin liittyvän antisemitismin tunnistamisessa. Hyvin selkeä ja molemmissa mainittu esimerkki on klassisen antisemitismin symbolien, kuvaston ja väitteiden liittäminen Israeliin.

Antisemitistiset väitteet juutalaisista, esimerkiksi syytteet Jumalan murhasta tai väitteet salaliitoista maailman, median tai talouselämän hallitsemiseksi, ovat edelleen antisemitismiiä, vaikka juutalaisten sijaan puhuttaisiin Israelista. Toisin sanoen Israelin tai sionistien käyttäminen kiertoilmaisuna ei tee antisemitistisiä väitteitä yhtään vähemmän juutalaisvastaisiksi.

Toinen esimerkki Israeliin liittyvästä antisemitismistä, joka molemmissa määritelmässä nousee esiin, on IHRA:n sanoin ”juutalaisten pitäminen kollektiivisesti vastuullisina Israelin valtion teoista.” Tähän liittyen myös syytteet muissa maissa asuvien juutalaisten suuremmasta lojaliteetista Israelille kuin omalle maallensa on katsottava antisemitismiksi.

Keskeistä tällaisen antisemitismin välttämiseksi on eron tekeminen juutalaisten sekä Israelin valtion välillä. Maailmassa on runsaat 15 miljoonaa juutalaiseksi identifioituvaa ihmistä, heistä hieman alle puolet, noin seitsemän miljoonaa, asuu Israelissa. Israel on toki määritellyt itsensä juutalaisten kansallisvaltioksi ja sen kansalaisista suurin osa, 74 %, on juutalaisia. Israel voi tämän lisäksi olla eri tasoilla valtavan merkityksellinen myös monille niistä juutalaisista, jotka eivät asu siellä. Kaikesta tästä huolimatta Israel ja juutalaiset eivät ole sama asia ja niiden epäasianmukainen yhdistäminen on antisemitismin muoto.

Tähän saakka liikutaan alueella, josta on varsin laaja konsensus. Erimielisyydet koskevat karkeasti ottaen kahdenlaista ”uuden antisemitismin” muotoa, joita kumpaakaan esimerkiksi JDA:n mukaan nimenomaan ei tulisi pitää antisemitisinä.

Eriävät tulkinnat sallitusta Israelin kritisoimisesta

Ensimmäinen erimielisyyden alue liittyy Israelin kritisoimiseen tapaan. Vaikka kritiikki tunnustettaisiin periaatteessa mahdolliseksi, jotkut väittävät sen olevan antisemitismia, jos tietyt ehdot täyttyvät. Esimerkiksi kirkkohistorian dosentti **André Swanström** on esittänyt, että kun ”kohtuullisuus ja tasapuolisuus” unohtuvat ”liukuu [Israelin] arvostelu antisemitismin puolelle”. Uuden testamentin eksegetiikan dosentti ja *Vartijan* päätoimittaja **Matti Myllykoski** näyttää seuraavan samanlaista argumentaatiota, jossa antisemitismiksi tulkitaan kärkeä Israelin kritiikki, josta puuttuu tasapuolisuus: ”Kärkkäät kannanotot, joissa Israelia syytetään ja siltä vaaditaan erilaisia asioita, mutta palestiinalaisilta ei vaadita mitään, eivät ole pelkkää

antisionismia.” Usein Israelin kritisoinnista väitetään myös Israelin ”demonisoinniksi”.

Vaatus oikeasta sävystä ja kärkkäiden puutteesta ovat ongelmallisia, koska ne ovat syvästi subjektiivisia. Onko esimerkiksi järkevää vaatia, että Gazassa tai Länsirannan pakolaisleirillä elävä palestiinalainen muistaa puhua ilman kärkkäyttä tai liian jyrkkää sävyä kritisoidessaan häneen ja yhteisöönsä kohdistuvaa politiikkaa? Tämä ei tietenkään tarkoita, että kuulijan olisi oltava samaa mieltä sen kanssa, mitä konfliktista puhuva henkilö sanoo tai edes pitää hänen sävystään. Se ei myöskään tarkoita, etteikö voisi väittää vastaan tai haastaa esitettyjä tulkintoja ja näkemyksiä. Sitäkään se ei merkitse, ettei tällainen puhe saattaisi olla muilla perustein antisemitististä. Pelkästään kiihkeys tai kärkkäys ei kuitenkaan ole kiellettyä millään muullakaan elämänalueella. Vielä vähemmän se on itsessään todiste juutalaisvastaisuudesta.

Kohtuullisuudessa on aivan sama ongelma. Kritiikin väittäminen ”demonisoinniksi” on vertauskuvan käyttöä, jossa pyritään sanomaan sama asia eli väitetään kritiikin olevan mahdollisesti oikean suuntaista mutta kohtuutonta. Tämä ohittaa asian ytimen täysin. Esimerkiksi silloin, kun Israelia kritisoidaan ihmisoikeusloukkauksista tai kansainvälisen lain rikkomisesta, kritiikki on joko aiheellista tai se ei ole sitä. Sama periaate soveltuu kaikkiin muihinkin maihin. On järjetöntä vaatia, että muutoin perusteltu kritiikki pitäisi ”kohtuullistaa” jättämällä osia siitä pois. Kritiikkiä voi tietysti haastaa asia-argumentein, mutta sen katsominen syrjinnän ja vihan muodoksi on pyrkimys tämän ohittamiseen.

Tasapuolisuuden vaatimus on sekin syvästi ongelmallinen keino antisemitismin tunnistamiseksi. Ylipäänsä tasapuolisuuteen vetoaminen on argumentaatiovirhe, joka tunnetaan yleisesti *whataboutismina*. Sillä tarkoitetaan kritiikin ohittamista nostamalla esiin joku toinen taho, jonka sanotaan syyllistyvän yhtä paheksuttavaan asiaan. Esimerkiksi kritisoidessa Venäjän hyökkäystä Ukrainaan ovat Venäjän puolustajat vastanneet *what about* Yhdysvaltain hyökkäys Irakiin? Tämä on argumentaatiovirhe

siksi, että siinä ei vastata varsinaiseen kritiikkiin vaan kyseenalaistetaan sen sijaan alkuperäisen väitteen esittäjän motiivit. Ei myöskään ole perusteltua vaatia, että johonkin epäkohtaan ei voida puuttua ilman, että puututaan kaikkiin epäkohtiin.

Suopeampi tulkinta tasapuolisuuden vaatimuksesta on, että siinä pyritään esittämään syyte tuplastandardien soveltamisesta. Tässä tapauksessa ollaan vakaammalla perustalla. IHRA:n esimerkeissä itse asiassa puututaankin juuri tällaiseen tapaukseen. Sen mukaan antisemitismia on ”kaksoisstandardien soveltaminen vaatimalla Israelilta käyttäytymistä, jota ei odoteta tai vaadita miltään muulta demokraattiselta kansakunnalta.” Tämäkään ei tarkoita, etteikö voisi kritisoida Israelia ilman, että samalla hengenvedolla kritisoi esimerkiksi Yhdysvaltoja. Se kuitenkin tarkoittaa, että käytettyjen standardien pitäisi olla samat.

IHRA on kuitenkin asettanut standardin tason korkealle. Sen mukaan demokratioilta voidaan edellyttää sellaista, mitä ei-demokraattisilta tai ei-vapailta kansakunnilta ei voi odottaa. Tästäkin syystä Myllykosken yllä lainattu ajatus Israelia ja palestiinalaisia kohtaan esitettyjen vaatimusten symmetriasta on myös IHRA:n valossa keltoton mittari antisemitismille. Palestiinalaisilla ei ole valtiota, demokratiaa tai vapautta. He ovat vieläpä alisteisessa asemassa juuri Israelille. Esimerkiksi Palestiinalaishallintoa tai Hamasia voi kritisoida ja hyvin yleisesti kritisoidaankin, mutta Israelin kritisoimisen edellytyksenä ei voi olla palestiinalaisten kritisoiminen samalla mitalla. Kaiken muun lisäksi myös valta-asetelma on otettava huomioon. Mainittu tasapuolisuuden vaatimus muistuttaa tilannetta, jossa Yhdysvaltain kansalaisoikeustaistelun aikana hallitusta kohtaan esitettyä kritiikkiä ei olisi haluttu hyväksyä ilman samanaikaista kritiikkiä protestoijia vastaan.

Arvio siitä, käytetäänkö jossain kritiikissä tuplastandardeja tai ohitetaanko olennaisia tekijöitä, on erilaisten kontekstien ja olosuhteiden arvioimista. Tämä on hyvin tärkeää ja juuri siksi arvioinnin on kuuluttava tavallisen yhteiskunnallisen ja poliittisen keskustelun piiriin. Tällaisiin kysymyksiin ei aina ole löydettävissä täysin tyydyttäviä vastauksia, mutta juuri siksi niistä voi ja pitää pystyä keskustelemaan vapaasti.

Antisemitismin maksimaalisten määritelmien puolustajat usein käsittävät edellä esittämäni argumentaation väärin, joten pysähdyn tähän hetkeksi. Esimerkiksi Swanström tulkitsee minun haluavan rajata ”kaikenlaisen Israel-kritiikin antisemitismin ulkopuolelle”, siitä syystä, että pyrin ”luomaan tilaa kriittiselle keskustelulle, joka edistää palestiinalaisten pyrkimyksiä.” On ensinnäkin huomionarvoista, että Swanström ajattelee kriittisen keskustelun edistävän nimenomaan palestiinalaisten pyrkimyksiä. Kyseessä ei kuitenkaan ole mikään jalkapallo-ottelu, jossa pitää valita kumpaa joukkuetta kannattaa. Osapuolia, intressejä ja näkemyksiä on hyvin monia. Ulkopuolisen ei tarvitse sitoutua mihinkään niistä. Kriittinen keskustelu on ymmärryksen elinehto ja ainoa rakentava keino ratkaista erimielisyyksiä. Yritys määritellä Israelin kritisointi antisemitismiksi on yritys kaventaa tätä kriittistä keskustelua perusteettomasti. Tämän sanominen ei ole mikään näkemys ”palestiinalaisten pyrkimysten” puolesta, vaan kriittisen keskustelun puolesta.

Helmikuun alussa julkaistiin vetoamus, jossa 169 merkittävää Yhdysvaltain juutalaisyhteisön johtajaa painotti vapaan kritiikin tärkeyttä ja välttämättömyyttä myös Israelin kannalta. ”Israelin hallituksen politiikkaa koskevien poliittisten kiistojen kääntäminen antisemitismiä koskeviksi väittelyiksi häiritsee tätä politiikkaa koskevaa kriittistä ja tarpeellista debattia. Se myös tekee antisemitismin vastaisen taistelun vaikeammaksi ohjaamalla huomion pois aidosta juutalaisvastaisuudesta.” Vetoamuksen allekirjoittajat painottivat, että vaikka he eivät kannata Israelin boikotoimiseen tähtäävää BDS-liikettä, sekin on väkivallaton poliittiseen muutokseen tähtäävä liike eikä sitä siksi voi katsoa antisemitismiksi.

Kyse ei ole siitä, mitä itse kannattaa, vaan siitä, uskooko ylipäänsä vapaaseen yhteiskunnalliseen keskusteluun vai ei. Jos uskoo, on sallittava myös sellaisten näkemysten esittäminen, joista on eri mieltä.

Swanström on esimerkiksi vapaa halutessaan argumentoimaan Israelin rakentamien siirtokuntien oikeutuksen puolesta. Hän ei ole siinä suinkaan yksin, esimerkiksi

Israelin nykyisessä oikeistohallituksessa monet tekevät samoin. Saman periaatteen mukaisesti muut ovat vapaita vetoamaan siirtokunnista puhuessaan esimerkiksi kansainväliseen lakiin. Tämä ei ole kenenkään demonisointia. Israelia saa puolustaa, Israelia saa kritisoida. Yritys maalata toisen puolen näkemys ”demonisoinniksi” ja sen kautta antisemitismiksi ei ole mitään muuta kuin yritys ohittaa asiallinen argumentointi.

Monet niistä, jotka pyrkivät rajoittamaan Israeliin kohdistuvaa kriittistä keskustelua tiedostavat kaiken yllä kirjoittamani oikein hyvin. Se näkyy siinä, että antisemitismin väitetään olevan verhoutunut tai naamioitunut Israelin kritisoimiseen. Jos Israelin kritisoiminen voi toimia naamiona antisemitismille, se merkitsee sitä, ettei Israelin kritisoiminen itsessään ole antisemitismia. Jos olisi, se ei toimisi naamiona.

Kuten filosofi **Brian Klug** on sanonut, antisemitismi kyllä voi naamioitua Israelin kritisoimiseen, mutta se tekee näin juuri siksi, ettei kritiikki itsessään ole antisemitismia. Antisemitismi voi myös naamioitua Israelin puolustamiseen, kuten sekä Klug että toimittaja **Peter Beinart** ovat huomauttaneet. Miltä tällainen naamioitunut antisemitismi voi näyttää? Samalta kuin muukin antisemitismi.

Kuten mainittu, sekä IHRA että JDA pitävät klassisen antisemitismin symbolien, kuvaston ja väitteiden liittämistä Israeliin ilmiselvänä antisemitismin muotona. Klug esittää esimerkin vuodelta 2002, jolloin Israelin armeija piiritti Jeesuksen syntymäkirkkoa Betlehemissä. Italialainen pilapiirros esitti israelilaisen tankin Jeesuksen seimen äärellä ja Jeesuksen ihmettelemässä ”aikovatko ne tappaa minut toistamiseen?” Yhteys vanhaan antisemiittiseen syytökseen jumalanmurhasta on hyvin selvä, vaikka pilapiirros on näennäisesti ajankohtaista poliittista kommentaaria.

Edellä mainittu esimerkki on hyvin helppo perustella, toiset voivat vaatia enemmän avaamista. Sen sijaan pelkät perustelemattomat oletukset toisten piilotetuista motiiveista tai tiedostamattomasta vihasta, saattaka ylihistorialliset tulkinnat kaiken länsimaisen ajattelun takana väistämättä vaikuttavasta piilevästä antisemitismistä,

eivät ole lainkaan vakuuttavia. Ne ovat *ad hominem* argumentteja perusteilla, joita ei voi edes havaita. Tämä on kaksinkertainen argumentaatiovirhe. Sellainen ”antisemitismi”, joka on kätkeytynyt niin hyvin rationaaliseen argumentaatioon ja normaaliin yhteiskunnalliseen debattiin, ettei sitä voi havaita muutoin kuin itseään harmittavina poliittisina näkemyksinä, ei ole missään suhteessa siihen aivan todelliseen ja havaittavissa olevaan antisemitismiin, joka on syrjintää, ennakkoluuloja, vihamielisyyttä tai väkivaltaa, joka kohdistuu juutalaisiin siksi, että ovat juutalaisia.

Edellä mainitut Israelin kritisoimisen tavat ovat siis aihealue, joita myöskään IHRA:n määritelmä ei välttämättä laske antisemitismiksi. Se on kuitenkin määritelmänä riittävän väljä ja Israeliin keskittynyt, että sitä on kasvavassa määrin käytetty leimaamaan monenlaista Israelin kritisoimista antisemitismiksi juuri vetoamalla kohtuuttomuuteen, tasapuolisuuteen tai demonisointiin. Yksi IHRA määritelmän pääasiallisista muotoilijoista, **Kenneth Stern**, onkin itse julkisesti kritisoinut sen kaappaamista oikeistolaisen politiikan työkaluksi ja sen uutta roolia vapaan keskustelun tukahduttamisessa. Myös EU:n antisemitismin torjunnan koordinaattori **Katharina von Schnurbein** on tunnistanut mahdollisuuden IHRA:n määritelmän väärinkäytölle ja politisoinnille.

IHRA:n monet ongelmat ja sen jatkuva väärinkäyttö on ilmeistä. Sen sijaan JDA:n parempi muotoilu ja mietitymmät esimerkit tekevät siitä paljon vastustuskykyisemmän tällaiselle poliittisesti tarkoitushakuiselle käytölle. JDA muistuttaa YK:n ihmisoikeussopimuksen takaamasta sananvapaudesta ja painottaa, ettei poliittisen puheen välttämättä tarvitse olla kohtuullista ja tasapuolista, tai edes järkeenkäypää, kuuluakseen sananvapauden piiriin.

Eriävät tulkinnat antisionismin mahdollisuudesta

Tästä pääsemme toiseen erimielisyyden alueeseen IHRA:n ja JDA:n määritelmien välille. Tällä kertaa ero on määritelmien käytön lisäksi selkeästi myös niiden muotoilussa. Toisin sanoen se heijastelee näkemyseroja IHRA:n ja JDA:n laatijoiden välillä. Ero koskee antisionismin suhdetta antisemitismiin.

Ensinnäkin pari sanaa määritelmistä. Antisionismi ei ole sama asia kuin Israelin kritisoiminen. Antisionismi merkitsee sionismin vastustamista eli laajasti ottaen vastustusta tavoitteelle juutalaisesta kansallisvaltiosta Israelin maassa, tai jollakin sen osa-alueella. Kyseessä on siis paljon perustavanlaatuisempi kritiikki. Tämä on hyvin tärkeä erotus. Voi samanaikaisesti olla sionisti ja kritisoida hyvin kärkevästi Israelia. Samaten voi olla periaatteellinen antisionisti vailla minkäänlaista käytännön kiinnostusta Israelin toimiin. Antisionismista ja postsionismista enemmän professori **Hannu Juusolan** artikkelissa *Vartijassa*.

Antisionismi ei itsessään ole poliittinen ohjelma, mutta sen pohjalle voidaan rakentaa hyvin erilaisia poliittisia ohjelmia. Antisionistisina voidaan pitää niinkin radikaalisti eroavia tavoitteita kuin suunnitelmia Israelin valtion ja sen juutalaisen väestön tuhoamisesta, mutta myös pyrkimystä kehittää Israel-Palestiinaa sekulaariksi demokratiaksi kaikille kansalaisilleen.

IHRA:n esimerkin mukaan antisemitismia on ”itsemääräämisoikeuden kieltäminen juutalaiselta väestöltä esimerkiksi väittämällä, että Israelin valtion olemassaolo on rasistinen hanke.” Tämän voi tulkita merkitsevän yhtäläisyysmerkkien vetämisen antisionismin ja antisemitismin välille, mutta lainkaan välttämätön tulkinta se ei ole. Voisi esimerkiksi ajatella määritelmän sallivan sellaisen antisionismin, jossa katsotaan juutalaisella väestöllä olevan itsemääräämisoikeus, mutta että se tapa, jolla se Israelissa nyt toteutuu, on perustavanlaatuisesti ongelmallinen. Sen sijaan JDA:n kanta on selkeämpi. Sen mukaan ei ole antisemitismia ”kritisoida tai vastustaa sionismia nationalismin muotona”.

JDA:n kanta on huomattavasti paremmin perusteltu. Tämä tulee ilmeiseksi pohtiessa Israelin valtion historiaa myös palestiinalaisten näkökulmasta. Antisionismin ja antisemitismin rinnastaminen käytännössä ohittaa ja jopa kieltää täysin sen mahdollisuuden, että palestiinalaisilla voisi olla legitiimejä ja ymmärrettäviä syitä vastustaa Israelin heidän elämäänsä tuomia muutoksia.

Myllykoski kirjoittaa, että ”antisionismin historiallinen kotipesä on luonnollisesti Lähi-Idän arabien parissa.” Tämä ei kuitenkaan pidä lainkaan paikkaansa. Jo 1800-luvulla, vuosikymmeniä ennen kuin useimmat Lähi-idän arabit kuulivat sionismista, aiheesta väiteltiin kiihkeästi eurooppalaisten juutalaisten parissa. Juutalaista antisionismia esiintyi niin sosialistien, nationalismien vastustajien, kansallisvaltioihin integroitumisen kannattajien kuin uskonnollistenkin juutalaisten parissa. Tämä väittely jatkuu edelleen ja antisionismia löytyy myös Israelissa osassa vasemmistoa sekä ultraortodoksijuutalaisten joukosta. Vain yhden esimerkin mainitakseni, ehkä jotkut *Vartijan* lukijoistakin olivat paikalla, kun Helsingin yliopistolla vieraili 2019 luennoimassa tunnettu rabbiinisen juutalaisuuden tutkija **Daniel Boyarin**, joka on ortodoksijuutalainen, antisionisti ja Israelin kansalainen.

Sionismi on yksi nationalismien muoto ja sellaisena ilmiselvästi sallitun yhteiskunnallisen ja poliittisen debatin aihe. Väitellä voi yksittäisistä nationalismeista, niiden toteutumisesta, tulevaisuudesta ja toivottavasta suhteesta valtioon, tai nationalismista aatteena ja sen merkityksestä ylipäänsä. Nationalismin ja erityisesti etnonationalismin suhde rasismiin on kaikkialla kiinnostava ja moniulotteinen kysymys, samoin valtioiden suhteet toisiinsa ja kansallisuusaatteisiin. Jos aiheesta voi keskustella vaikkapa Suomen tai Euroopan unionin kohdalla, miksi siitä ei voisi keskustella Israelin kohdalla? Kysymys on sitäkin aiheellisempi, kun se liittyy niin keskeisesti Israelin sekä palestiinalaisten historiaan ja suhteisiin.

Avoimen keskustelun puolesta

Kuten olemme nähneet, nyt käytävä väittely antisemitismin ja Israelin kritisoimisen tai antisionismin suhteesta ei saa useimmissa tapauksissa yksiselitteistä tukea edes IHRA:n määritelmältä. Toisaalta IHRA:n määritelmä ei ole kyennyt myöskään selkeyttämään keskustelua. JDA:n määritelmä nimenomaan pyrkii tähän, mutta toistaiseksi rajallisin tuloksin. Koska monet instituutiot ovat syystä tai toisesta jo hyväksyneet IHRA:n määritelmän, JDA:lla on käytännöllinen ehdotus. IHRA:n määritelmä on ”työmääritelmä” ja sitä käyttävät instituutiot voivat halutessaan käyttää JDA:n tekstiä ohjenuorana sen tulkitsemisessa. Tämä olisikin askel eteenpäin.

Silti koko kiista määritelmien soveltamisesta on tiettyssä mielessä valitettavaa, koska sen tarpeellisuus osoittaa erkaantumista jaetusta näkemyksestä normaalin avoimen keskustelun rajoista. JDA:ssa alleviivatut vapaan poliittisen puheen ja kritiikin periaatteet pitäisi olla yleisesti tunnustettuja. Olenkin myös kirjoituksessani pyrkinyt vetoamaan yleisiin periaatteisiin ja argumentaation sääntöihin. Monesti tämän pitäisikin olla jo riittävää. Antisemitismi on yleensä helposti tunnistettavaa ja toisaalta se, mikä ei ole argumenttina ylipäänsä järkevää, ei tietysti kelpaa myöskään syytökseksi antisemitismistä.

Niille, joilla on vielä tässä vaiheessa vastalauseita, haluaisin esittää kysymyksen. Onko mitään, mitä menetetään, jos avoimen keskustelun rajat asetetaan tässäkin asiassa sinne, minne ne muissa kysymyksissä kuuluvat? Onko toisin sanoen kenellekään mitään haittaa siitä, että Israelin ja sionismin radikaalikin kritiikki katsottaisiin itsestään selvästi kuuluvaksi normaalin poliittisen keskustelun piiriin ilman vihjauksia salatuista motiiveista tai liukumisesta kielletylle alueelle? Entä jos puhuttaisiin asiasta?

Päinvastaisella ratkaisulla on sen sijaan hyvin korkea hinta. Israelia koskevan kritiikin tai antisionistisen ajattelun määrittelemisen antisemitismiksi estää keskustelua näistä aiheista. Se ei ole ainakaan pidemmän päälle kenenkään etu.

Antisemitismisyytteiden väärinkäyttö eriävien näkemysten mustamaalaamiseksi myös vaikeuttaa todellisen juutalaisvastaisuuden tunnistamista ja siihen puuttumista. Ennen kaikkea se on läpinäkyvä yritys kaventaa avoimen yhteiskunnallisen keskustelun tilaa tavalla, jota on mahdoton hyväksyä.

Israel ja sionismi

Tulkintaoikeus, kolonialismi ja kriittinen keskustelu

André Swanström

Professori **Hannu Juusola** jatkaa antisivistisen historiantulkintansa pönkittämistä asemoimalla itsensä Lähi-idän historian asiantuntijaksi ja minut sekä dosentti **Matti Myllykosken** teologeiksi, jotka katsovat aihepiiriä ulkopuolisina *eurooppalaisen* aatehistorian ja antisemitismin näkökulmasta. Antisemitismistä alkanut keskustelu on laajentunut Israelin ja palestiinalaisten, sionismin ja antisivistismin sekä kolonialismin suuntiin. Juusolan tulkinta keskustelumme asetelmasta vaatii tässä vaiheessa muutamia tarkennuksia ja korjauksia.

Hannu Juusolalla on valitettavan stereotyyppinen kuva siitä, millainen suhde teologisen koulutuksen saaneilla tutkijoilla on antisivistismiin ja antisemitismiin tai Israelin ja palestiinalaisten väliseen konfliktiin. Aihepiirin tarkasteleminen juutalaisuuden ja sionismin (niin sekulaarin vasemmistosionismin, sekulaarin oikeistosionismin kuin uskonnollisen *dati leumi*-näkökulman) kautta ei edusta valtavirtaa suomalaisten teologiiden piirissä. Näillä näkökulmilla on täysin tasavertainen oikeutus muiden Lähi-itää sisältäpäin tarkastelevien näkökulmien rinnalla. Juusolan esittämän haasteen mukaisesti olen siis valmis tarkastelemaan konfliktia ”sieltä, missä se on tapahtunut ja tapahtuu”, enkä määrittele sitä *länsimaisella katseella*.

Pohjimmiltaan Juusolan esittämässä haasteessa on kysymys siitä, kuka on sisällä ja kuka on ulkona ja kellä on tulkintaoikeus Lähi-idän historiaan. Professori Juusola, kuten kaikki muutkin akateemiseen keskusteluun osallistuvat, joutuu kuitenkin

pitämään kiinni ainakin osaksi eurooppalaisista näkökulmista. Historiatiede itsessään on pohjimmiltaan länsimainen rakennelma. Samoin käyttämämme historian tutkimuksen ja yhteiskuntatieteiden käsitteistö on länsimaista, ja tämä vaikuttaa siihen, että debattiin osallistuvat tutkijat väkisinkin tarkastelevat aihepiiriä ainakin osittain *länsimaisen analyttisen katseen* kautta. Voimme kuitenkin säätää näkökulmaa, kun lähestymme Lähi-itään sijoittuvaa aihepiiriä länsimaisten käsitteidemme avulla. Käsitteiden ja metodiemme länsimaisuudesta huolimatta voimme kunnioittaa tutkimuskohteidemme omaleimaisuutta.

Juusolan haasteeseen sisältyy rivien välissä ajatus siitä, että juutalaiset ja heidän historiansa eivät kuulu Lähi-itään. Hän eurooppalaistaa juutalaiset ja antisemitismin ja puhuu *Raamatun historiasta* määritellen juutalaiset Lähi-itään ulkopuolelta saapuneiksi kolonialisteiksi. Tässä kohtaa Juusolan katse on toiseuttava ja ulkoapäin määrittelevä. Hän esittää muiden tutkijoiden tarkastelevan aihepiiriä kristillisperäisen *Raamatun historia* -näkökulman kautta. Juusola yrittää määritellä juutalaiset ulos, itsensä sisään ja sionistista näkökulmaa ymmärtävät teologit ulos. Itse Juusola käy debattiin aseenaan eurooppalainen kolonialismin käsite.

Juutalaiset eivät kuitenkaan ole Lähi-idässä ulkopuolisina, vaan he kuuluvat sinne yhtenä *alkuperäiskansoista*. Heidän kotimaansa on vuosisatojen saatossa valloitettu ja asutettu kerta toisensa jälkeen. Kristityt ovat ”kolonisoineet” juutalaisten pyhät kirjoitukset (*Tanakh* on nimetty ”Vanhaksi testamentiksi”) ja arabit ovat asuttaneet *Eretz Israelin*. Muslimit ovat omineet, muuttaneet ja nimenneet uudelleen juutalaisuuden pyhiä paikkoja oman uskontonsa mukaisiksi. Juutalaiset pyhät kirjoitukset kuuluvat kuitenkin Lähi-itään, mikä käy varsin selvästi ilmi, jos ne erotetaan niihin väkisin liitetystä kristillisen tradition painolastista. Diasporalla on toki ollut vaikutuksensa juutalaisuuden perinteeseen, mutta linkki Tooran ja Eretz Israelin välillä on täysin kiistaton. Toora on myös ollut **Heinrich Heinen** sanoin juutalaisten ”*portativen Vaterland*”, mukana kannettava kotimaa. Loppujen lopuksi olemme Juusolan kanssa seuraavan kysymyksen äärellä: kuka on kolonisoanut kenen maan? Maan lisäksi myös kulttuurisia ja uskonnollisia traditioita

voidaan ”kolonisoida” tai omia kulttuurisesti. Israel ja kolonisaatio -debatissa saattaa pohjimmiltaan ollakin kyse syyllisyyden vyöryttämisestä uhrin harteille.

Palestiinalaisten johtaja **Mahmoud Abbas** väitti viime vuonna Israelin syyllistyneen ”viiteenkymmenen holokaustiin” palestiinalaisia kohtaan.³⁰ Abbas käänsi roolit pääläelleen: hänen retoriikassaan israelilaiset eivät olekaan holokaustin uhreja vaan he ovat ”natseja” ja syyllisiä palestiinalaisten ”holokaustiin”.

Kolonisaation suhteen vaikuttaa olevan aika lailla samoin: juutalaisilta vietiin heidän maansa, heidät karkotettiin, heitä vainottiin vuosisatojen ajan, heidän kulttuurinsa, pyhät kirjoituksensa ja pyhät paikkansa omittiin. Kaiken tämän jälkeen uhreista tehdään syyllisiä: sionistit ovatkin kolonialisteja, uhrin tekijöitä.

Juusola on selkeästi omalla alueellaan käsitellessään kolonialismia, mutta siirtyessään tulkitsemaan juutalaista uskonnollista perinnettä alkaa hänen otteensa lipsua.

Esimerkkinä tästä on seuraava Juusolan lause: ”Juutalaisessa teologiassa juutalaisten joukkopaluu ’ennen kuin aika on kypsä’ on yleensä tulkittu Messiaan häpäisemiseksi.” Ilmeisesti Juusola ei hallitse kunnolla juutalaista uskonnollista traditiota ja terminologiaa. *Messiaan häpäiseminen* ei kuulu juutalaiseen uskonnolliseen sanastoon. Kun Mashiaח (משיח) ei ole saapunut, kuinka hänet voidaan häpäistä? Miten todellinen Mashiaח ylipäätään voidaan häpäistä? Meillä kaikilla on rajoituksemme, vaikka yritäisimme olla sisällä tutkimamme aihepiirin kulttuurisessa maailmassa.

Israel ja kolonialismin käsitteen käyttökelpoisuus

Hannu Juusolaa hämmästyttää se, kuinka vähän kolonialismi on mukana minun ja Matti Myllykosken kirjoituksissa. Tähän on olemassa yksinkertainen syy: toisin kuin Juusola väittää, ei Israelin valtio ole yksiselitteisesti kolonialistinen luomus eikä

³⁰ <https://www.middleeastmonitor.com/20220817-abbas-holocaust-remarks-in-berlin-create-storm-of-protest/>

sionismi luonteeltaan kolonialistinen aate. Juusola on hieman turhan itsevarma tulkinnoissaan, kun hän kirjoittaa: ”Ei ole vähintäkään epäilystä siitä, etteikö sionismi ollut kolonialistinen liike”. Israelin ja sionismin väitetyistä kolonialistisista piirteistä ei kuitenkaan vallitse konsensusta tutkijoiden kesken.³¹ Juusolalla itsellään ei epäilyksiä ilmeisesti ole, mutta oman kannan esittäminen koko tutkimuskenttää hallitsevana näkemyksenä on tieteellisissä yhteyksissä harhaanjohtavaa ja sitä voidaan pitää myös arrogantina. Juusolan käyttämä kirjallisuus ei myöskään vakuuta suoralta kädeltä. Esimerkiksi **Lorenzo Veracini** teos *Israel and Settler Society* on laajuudeltaan ja lähdeaineistoltaan vaatimaton kirjanen. Veracini kompensoi kirjansa puutteita vahvasti ideologisella näkökulmalla.

Kolonialismi-käsitteen kiistanalaisuudesta sovellettuna Israelin historiaan voi lukea monipuolisen kattauksen vuonna 2016 ilmestyneestä Israelin historian ja nykyisyyden debatteja käsittelevästä akateemisesta käsikirjasta *Handbook of Israel: Major Debates*.³² Käsikirjan artikkeleissa kolonialismin käsitteen soveltamista Israeliin kritisoi **Tuvia Friling**. **Yitzhak Sternberg** puolestaan pohtii käsitteen soveltamista puolesta ja vastaan -näkökulmista.³³ Teokseen sisältyvässä artikkelissaan **Anita Shapira** esittää, että Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen akateeminen keskustelu kolonialismista on mahdollinen ilman ideologista kiihkoa. Shapiran mukaan kolonialismiin ja kolmannen maailman vapautusliikkeisiin liitetyt myyttiset hyvän ja pahan ulottuvuudet voidaan riisua:

”Not every colonization movement is to be dismissed out of hand, and not every national liberation movement is, by definition, sacred.”³⁴

³¹ <https://jewishstudies.washington.edu/israel-hebrew/why-israel-isnt-a-settler-colonial-state/>
<https://www.haaretz.com/israel-news/2021-07-05/ty-article-opinion/is-israel-really-a-settler-colonial-state/0000017f-f46f-d497-a1ff-f6ef21fc0000>
<https://www.adl.org/resources/glossary-term/allegation-israel-settler-colonialist-enterprise>

³² Ben-Rafael et al. 2016.

³³ Friling 2016; Sternberg 2016.

³⁴ Shapira 2016, 898.

Shapira riisuu kolonialismin käsitteen sen propagandistisista ulottuvuuksista. Suhtaudun kuitenkin Shapiran toiveikkuuteen varauksella. Neuvostoliitto maalasi propagandassaan sionismin lähes saatanalliseksi voimaksi, joka hallitsi globaalia taloutta ja mediaa.³⁵ Neuvostopropaganda oli tehokasta, ja sen jäljet ovat syvällä tämän päivän progressiivisen vasemmiston henkisessä perinnössä.

Vaikka vakavasti otettava historioitsija ei ryhtyisi kiistelemään kolonialismin käsitteen soveltuvuudesta Israelin historiaan, pystyy Israelin historiasta kirjoittamaan korkeatasoisen, näkökulmiltaan maltillisen ja laajaa arvostusta nauttivan teoksen, kuten Anita Shapira osoittaa moderniksi klassikoksi muodostuneessa teoksessaan *Israel, A History*. Israelin historiasta pystyy kirjoittamaan täysipainoisen ja tarkkanäköisen kokonaisesityksen ilman kolonialismin käsitettä. Shapira ei kirjassaan käy argumentoimaan kolonialismi-teesiä vastaan, mutta hän osoittaa kuitenkin epäsuorasti sen, ettei kyseistä käsitettä yksinkertaisesti tarvita Israelin historian ymmärtämiseksi. Saarnaavan ja ideologisen näkökulman valinneiden tutkijoiden käytössä kolonialismin käsite vain sotkee, hämärtää ja vääristää keskustelua Israelin historiasta. Se toimii tosiasiaassa poliittisena leimakirveenä, vaikka sitä markkinoidaan analyttisenä ja ymmärrystä lisäävänä käsitteenä.

Kun kolonialismiin liitettyjä käsitteitä yritetään soveltaa Israelin ja palestiinalaisten tilanteeseen, huomaamme nopeasti niiden huonon soveltuvuuden. Samalla huomaamme, miten Hannu Juusolan argumentointi ontuu myös hänen ydinosaamisalueellaan. Juusolan tekemä rinnastus Gazan ja bantustanien välillä on kertakaikkisen onneton. Bantustanien asukkailla ei ollut käytössään mittavaa kymmenientuhansien rakettien arsenaalia tai panssarintorjunta-aseita, eikä heillä ollut sekä puolustukseen että hyökkäykseen soveltuvaa tunneliverkostoa, saatikka ulkopuoliselta terrorismin rahoittajalta (Gazan ja Hamasin tapauksessa Iran) saatavaa mittavaa taloudellista ja sotilaallista tukea.

³⁵ Shapira 2016, 929.

Kriittinen keskustelu ja sen rajat

Antisionismi- ja antisemitismikeskustelussa professori Juusolan aisaparina toiminut vanhempi tutkija **Timo R. Stewart** peräänkuuluttaa omassa tuoreimmassa puheenvuorossaan kriittistä keskustelua Israelista ja sionismista. Stewart kysyy, eikö olisi oikein asettaa keskustelun rajat sinne, minne ne muissakin kysymyksissä kuuluvat. Hän mainitsee vastineessaan rasismien ja islamofobian käsitteinä, joista käydään vastaavia debatteja. Rasismikeskustelussa on tietyt rajat, samoin islamofobiaa koskevassa keskustelussa. Toksisten ja syrjivien näkemysten ilmaisemista ei pidetä yleisesti hyväksyttävänä. Saman pitäisi päteä Israelia ja antisemitismia koskevaan keskusteluun.

Stewart pyrkii rakentamaan niin kirkkaan loogisen argumentaation kuin suinkin pystyy osoittaakseen, että hänen esittämässään mielipiteissä ei voi olla antisemitismin häivääkään, mikäli hyväksytään hänen suosimansa JDA:n antisemitismimääritelmä. Vastapuolen peräänkuuluttamaa Israelin tasapuolista kohtelua Stewart kutsuu *whataboutismiksi*. Whataboutismista syyttäminen on klassinen debattitekninen keino. Whataboutismiin argumentaatiovirheenä voidaan oikein ja korrektisti vedota silloin, kun keskusteluun tuodaan rinnastus, jolla vähätellään tai viedään huomiota pois alkuperäisestä aiheesta. YK:n tekopyhyys ja järjettömät mittasuhteet saanut fiksaatio Israelin suhteen ei kuitenkaan ole mikään whataboutismilla kuitattava kysymys. Asiaa ei voi myöskään kuitata kuten Hannu Juusola, joka omassa vastineessaan valittaa, etten tarjoa kunnollista analyysia kontekstille esittäessäni, miten YK on ottanut Israelin aivan absurdilla tavalla silmätikukseen.

”Tasapuolisuusharhasta” kirjoittaessaan Juusola väittää edelleen, että kansainvälinen yhteisö olisi esittänyt vaatimuksia ainoastaan palestiinalaisille, mutta Israel on saanut vaatimusten asemesta osakseen vain ”paheksuntaa” tai ”huolta”. Juusolan väite on kuitenkin täydellisen irrallaan todellisuudesta. Kansainvälisellä yhteisöllä on vuosien

saatossa ollut mitä moninaisin lista vaatimuksia Israelia kohtaan.³⁶ Kun näitä vaatimuksia esitetään taustana YK:n yleiskokouksen päätöslauselma 3379 vuodelta 1975, ei voida välttyä siltä vaikutelmalta, että antisemitismi on pesiytynyt kansainväliseen järjestelmään. Päätöslauselmassa sionismi nimettiin rasistiseksi ja imperialistiseksi ideologiaksi ja uhkaksi maailmanrauhalle. YK on suoltanut Israelin-vastaista vihaa vuosikymmenten ajan. Tämä on ollut erityisesti Neuvostoliiton ja sen liittolaisten agendalla.

Kriittistä keskustelua on siis käyty YK:ta myöten reippaasti ja sitä on tehostettu Israelin valtiolle esitetyillä vaatimuksilla ja painostuksella. Boikotteja on masinoitu niin Israelia kuin yksittäisiä juutalaisia vastaan, kuten Kiasman tapauksessa yritettiin. Minulla ei historioitsijana ole mitään kriittistä keskustelua vastaan – päinvastoin historiantutkimus on olemukseltaan nimenomaan kriittistä, ja kriittinen keskustelu on vapaan tieteen ja vapaan yhteiskunnan elinehto. Keskustelun puitteista voidaan – ja täytyykin – silti käydä jatkuvaa kriittistä rajankäyntiä. Stewart ja Juusola joutuvat itse pohtimaan, ovatko he kenties ajamassa keskustelua tilanteeseen, jossa on vain yksi *oikea* tapa olla kriittinen. Kriittiseen keskusteluun osallistuvien täytyy itse myös sietää kritiikkiä. Antisionistisia näkemyksiä artikuloiva tutkija joutuu sietämään antisionismin kritiikkiä. Antisemitismin osoittaminen vastapuolen argumentaatiosta ei ole epäreilua keskustelun rajoittamista tai kriittisten äänten hiljentämistä. Joudun ilmeisesti toistamaan **David Nirenbergin** epämukavan toteamuksen: kriittisten kysymysten esittämisen ei pidä pysähtyä siihen, että ihminen löytää omaan maailmankuvaansa sopivat vastaukset. Todellinen kriittinen keskustelu vie osallistujat toisinaan epämukavuusalueelle.

³⁶ <https://syrianobserver.com/news/80536/un-general-assembly-demands-withdrawal-of-israel-from-occupied-syrian-golan.html>
<https://www.israelhayom.com/2023/01/17/over-90-countries-call-on-israel-to-restore-pa-terror-funds/>
<https://www.middleeastmonitor.com/20220119-un-demands-israel-ends-displacements-after-eviction-of-palestinian-family/>
<https://www.jpost.com/israel-news/article-724312>
<https://www.theguardian.com/world/2016/dec/23/us-abstention-allows-un-to-demand-end-to-israeli-settlements>

Myös Israelin akateeminen yhteisö käynyt hyvinkin kärjekästä kriittistä keskustelua kansallisista historiantulkintoista. Itsekritiikki on kuulunut sionistiseen liikkeeseen sen varhaisimmista vuosista ja Ahad Ha'amista alkaen. Vaikka en ole monestakaan asiasta samaa mieltä israelilaisten uushistorioitsijoiden ja postsionistien kanssa, näen silti, että heidän tuomansa kontribuutio akateemiseen keskusteluun on ollut tarpeellinen. Yhtä tärkeää on ollut altistaa näiden tutkijoiden teesit kritiikille. Terveen yhteiskunnan merkki on akateemiselle tutkimukselle perustuva vapaa kriittinen keskustelu. Tähän keskusteluun kuuluu myös kritiikin saama vastakritiikki.

Kriittisen keskustelun parametrien suhteen Timo R. Stewart yrittää määritellä demonisoinnin käsitteen niin, ettei Israelia koskevassa keskustelussa voitaisi puhua demonisoinnista. Stewartin mukaan

”Kritiikin väittäminen ’demonisoinniksi’ on vertauskuvan käyttöä, jossa pyritään sanomaan sama asia eli väitetään kritiikin olevan mahdollisesti oikean suuntaista mutta kohtuutonta. Tämä ohittaa asian ytimen täysin. Esimerkiksi silloin, kun Israelia kritisoidaan ihmisoikeusloukkauksista tai kansainvälisen lain rikkomisesta, kritiikki on joko aiheellista tai se ei ole sitä.”

Stewart on ilmeisesti käsittänyt täysin väärin demonisoinnin olemuksen.

Demonisointi voi liittyä joko todellisiin kritiikin aiheisiin, jotka suurennellaan tai vääristellään tunnistamattomiin tai absurdeihin mittasuhteisiin ja muotoihin, mutta demonisoinnilla ei sinänsä tarvitse välttämättä olla mitään tekemistä todellisuuden kanssa (vrt. *Blood libel*). Näennäisen loogisesti argumentoiva Stewart yksinkertaistaa ja tekee keskustelusta mustavalkoisen joko/tai asetelman. Pinnallisesti katsottuna loogisten ja rationaalisten argumenttien vanavedessä kulkee kuitenkin irrationaalinen antisemitismi. Esimerkkinä tästä voidaan ottaa sionismia vastaan esitetty kritiikki. Antisionismi voi esiintyä rationaalisena, mutta rationaalinen kritiikki voi muuntaa muotoaan, kuten **Ehud Sprinzak** huomauttaa. Israelilaisten yhteiskuntatieteilijöiden havaintojen mukaan antisionismissa tapahtui kvalitatiivinen harppaus 1970-luvulla.

Tämän seurauksena sionismi muuttui delegitimoinnin kohteesta epäinhimillistämisen (dehumanisaation) kohteeksi.³⁷

Hannu Juusolan ja Timo R. Stewartin systemaattinen ja näennäisen rationaalinen hyökkäys sionismia vastaan linkittyy helposti demonisoivaan ja dehumanisoivaan diskurssiin. Julkinen sana on täynnä antisionistista kampanjointia, ja akateeminen antisionismia propagoiva tutkija toimii tahtomattaankin antisemitistisen diskurssin edistäjänä. Tutkijaa seuraavat vähemmän analyttiset tahot yksinkertaistavat ja popularisoivat sitten helposti hänen kritiikkinsä suurin piirtein seuraavalla tavalla:

”Zionism became a dirty word. Based on the paradigm of “Zionism = racism,” any Israeli government is tainted to begin with, even if strictly leftist. Any Israeli war is racist and all acts of terror against Israel are kosher and admissible. The definition is particularly grave because slowly but surely it has crept into the language of Western civilization. A new stereotype made its debut: Zionism is racism and racism is Zionism. It makes no difference that Zionism never was racist—the spread of the stereotype makes the need for proof irrelevant.”³⁸

Antisionismin ja antisemitismin välinen yhteys on loppujen lopuksi hyvin selkeä. Anita Shapiran mukaan antisionismin ja antisemitismin välistä eroa ei voida enää ylläpitää Auschwitzin ja vuoden 1948 jälkeen.³⁹

”The dehumanization of the state of the Jews went hand in hand with the dehumanization of Jews. As Leon Wieseltier said, it was a repudiation of the right of

³⁷ Shapira 2006. ”Israeli political scientist discerned a qualitative leap in anti-Zionism in the 1970s: ’Its implication is that, from an object of delegitimization, Zionism has become an object of dehumanization.’”

³⁸ Shapira 2006.

³⁹ Shapira 2006. ”After Auschwitz and 1948, the distinction between anti-Zionism and anti-Semitism can no longer be upheld.”

Jews to define themselves as a collective, of their historical legitimacy to be what they wish to be rather than what others expect them to be.”⁴⁰

Kaiken juutalaisiin ja Israeliin kohdistuvan demonisoinnin ja dehumanisoinnin tulisi herättää rationaalisia keskustelijoita pohtimaan empatiaa. Kun peräänkuulutin empatiaa, Juusola ja Stewart vastasivat rationaalisesti argumentoiden. Antisioionismin ja antisemitismin yhteyden voi osoittaa hyvin rationaalisesti, mutta Timo R. Stewart ei suostu näkemään omaa – mielestäni – antisemitististä antisioionismiaan muuta kuin vastapuolta ”itseään harmittavina poliittisina näkemyksinä”. Syrjintää ja vihamielisyyttä juutalaisia kohtaan on se, ettei tunnusta juutalaisille oikeutta omaan valtioon (Israel) tai tätä valtiota edistävään aatteeseen (sionismi). Stewart yrittää erottaa valtiota kohtaan osoitetun vihan ihmisiä kohtaan osoitetusta vihasta. Tämä ei kuitenkaan ole toimiva argumentointitapa, koska ihmiset samaistuvat valtioon ja valtio liitetään (erityisesti Israelin ja juutalaisten tapauksessa) ihmisiin. Valtiolla on suuri merkitys ihmisten identiteetille. Kyse ei siis ole mistään kätkeytyneestä ja näkymättömästä antisemitismistä, vaan täysin ilmeisestä syrjinnän ja vihamielisyyden muodosta.

Keskustelun käytyä intensiiviseksi on ehkä syytä muistuttaa siitä, että antisemitismi ei ole rationaalinen ilmiö. Antisemitismin irrationaalisuus käy ilmi, kun tutkitaan sen psykologisia juuria.⁴¹ Korostuneen rationaalisuuden ei pitäisi vapauttaa ihmistä empatiasta. Olen pyrkinyt löytämään Juusolan ja Stewartin ajatuksista empatian merkkejä. Niitä näkyykin suhteessa palestiinalaisiin, minkä olen jo pannut merkille positiivisena asiana. Empatiasta juutalaisia kohtaan ei Juusolan ja Stewartin teksteissä näy mitään jälkeä. He ainoastaan vakuuttelevat, etteivät ole antisemiittejä.

⁴⁰ Shapira 2006.

⁴¹ Falk 2008.

Kirjallisuus

Ben-Rafael, Eliezer, Julius H. Schoeps, Yitzhak Sternberg & Olaf Glöckner (toim.) 2016: *Handbook of Israel: Major Debates*. Berlin: De Gruyter Oldenbourg.

Falk, Avner 2008: *Anti-Semitism. A History and Psychoanalysis of Contemporary Hatred*. Westport, CT: Praeger.

Friling, Tuvia 2016: "What Do Those Who Claim Zionism is Colonialism Overlook?" – Ben-Rafael, Eliezer, Julius H. Schoeps, Yitzhak Sternberg & Olaf Glöckner (toim.) 2016: *Handbook of Israel: Major Debates*. Berlin: De Gruyter Oldenbourg.

Shapira, Anita 2016: "The Debate over the 'New Historians' in Israel" – Ben-Rafael, Eliezer, Julius H. Schoeps, Yitzhak Sternberg & Olaf Glöckner (toim.) 2016: *Handbook of Israel: Major Debates*. Berlin: De Gruyter Oldenbourg.

Shapira, Anita 2012: *Israel. A History*. London: Weidenfeld & Nicolson.

Shapira, Anita 2006: "Israeli Perceptions of Anti-Semitism and Anti-Zionism" – *Journal of Israeli History. Politics, Society, Culture*. Vol. 25, 2006 Issue. 1, pp. 245–266.

Sternberg, Yitzhak 2016: "The Colonialism/Colonization Perspective on Zionism/Israel" – Ben-Rafael, Eliezer, Julius H. Schoeps, Yitzhak Sternberg & Olaf Glöckner (toim.) 2016: *Handbook of Israel: Major Debates*. Berlin: De Gruyter Oldenbourg.

Vastauskirjoitus

Matti Myllykoski

Kokoan aluksi joitakin keskeisiä näkökohtia Vartijan nettisivulla käydyistä Israel/Palestiina-keskustelusta. **André Swanström** ja minä korostamme molemmat, että Israelin valtion vastaisessa kritiikissä elää usein pitkäkestoinen antisemiittinen diskurssi, joka ei ole hävinnyt Euroopasta minnekään toisen maailmansodan jälkeen. Me molemmat olemme taipuvaisia ymmärtämään Israelin valtion tekemiä poliittisia ratkaisuja siitä käsin, että se on läpi ihmisikäisen historiansa joutunut taistelemaan sekä olemassaolonsa että olemassaolonsa oikeuden puolesta. **Hannu Juusola** ja **Timo R. Stewart** katsovat konfliktia enemmän palestiinalaisten näkökannalta. Yritän tässä puheenvuorossani tehdä selväksi, miksi ymmärrän paremmin Israelin oikeutta puolustaa olemassaoloaan kuin palestiinalaisten suuren enemmistön vaatimuksia. Lähdän liikkeelle asiasta, jota pidän ydinongelmana.

Ydinongelma: palestiinalaisten selvä enemmistö haluaa kaiken

Vuonna 2021 *Palestiinan Center for Policy and Survey Research* (Ramallah) ja *International Program in Conflict Resolution and Mediation* (Tel Avivin yliopisto) järjestivät yhdessä kyselyn, jonka perusteella tuki kahden valtion ratkaisulle on merkittävästi laskussa palestiinalaisten ja Israelin juutalaisten keskuudessa. Palestiinalaisten parissa se laski 33 prosenttiin ja Israelin juutalaisten keskuudessa 34 prosenttiin. Kaikista israelilaisista, juutalaisista ja arabeista 39 % kannattaa kahden valtion ratkaisua. *Washington Institute for Near East Policy* (WINEP) tekemä kysely vuodelta 2014 paljasti, että 60 prosenttia palestiinalaisista sanoo, että heidän kansallisen liikkeensä tavoitteena pitäisi olla historiallisen Palestiinan takaisin saamiseksi joesta mereen. Vain 27 prosenttia kannatti tuolloin ajatusta, että heidän

pitäisi miehityksen lopettamiseksi ja kahden valtion ratkaisun saavuttamiseksi. Tilanne on mennyt koko ajan rauhan kannalta pahempaan suuntaan Israelin oikeistohallitusten myötä. Oslon rauhansopimuksen tulokset puolestaan eivät kelpaa palestiinalaisten selvälle enemmistölle. Koska se haluaa kaiken, se kannattaa ohjusten ampumisen ja terrorismin tietä päämäärän saavuttamiseksi. Voi kysyä kyynisesti, kuinka monelle kahden valtion mallin kannattajalle poliittinen ratkaisu olisi vain välitavoite.

Palestiinalaishallinto ei ole ajanut onnistuneesti demokratiaa palestiinalaisten kesken, eikä Israelin valtion tunnustajalla ole siellä poliittista jalansijaa. Kaksi sukupolvea jatkunut terrorismi, jonka päämääränä on yksinkertaisesti Israelin valtion tuhoaminen, on johtanut siihen, että palestiinalaisten neuvotteluasemat Israelin kanssa ovat heikentyneet jatkuvasti. Länsirannalle perustetut siirtokunnat ja palestiinalaisille epäedullinen Oslon rauhansopimus ovat vääjäämättömiä seurauksia vuosikymmenten katkeruudesta, poliittisista virheistä ja syvään juurtuneesta epäluulosta. Israelin oikeistosta kuuluu kyynisiä ääniä, jotka pitävät palestiinalaisten joukkomuuttoa Jordaniaan luonnollisimpana ratkaisuna ja seurauksena kaikesta aiemmin tapahtuneesta. Minusta näyttää siltä, että kahden valtion mallin osalta juna meni jo eikä toista tule. Vaikka tahto olisi kuinka hyvä tahansa, kukaan meistä ei pysty palauttamaan mennyttä, jolloin mahdollisuudet olivat paremmat.

Toivottavasti käsitykseni tilanteesta on väärä, ja annan mielelläni oikaista itseäni. Joka tapauksessa on olemassa palestiinalaisia ja juutalaisia, jotka tekevät aktiivista työtä rauhan saavuttamiseksi ja säilyttämiseksi yhteisillä ehdoilla. **Anna-Liisa Rafaelin** tähän keskusteluun tuoman artikkelin perusteella voi tutustua kahden valtion mallin puolesta tehtyihin toimiin sekä niihin palestiinalaisiin ja Israelin juutalaisiin, joiden harteilla lepää toivo sovinnosta.

Demokratian vaikea tie

Edward Said, yksi parhaista palestiinalaisten asian puolustajista ja ensimmäisistä kahden valtion mallin puolustajista omiensa parissa, ehti ennen aivan liian varhaista kuolemaansa pitää sekulaaria demokratiaa ainoana mielekkäänä tavoitteena ja ratkaisuna. Kuten sanoin edellisessä kirjoituksessani, vain harvat keskustelijat siellä Israel/Palestiinassa ja täällä Euroopassa voivat sitten uskoa tällaisen mallin toteutumiseen, ja vain pieni vähemmistö palestiinalaista haluaa pyrkiä siihen suuntaan. Minusta pyrkimys kohti demokratiaa Israelin ja sen miehittämien alueiden sisällä on paras mahdollinen päämäärä. En kuitenkaan usko sen voivan toteutua sekulaarina demokratiana, koska uskonto on aidan molemmilla puolilla aivan liian vahva tekijä. Realistisempi tavoite on alueen talouden ja yhteiskunnallisen elämän kehittämien vahvemmin länsimaisen demokratian pelisääntöjen mukaiseksi. Yksi suurista esteistä tälle kehitykselle on Israelin ortodoksijuutalaisen väestön huomattava kasvu muuhun juutalaiseen väestöön verrattuna. Syntyvyys on heidän parissaan kaksi kertaa muuta väestöä suurempi, ja *haredim*-juutalaisuudesta luopuvien osuus on vain kymmenisen prosenttia koko joukosta.

Vaikka vaatimus länsimaisen demokratian ajamisesta ratkaisuksi Israel/Palestiina-dilemmaan on mielestäni paras tässä tilanteessa käsillä oleva vaihtoehto, se ei ole missään tapauksessa ongelmaton. Täysin sekulaarin demokratian ajaminen on ainakin tietyssä mielessä antisionistinen päämäärä. Kuten sanoin, se on lähinnä jankuttamisen arvoinen asia, joka vaatii Israelilta paljon ja koko maan itselleen haluavilta palestiinalaisilta liikaa, ainakin tähänastisen kehityksen valossa.

Koko väestöä koskevan ja uskontoja kunnioittavan demokratian kehittyminen vaatii huomattavasti enemmän luottamusta kuin juutalaisten ja palestiinalaisten välillä tällä hetkellä on. Islamin maailmassa demokratia merkitsee monien mielissä kammottavaa tapakulttuurin höltymistä etenkin seksuaalisuuden osalta. Kuten Swanström toteaa, seksuaalivähemmistöjen oikeuksien hyväksynnällä ei ole palestiinalaisten parissa jalansijaa. Monenlaiset rajat erottavat juutalaisia ja palestiinalaisia toisistaan, ja

ainoat raja-aitoja murtavat voimat voisivat minusta olla sama kuin länsimaissakin – inhimillisyys, eettisyys, terve järki ja aineellisen hyvinvoinnin kasvu. Jos tämä on eurooppalainen näkökulma, niin olkoon.

Avoimesta keskustelusta

Timo Stewartin artikkeli sisältää diskurssin, joka havainnollistaa yhtä niistä syistä, miksi en halua leimata jotakin tiettyä antisionistista kannanottoa antisemiittiseksi. Stewartille vastaamisen tekee vaikeaksi se, että hän puhuu sallitusta ja kielletystä keskustelusta sekä tahkoaa antisemitismille ja antisionismille annettavien määritelmien mahdollisuuksia päätyäkseen ennustettavissa olevaan lopputulokseen. Rajattuaan selvästi ulos Israel/Palestiina-keskustelussa toisinaan esiintyvän räikeän antisemitismin Stewart jättää keskusteluun kuitenkin kaksi sinänsä tärkeää sisällöllistä näkökulmaa: 1) ”Keskeistä tällaisen antisemitismin välttämiseksi on eron tekeminen juutalaisten sekä Israelin valtion välillä,” ja 2) ”Palestiinalaisilla ei ole valtiota, demokratiaa tai vapautta. He ovat vieläpä alisteisessa asemassa juuri Israelille.” Jälkimmäisen syyn perusteella Swanströmin ja minun ehdottama tasapuolisuuden vaatimus Israel/Palestiina-keskustelussa on Stewartin mukaan kohtuuton; Hamasia ei voi kritisoida ”samalla mitalla” kuin Israelia. Kuvittelemansa ”avoimen keskustelun” ehtoja edelleen rajatakseen Stewart ottaa esille whataboutismin, ”jolla tarkoitetaan kritiikin ohittamista nostamalla esiin joku toinen taho, jonka sanotaan syyllistyvän yhtä paheksuttavaan asiaan”. Tämä ilmiö liittyy Stewartin mielestä tietysti Israelin eikä palestiinalaisten puolustamiseen. Diskurssi ”avoimesta keskustelusta” kääntyy siten irvikuvakseen.

Otan esimerkin. Stewart sanoo, että ”nationalismin ja erityisesti etnonationalismin suhde rasismiin on kaikkialla kiinnostava ja moniulotteinen kysymys” ja että siitä pitäisi voida keskustella myös silloin, kun kyseessä on Israel. Tottakai, ilman muuta. Kun joku autuaan tietämättömänä ”avoimen keskustelun” säännöistä sanoo, että samoin voi keskustella rasismista, kun kyseessä on palestiinalaisten suhde

juutalaisiin, hän saa kuulla edustavansa whataboutismia. Tämä on hassua. Jos joku jossain toisessa keskustelussa ehtii hyvissä ajoin sanoa, että palestiinalaisilla on rasistisia asenteita juutalaisia kohtaan, onko sekin whataboutismia, kun joku yrittää vastata, että puhutaanpa nyt vain sionismin rasismista?

Sitten vielä ongelma, jonka kaltaiseen en ole vähään aikaan törmännyt. Stewart siteeraa kirjoituksessaan antisemiittisen antisionismin luonnehdintaani, joka on tämä: ”Kärkkäät kannanotot, joissa Israelia syytetään ja siltä vaaditaan erilaisia asioita, mutta palestiinalaisilta ei vaadita mitään, eivät ole pelkkää antisionismia.” Stewart sivuuttaa asian ytimen, poimii kaksi yksittäistä termiä ja reagoi niihin: ”Pelkästään kiihkeys tai kärkkäys ei kuitenkaan ole kiellettyä millään muullakaan elämänalueella.” Joudun tässäkin toistamaan pääpointtini. Antisemiittisessä antisionismissa ei ole kyse puheen volyymista tai äänensävyistä eikä sallitusta tai kielletystä. Asian ydin on se, että Israelia painostetaan monenlaisin eri keinoin (sanktiot, boikotit yms.) jotta palestiinalaisorganisaatiot saisivat lisää valtaa. Kärkkäydellä viitataan sokeuteen. Palestiinalaiset mielletään yksiselitteisesti Israelin uhreiksi ja heikommaksi osapuoleksi. Siksi, että he ovat uhreja, heillä on oikeus määritellä päämäärä, jota heidän eurooppalaiset kannattajansa tosiasiassa tukevat, kun he puhuvat kolonialismista, sorrosta, vapaudesta ja oikeudenmukaisuudesta. Ja se päämäärä on Israelin tuhoaminen ja koko Palestiinan alueen hallitseminen.

Kun Juusola sanoo, että Swanström ja minä katsomme ”konfliktia korostetusti eurooppalaisen (aate)historian ja antisemitismin kautta”, siinä on väistämättä jotakin perää. Mutta palestiinalaisten eurooppalaiset kannattajat tekevät ihan vastaavalla tavalla. Myös heidän käsityksensä yhteiskunnallisen elämän hyvästä ja pahasta ovat eurooppalaisia. He projisoivat näitä arvoja palestiinalaisten vapautusjärjestöjen maailmaan, jossa ei ole demokratiaa eikä mitään, mikä siihen kuuluu. Pahimmassa tapauksessa eurooppalaiset pro-palestiinalaiset ovat hyödyllisiä idiootteja – ainakin silloin, kun Hamas tuttuun tapansa käyttää humanitäärisen apuun tarkoitettua rahaa erityyppisten aseiden hankkimiseen.

Kolonialismin näkökulma

Hannu Juusola selittää artikkelissaan varsin seikkaperäisesti Israelin valtion syntyä, historiaa ja toimintaa kolonialismiteorian valossa. Tämä näkökulma selvästi kasvattanut merkitystään Israelista käytävässä keskustelussa jo useiden vuosikymmenten ajan. En puuttunut siihen edellisessä kirjoituksessani, jonka aihe oli toinen (eurooppalainen antisionismi). Samasta syystä en myöskään käsitellyt juutalaista antisionismia, josta Juusola minua muistuttaa.

Juusolan kolonialismiteorian ytimessä on näkemys Israelista niin kutsutun asutuskolonialismin muotona. Tällöin se ei vertaudu suureen osaan 1800-luvun jälkipuoliskon kolonialismista, jossa emämaa riisti valtaamaansa aluetta oman vaurautensa kasvattamiseksi. Juusola rinnastaa Israelin synnyn ja kehityksen Yhdysvaltoihin ja Australiaan, joiden tapauksessa emämaan osuus jäi pian kapeaksi, ja uudisasukkaat ottivat itse toimijan roolin. Asuttajien taustana puolestaan oli tukiverkosto, jonka suomat taloudelliset resurssit mahdollistivat Israelin synnyn. Juusolan tulkinta nojaa siihen lähtökohtaan, että kolonialismia oli monenlaista ja Israel omine erityispiirteineen mahtuu hyvin tähän joukkoon, ja siten ”ei ole vähintäkään epäilystä siitä, etteikö sionismi ollut kolonialistinen liike”.

Juusolalle on tärkeää korostaa, että ”kysymys Israelista on kaikkea muuta kuin uniikki”. Ainutlaatuisuuteen ja sen torjumiseen liittyy koko joukko historiallisia, kulttuurisia ja uskonnollisia mielikuvia, jotka ovat vaarassa värjäytyä mystisiksi tai sentimentaalisiksi. Kun seuraavassa teen huomautuksia Juusolan asutuskolonialistiseen tulkintaan, tarkoituksenani ei ole todistaa, että Israelin valtio on erityistapaus. Yritän vain kuvata, mitkä piirteet erottavat sitä Juusolan esittämästä kehysteoriasta. Osa näkökohdistani on peräisin **Tuvia Frilingin** artikkelista (ks. kirjallisuus).

Juusolan teoria perustuu hyvin inklusiiviseen käsitykseen asutuskolonialismista. Jotkin erot Yhdysvaltojen ja Australian asuttamiseen ovat mielestäni olennaisia. Juutalaiset uudisasukkaat eivät muuttaneet maahan suurvallan tuella, vaan suurella vaivalla hankituilla resursseilla. Juusola ei sano eikä tarkoita, että sionistien tukiverkostona olisi ollut ”kansainvälinen juutalaisuus”, mutta tukiverkoston vaatimattomuus vieläpä erimielisen oman kansan parissa ansaitsee tulla huomatuksi. Sionistit eivät myöskään muuttaneet kauas pois maahan, jossa oli vain heille täysin tuntemattomia alkuperäisiä asukkaita, jotka puolestaan elivät tyystin toisenlaisessa kulttuurissa kuin he. Sionistit halusivat asuttaa maata, jossa heillä oli historialliset juuret ja joka juuri tuolloin oli brittiläisen imperiumin hallussa. Sionisteja odotti kohdemaassa historiallinen, poliittinen ja uskonnollinen konteksti, jollaista Yhdysvaltojen ja Australian asuttamisessa ei ollut. Palestiinaan muuttaneet juutalaiset joutuivat ottamaan tämän kontekstin monin tavoin huomioon; se vaikutti Israelin synnyssä aivan kaikkeen.

Yksi sionismin kriittisessä keskustelussa karisseista myyteistä on ajatus, että juutalaiset uudisasukkaat tulivat tyhjiin maahan. Sen sijaan sionistinen ajatus juutalaisten omasta maasta ja pitkäkestoisesta historiasta siellä ansaitsee enemmän huomiota kuin Juusola haluaa sille antaa. Huolimatta siitä, että juutalaisten historia Palestiinassa on pitkä, hajanainen ja usein hyvin marginaalinen, tämä historia on tosiasia, joka vaikutti identiteetin osalta sionisteihin itseensä ja kulttuuris-uskonnollisten tekijöiden osalta kaikkiin osapuoliin. Yhdysvallat ja Australia eivät tässäkään kelpaa vertailukohteiksi.

Juusola kuvaa Israelin synnyn määrätietoisesti suunnitelluksi asutusprosessiksi, jolla ei ollut mitään tekemistä maassa jo asuneiden pienten juutalaisyhteisöjen kanssa – ja jotka eivät olleet innostuneita sionistien hankkeista. On kuitenkin otettava huomioon, että Palestiinassa asuneiden juutalaisten joukko oli kirjava ja kasvoi myös huomattavasti omaan valtioon pyrkivästä sionismista riippumatta. Vuoden 1880 vaiheilla juutalaisia oli Palestiinassa noin 26.000, ja kahden muuttoaalton (1880–1903 ja 1904–1914) jälkeen heitä oli yhteensä 90.000. Suurin osa muuttajista tuli

Venäjältä; he pakenivat vainoa ja etsivät parempaa elämää. Toisen maailmansodan loppuun mennessä juutalaisia oli Palestiinassa 475.000 henkeä ja Israelin valtion itsenäistyessä vuonna 1948 heitä oli 700.000. Näiden joukossa oli paljon holokaustilta pelastuneita. Israelin valtion synnyn taustaolosuhteet erottavat sen Yhdysvaltojen ja Australian syntyprosessista. Monille Palestiinaan muuttaneille juutalaisille paine muuttamiseen tuli ulkoa päin. Osa heistä tiesi olevansa osa suurta kolonialistista hanketta – Juusola mainitsee oikeistosionistit – mutta monet kokivat muuttamisensa syyt aivan toisin.

Asiaan liittyen Juusola toteaa myös: ”Jatkuvuutta korostavassa diskurssissa Palestiinan alueen jatkuva etninen ja kulttuurinen monimuotoisuus sekä juutalaisuuden sisäiset jaot unohdetaan.” Asutuskolonialistisessa teoriassa puolestaan unohdetaan se, että pohjoisen Amerikan ja Australian uudisasuttajilla ei ollut vastassaan ”etnistä ja kulttuurista monimuotoisuutta” – ainakaan sellaista, josta he olisivat piitanneet tai jota he olisivat ymmärtäneet.

Juusolan mukaan asutuskolonialismissa ”olemassa olevat asukkaat on aina eliminoitava tavalla tai toisella, ja siksi asutuskolonialismi johtaa aina konfliktiin alueella asuvien ja uudisasukkaiden välillä”. Tämäkään väite ei päde Israelin syntyyn samalla tavalla kuin se pätee Yhdysvaltoihin tai Australiaan. Israelin valtion syntyyn saakka juutalaiset siirtolaiset ostivat maata. He pyrkivät sillä takaamaan turvallisuutensa ja varmistamaan, että juutalaisen väestön parissa voisi asua monenlaisia asioita taitavia työntekijöitä. Tavoitteena oli oman väestön monipuolisen tuottavuuden lisääminen. Kun Israelin valtio syntyi, monet paikalliset arabit karkotettiin tai he pakenivat – usein arabien oman propagandan pelästyttäminä. Julkisista maista tuli valtion omaisuutta ja yksityisiltä maanomistajilta ostettiin heidän maansa. Tähän historiaan liittyy myös vääryyksiä ja väkivaltaa, mutta prosessi ei ollut samanlainen kuin Yhdysvaltojen ja Australian tapauksissa.

Näiden näkökohtien perusteella pidän Juusolan Israelista esittämää asutuskolonialismiteoriaa liian yksioikoisena. Juusolan tapaan vieroksun ajatusta, että

Israelin valtion synty olisi jotenkin uniikki tapahtuma – ikään kuin uniikkisuus olisi peruste sille, että Israelia ei saa kritisoida. Erilaiseksi Israelin valtion synnyn tekee kuitenkin juutalaisten pitkä diaspora, vahva etninen ja uskonnollinen identiteetti, siihen liittyvä pitkä historia vainottuna kansana sekä Euroopan osalta 1870-luvulta alkaneet dramaattiset poliittiset tapahtumat: Venäjän pogromit, Ranskan Dreyfus-juttu, antisemitismin kiihtyvä nousu, natsi-Saksa, holokausti ja tyhjän päälle jääminen. Tällaista vahvaa ja omaa, mutta myös tiheää ja ahdistavaa historiaa ei ollut niillä, jotka lähtivät asuttamaan Pohjois-Amerikkaa ja Australiaa.

Vielä yksi asia. Kirjoitin aiemmassa artikkelissani, että ”antisionismin historiallinen kotipesä on luonnollisesti Lähi-Idän arabien parissa.” Tähän sekä Juusola että Stewart muistuttavat juutalaisesta antisionismista, jota en tässä yhteydessä ottanut huomioon, koska aiheenani oli juutalaisuuden ulkopuolinen keskustelu. Kuten **David J. Penslar** osoittaa, kirjasellaan *Der Judenstaat* **Theodor Herzl** toivoi herättävänsä Euroopan antisemiitit vaatimaan juutalaisten muuttoa Palestiinaan, mutta näille asia oli lähinnä yhdentekevä. Palestiinan arabien parissa herättiin vastustamaan sionismia vähitellen 1900-luvun alussa, ottomaanien valtakunnan viimeisinä vuosina. Sionistisen liikkeen kasvaessa antisionismista tulee arabien negatiivisen juutalaiskuvan keskeinen piirre. Euroopassa taas antisionismista tulee vasta myöhemmin antisemiiteille pakkomielle.

En pääse siitä mihinkään, että kaikissa eurooppalaisissa asenteissa sionismiin on mukana aina jotakin ylimääräistä ja oireellista. Kuten tämäkin keskustelu osoittaa, objektiivista näkökulmaa ei taida olla edes olemassa.

Kirjallisuutta

Tuvia Friling, “What Do Those Who Claim Zionism Is Colonialism Overlook?”
Handbook of Israel: Major Debates. Oldenbourg: De Gruyter 2016. 848-872.

Matti Myllykoski, "Israel ja Palestiina Edward Saidin silmin." <https://www.vartija-lehti.fi/israel-ja-palestiina-edward-saidin-silmin>

Derek J. Penslar, "Anti-Semites on Zionism: From Indifference to Obsession." *The Journal of Israeli History* 25 (2006) 13-31.

Kant ei redusoinut uskontoa moraalikysymykseksi

Petri Järveläinen

Monelle teologian ja filosofian opiskelijalle on jäänyt mieleen väite, jonka mukaan **Immanuel Kantin** mielestä uskonto on ”käytännöllisen järjen postulaatti”. Sana ”postulaatti” tarkoittaa annettua oletusta, jota ei epäillä. Lisäksi käsitykseen liittyy oletus, että ”Kant redusoi uskonnon moraaliksi”, toisin sanoen, että uskonto merkitsisi Immanuel Kantin mukaan moraalin alueella koettua velvoitetta, mutta sillä ei olisi yhteyttä tuonpuoleista todellisuutta koskeviin oletuksiin.

Tällaiset käsitykset saavat vahvistusta, jos lukee huolimattomasti Kantin uskonnonfilosofiseksi pääteokseksi sanotun teoksen *Religion innerhalb der Grenzen der blossen Vernunft* eli *Uskonto puhtaan järjen rajoissa* vuodelta 1793, mutta jättää katsomatta merkintöjä, joita Kant teki pääteoksissaan *Puhtaan järjen kritiikki* ja erityisesti *Arvostelukyvyyn kritiikki*, joka on erityisen omistautunut uskonnolliselle mielteelle ja joka on tulkintani mukaisesti Kantin uskontokäsityksen ”avain”. Kantin pääteokset on suomennettu joitakin vuosia sitten. Tämä on tehnyt hänen ajatuksiinsa tutustumisen vaivattomammaksi suomenkieliselle lukijalle. Lukukokemuksen valossa vakioituneet käsitykset Kantin ajattelusta herättävät kysymyksiä.

Puolisenkymmentä vuotta sitten olin kutsuttuna esitelmöitsijänä Tübingenin yliopiston uskonnollisia tunteita käsitelleessä seminaarissa. Samaisessa tilaisuudessa **Birgit Recci** piti esitelmän, jossa hän tarkasteli Kantin uskontokäsitystä Arvostelukyvyyn kritiikissä. Recci esitti, että Kantin näkemys voidaan ehkä tulkita omassa kategoriassaan eläväksi tunteeksi. Riccin esitelmä on julkaistu *European Journal for Philosophy of Religion* numerossa 2014/4. Kiinnitin käsitykseen

huomiota niiltä pohjin, että yleinen moraalivelvollisuustulkinta saattaa olla kyseenalainen Kantin ajatuksia tulkittaessa.

Kirjaan seuraavassa joitakin alustavia huomioita, joita olen tehnyt yllä mainittuja esityksiä lukiessani. Selostan ensin joitakin Kantin ajattelun kannalta tähdellisiä asioita asian ymmärtämisen taustaksi.

Puhtaan järjen kritiikissä Kant arvostelee perinnäisiä jumalatodistuksia. Hänen ajatuksensa pelkistyy näkemykseen, jonka mukaisesti järki ei voi todistaa Jumalan ideaalia, joka olisi jonkinlainen teismin muunnelma, mutta sillä on kyllä Jumalan idea.

Arvostelukyvyn kritiikin ponnahtauslautana on mielihyvän ja mielihahan tunteet. Arvostelukyky liittyy erityisesti makuun ja kauneuteen, mutta se liittyy myös elämänkatsomuksellisiin kokemuksiin. Sen yksi muoto on niin sanottu refleктоiva arvostelma, jossa on kyse siitä, että mieli tarkastelee erityistä yleisenä.

Uskonnollinen kokemus on luonnon teleologisuuteen eli tarkoituksenmukaisuuteen ja päämäärähakuisuuteen liittyvä asia. Mieli ei todista tai päättele luonnon koetusta säännönmukaisuudesta mitään, mutta sillä on refleктоivan arvostelukyvyn alueella mielihyvän kokemus Jumalan ideasta mainitun kokemuksen selityspeeriaatteena. Kant kirjoittaa:

”Näin jää väistämättä vain subjektiivisille ehdoille, nimittäin tietokyvyillemme soveltuvalla refleктоivalla arvostelukyvylle perustuva lause, joka objektiivis-dogmaattisena ilmaistuna kuuluisi: on olemassa Jumala...emme pysty lainkaan ajattelemaan ja tekemään käsitettäväksi tarkoituksenmukaisuutta, joka on asetettava perustaksi jopa tiedollemme monien luonnonolioiden sisäisestä mahdollisuudesta, muutoin kuin mieltämällä se ja maailma yleisesti älyllisen syyn (Jumala) tuotteena.”

Transsendentaalinen järki korjaa tähän kokemukseen liittyviä oletuksia ja käytännöllinen järki puolestaan antaa kokemukselle velvoittavuuden muodon. Kant kirjoittaa:

”Korkein olento siis jää spekulatiiviselle järjenkäytölle pelkäksi, joskin virheettömäksi ideaaliksi – käsitteeksi, joka päättää ja kruunaa kaiken inhimillisen kognition ja jonka objektiivista reaalisuutta ei tällä tiellä tosin voida todistaa muttei myöskään kumota. Siinä tapauksessa, että olisi moraaliteologia, joka kykenee korvaamaan tämän puutteen, tämä aikaisemmin pelkästään problemaattinen transsendentaalinen teologia osoittaisi korvaamattomuutensa määrittelemällä käsitteensä ja sensuroimalla lakkaamatta järkeä, jota aistimellisuus johtaa aivan riittävän usein harhaan ja joka ei aina ole yksimielinen omien ideoidensa kanssa. Välttämättömyys, korvaamattomuus, ykseys, olemassaolo maailman ulkopuolella (ei maailmansieluna), ikuisuus ilman ajan ehtoja, läsnäolo kaikkialla ilman avaruuden ehtoja, kaikkivoipaisuus ja niin edelleen ovat pelkkiä transsendentaalisia predikaatteja, ja siksi niiden puhdistettu käsite, jollaista jokainen teologia niin kovin tarvitsee, voidaan johtaa pelkästään transsendentaalisesta teologiasta.”

Näin Jumala ei ole erityinen käytännöllisen järjen postulaatti vaan pikemminkin kaikkien kolmen tietoisuuden muotojen yhteispelissä syntyvä idea, joka koskettaa tietoisuutta erittäin voimakkaalla tavalla.

Kokemuksen ydinaluetta on refleктоiva arvostelukyky, mutta se kommunikoi kahden muun tietoisuuden kategorian alueella.

Tämä on hyvin mielenkiintoista, koska Kant oli filosofianhistoriallisesti tunnekäsityksensä osalta rajoittunut. Hän kirjoitti usein tunteista enemmänkin aistisina ilmiöinä, vaikka vanhempi filosofianhistoria ei palauta niitä vain aisteihin. Asiallisesti Kantia voi tulkita siten, että hän kuvaa refleктоivan arvostelukyvyn alueella uskonnollista asennetta intentionaalisenä emotiona, jonka kognitiivista sisältöä voi tulkita ja lausua julki.

Myöhemmin uskantilainen **Rudolf Otto** kirjoitti juuri Arvostelman kritiikkiin viitaten, että kokemus pyhästä kauhistuttavana ja ihastuttavana on oma mielen kategoriansa, joka muistuttaa lähinnä sitä, mitä keskiajan mystikot olivat tarkoittaneet, kun he puhuivat sielunpohjasta. Tämä oli niin sanottua ”uskantilaisuutta”.

Nyt puhuu Jartzinger

Petri Järveläinen

Kuopion piispa Jari Jolkkonen on julkaissut viimeisen kymmenen vuoden aikana pitämistään esitelmistä sekä julkaisemista kirjoituksista muodostetun kokoelman nimellä *Ymmärrystä etsivä usko*. Jolkkonen tarkastelee siinä tieteellisiä, kulttuurisia ja teologisia teemoja. Sellaisena teos asettuu luontevasti piispalliseen jatkumoon: Kuopion piispoista niin **Eino Sormunen** kuin **Olavi Kareskin** käsittelivät laajassa kirjallisessa tuotannossaan erilaisia ajan kysymyksiä teologisesta ja kirkollisesta näkökulmasta. Edellinen tosin saattoi lausahda, että on selittänyt asiat seikkaperäisemmin tutkimuksissaan, mutta ei suositteleni niitä lukijalle, koska ne menevät yli tämän hilseen. Jolkkonen ei tee niin.

Kirjan on kustantanut aikoinaan *Kotimaa*-lehden päätoimittajana toiminut **Tuomo Korteniemen** *Väyläkirjat*, joka on ottanut kirkkoon ja uskontoon liittyvässä keskustelussa sen paikan, joka oli ennen *Kirjapajalla*. Tällainen ei luonnollisestikaan ole taloudellisesti kovin tuottoisaa, mutta on syytä kiittää Väyläkirjoja aatteellisuudesta sekä sen piiriin siirtyneitä lukuisia kirkollisia ja teologisia kirjoittajia hiillockseen puhaltamisesta.

Yhtä vastavirtaan kulkeva kuin Väyläkirjojen kustannusohjelma, on myös Jari Jolkkosen kirja. Se luo tuoreen ja radikaalin näkökulman kirkollisen eliitin puheenvuoroihin sikäli, että se ei omistaudu ihmisten sukupuolielämän salojen analyysiin ja tämän aihepiirin ohjeistuksiin. Keskellä aikojen pauhun tällainen *point of view* on tietenkin äärimmäisen takapajuinen ja kiinnostamaton, mutta toisaalta tuore ja kerrassaan yllättävä näkökulma verrattuna salonkikelpoisiin diskursseihin. Valtavirtakeskustelusta irtautuminen on kiinnostavaa esimerkiksi siinä valossa, jota **Hannu Kuosmanen** on selostanut **Annie Ernauxin** tuotannon osalta. Ernaux

tulkitsee ranskalaista sekularisaatiota siten, että kun paikallinen kirkko on menettänyt valtansa sukupuolikysymykseen, sen yhteiskunnallinen valta on ajautunut perifeeriseksi.

Jossain määrin Suomessakin on kysymys samanlaisesta tilanteesta ja eniten esille tulevien teemojen ylläpitäminen vaikuttaa yritykseltä saada vaikutusvaltaa takaisin. Vaikka puheenvuorot ja näkemykset ovatkin yleisesti hyväksyttäviä vastaten sekä lainsäädäntöä että yhteiskunnassa vallitsevaa ethosta, ne eivät sisällä erityisempiä substantiaalisia uskonnollisia näkökulmia. Tästä johtuen kirkollinen sukupuoliteologian esilläpito on heikkoa, vaikkakin sisällöllisesti yleisesti hyväksyttyä, mutta se esitetään peli on jo menetetty -tilanteessa sikäli, ettei kirkollisilla piireillä ole omintakeista lisättävää aihepiiriin.

Jolkkosen ratkaisu on etsiä tilaa keskustelussa toisista suunnista. Hän etsii muotoilua sille, onko hänen edustamallaan uskolla jokin erityinen sisältö, josta käsin se voisi käydä keskustelua muita sisältöjä edustavien näkemysten kanssa. Se, mikä tuo sisältö Jolkkosen mielestä on, herättänee myös kristinuskon puhuttelemien ihmisten mielissä enemmän kuin yhden ajatuksen. Lienee kristittyjä, jotka antaisivat sisällölle toisenlaisen muodon kuin kirjan kirjoittaja.

Kirjassa on kolme jaksoa. Ensimmäinen käsittelee uskonnon ja tieteen pohjalta nousevien teemojen välistä suhdetta. Toinen käsittelee uskonnon ja poliittisten teemojen suhdetta. Kolmas käsittelee uskonnon ja kirkon sisäisiä kysymyksiä, kuten vaikkapa kastetta ja julistustoimintaa.

Selostan seuraavassa kustakin jaksosta yhtä artikkelia ja kommentoin niitä hieman.

Uskonnollinen ja tieteellinen maailmankatsomus

Kirjan ensimmäisessä, hieman vajaat 100-sivuisessa jaksossa Jolkkonen tarkastelee uskonnon ja terveyden suhdetta, ateismia, altruismin ongelmia ja kuolemaa. Selostan ja kommentoin näistä hieman artikkelia ”Kirkon usko ja tieteellinen maailmankuva”. Kirjoitus tuo esitystavaltaan mieleen jotkin **Ilkka Niiniluodon** suurelle yleisölle suunnatut essee, joissa hän on puolustanut tieteellistä maailmankatsomusta. Tyypitellään erilaisia vaihtoehtoja, arvioidaan niiden heikkoja ja vahvoja puolia ja esitetään argumentatiivisesti oma näkemys. Esitys on läpikuultavaa, järkevästi toteutettua, hillittyä ja läpikotaisin asiallisesti keskustelevaa.

Voisi kenties sanoa, että Jolkkonen puolustaa uskonnollista maailmankatsomusta muita vaihtoehtoisia malleja kohtaan. Hän esittää melko hyväksytyn tyypityksen mukaisesti, että uskonnon ja tieteen välillä voidaan nähdä vuorovaikutus, konflikti, eriytyminen tai yhteneväisyys. Jolkkonen puolustaa vuorovaikutusta, jossa molemmat elämänalueet ovat päällekkäisiä, käyvät keskustelua keskenään, mutta eivät sulaudu toisiinsa.

On ehkä jonkin verran kiinnostavaa, että uskonnon luonnetta puolustaessaan Jolkkonen toteaa tarkoittavansa juutalais-kristillistä teismä. Luonnehdinta on käsitettävä yleisluontoisena viittauksena tämän perinteen uskomukseen Jumalasta mielen ulkoisena oliona, jota ei tarkemmin määritellä. Toisaalta teismi on varsin vahva lähinnä filosofinen oppi, jota kaikki juutalaiset ja kristityt eivät kannata ja jota he eivät ehkä ole velvoitettujakaan kannattamaan, lukuun ottamatta ehkä roomalais-katolista kirkkoa, jonka Vatikaanin ensimmäisessä konsiilissa filosofinen teismi näytetään hyväksytyn kirkon viralliseksi uskomukseksi.

Edelleen voisi kysyä, edellyttääkö uskonnollinen usko sitä, että henkilö omaksuu uskonnollisen maailmankatsomuksen? Jos henkilö rukoilee, käy kirkossa ja kokee uskonnollisia tunteita, seuraako tästä, että hän muodostaa yleisesti maailmaa

koskevia uskomuksia, joiden varassa hän voisi argumentoida muiden vastaavien uskomusjärjestelmien piirissä?

Uskonto voi käsittääkseni merkitä henkilölle uskonnollisen maailmankatsomuksen sijasta tai rinnalla myös elämistodellisuutta, jota kutsun **Arvo Pärtiä** mukaillen *tintinnabuliteologiaksi*, joka viittaa Pärtin kirkonkelloihin viittaavaan sävellystekniikkaan.

Olkoon esimerkkinä Pärtin tunnettu teos *Spiegel im Spiegel*. Teos muodostuu tarkasti lasketuista kolmen ja kuuden vastaavuuksista, joista säästys vastaa kuusijakoisesti solistin kolmijakoiseen teemaan. Jokainen tahti muodostaa vastineen toisilleen siten, että teoksen keskellä toteutettava kultainen leikkaus tuottaa täydellisen peilin, joka heijastuu sekä taakse- että eteenpäin ja ilmaisee sen, mikä on mielen ulkoisen todellisuuden luonne.

Teosta voi analysoida antiikin filosofian kolmioteorioista aina **Danten Jumalaiseen näytelmään** ja sen teoreettinen sekä matemaattinen tausta on lähes ehtymätön. Kuulija voi kuitenkin olla täysin tietämätön tällaisesta taustasta. Hän kuulee sävelten kulun muodostamatta niitä koskevaa katsomusta, mutta on silti valloittunut. Hänellä voi olla syvälinen ja kokonaisvaltainen tintinnabuli-identiteetti, ilman, että hän olisi millään muotoa perillä teoksen teoreettisista taustoista – hän voi olla niistä jopa täysin toista mieltäkin – ja ilman, että hänellä olisi tarvetta argumentoida tintinnabulin puolesta suhteessa muihin teoksiin.

En usko, että tällainen idea olisi Jolkkosenkaan kannalta erityisen vieras. On kuitenkin ehkä kiinnostavaa huomauttaa, ettei uskonnollisen maailmankatsomuksen puolustaminen ole ehkä kuitenkaan ainoa ja kenties ei keskeisinkään taso uskonnon paikkaa suhteessa muihin maailmankatsomuksiin arvioitaessa.

Kirjoituksessaan Jolkkonen tuo perustellusti esille esimerkiksi sen, että julkisuudessa kiivaimmin uskontoa vastaan hyökkäävien kirjoittajien näkemykset ovat

sisällöllisesti usein konservatiivisten uskonnollisten katsomusten kanssa yhteensopivia. Näin on esimerkiksi **Richard Dawkinsin** itsekästä geeniä käsittelevien näkemysten laita suhteessa **Augustinuksen** perisyntioppiin.

Voisikin kysyä, päteekö Jolkkosen viittaaman **Sam Harrisin** kirjassaan *The End of Faith: Religion, terror and the Future of Reason* esittämä näkemys, jonka mukaan yhteiskunnalla on oikeus tappaa uskonnolliset ihmiset heidän väärin uskomustensa takia myös niihin ateisteihin, jotka kannattavat samoja uskomuksia uskovaisista poiketen siten, että he uskovat näiden uskomusten olevan tieteellisiä?

Minna Canth kirkon ja yhteiskunnan suhteen hyvänä esimerkkinä

Kirjansa toisessa jaksossa Jolkkonen käsittelee uskonnon ja yhteiskunnan ja siihen liittyvän valtaajan välistä suhdetta. Hän analysoi vallan luonnetta ylipäänsä ja keskittyy erityisesti niin sanotun vasemmiston ja oikeiston väliseen ristivetoon. Myös uusimman ajan teologian tyypittelyissä on puhuttu teologisesta oikeistosta ja vasemmistosta. Teologisen oikeiston edustajaksi on mainittu esimerkiksi **Alister McGrath**, jolta Jolkkonenkin on saanut vaikutteita. Teologisen vasemmiston vakioedustaja on **John Shelby Spong**, joka oli Jolkkosen edeltäjän, piispa **Wille Riekkisen** keskustelukumppani.

Teologisen oikeiston tunnusmerkkejä ovat perinnäisten kristillisten oppien hyväksyminen ja niiden puolustaminen rationaalisuutta korostaen niitä arvostelevien suuntaan. Teologisen vasemmiston tunnusmerkkejä ovat irtiotto perinnäisiin kristillisiin oppeihin ja niiden sopeuttaminen paremmin hyväksyttäviksi ajankohtaisten rationaalisuususkomusten piirissä.

Jako on ensisijaisesti angloamerikkalainen, mutta se muistuttaa paljolti Suomessa tehtyä jakoa konservatiivien ja liberaalien välillä.

Jolkkonen sekä tarkastelee että arvostelee useissa kirjansa kirjoituksissa tätä erottelua. Vaikka jaottelulla on uskottavuutta, se ei ehkä kaikin puolin ole erityisesti omasta uskonnollisesta ja kirkollisesta perinteestämme lähtöisin oleva ja siihen liittyy aatteellista vierautta. Se tuntuu joiltain osin sinänsä tarpeelliselta turismilta, mutta ei kovin kotona olevalta.

Keskustelu erottelusta on osittain valtoimellaan ja keskeneräistä. Jolkkosen kirjan mielestäni onnistunein luku sen osalta on artikkeli ”Rauha Minnan kanssa. Kirjailija Minna Canthin ja piispa Gustav Johanssonin yhteentörmäys.”

Jolkkonen selostaa Johanssonin torjunnan taustaksi beckiläisen biblisismin, joka uskoi, että Raamatusta löytyy oikea etiikka. **Minna Canthin** pikemminkin **Tuomas Kempiläisen** hengellisyyteen liittyvä sosiaalietiikka törmäsi sen kanssa sovittamattomasti. Jolkkonen toteaa, ettei löydä Minna Canthin ajattelusta syytä tuomioon vaan kokee hänet tervetulleeksi kirkon solidaariseksi kriitikoksi.

Voisi ehkä sanoa, että artikkelissaan Jolkkonen tarjoaa patrioottista näkemystä. Hän etsii vastausta isänmaan äidinkasvojen perinteestä kansainvälisessä teologisessa ja kirkollisessa keskustelussa esillä olevaan tematiikkaan. Lähtökohta on tietysti hieman kömpelö suhteessa juohevaan small talkiin ja erilaisiin boxeihin ja koreihin aatteet ja ihmiset asettavaan kansainväliseen osaamiseen.

Jolkkosen piispallinen strategia

Kirjan viimeinen osa käsittelee kirkollisia ja sellaisena enemmän sisäpiirin teemoja. Niistä hahmottuu sekä Jari Jolkkosen teologinen tai hengellinen profiili että hänen tapansa hoitaa piispanvirkaa, jonka keskeisenä tehtävänä on ykseyden ylläpitäminen. Teemoina ovat sielunhoito, musiikki, kirkon edustaminen, kansankirkko ja ilmastoahdistus suhteessa luomisuskoon.

Saamani kuva on se, että Jolkkonen pyrkii eräänlaiseen ”ilmiöiden pelastamisen” strategiaan. Hän tervehtii ystävällisyydellä erilaisia kirkonsisäisiä katsomuksia, mutta esittää niistä kriittisiä ja omien korostuksensa näkökulmasta korjaavia huomioita. Strategiaa voisi rumemmin nimittää kuristajakäärmeen toiminnaksi: ensin uhri kiedotaan kaikin puolin ja pistos annetaan vasta lopuksi.

Hyvä esimerkki on artikkeli ”Kaste, usko ja kääntymys. Luterilainen oppi ja Urho Muroman herätyskristillinen perinne”.

Artikkelin alussa Jolkkonen kiittelee vuolaasti Muromaa ja tämän vaikutusta ja mainitsee, miten paljon siitä on opittavaa. Tämän jälkeen hän esittää useita luterilaisesta opista johtuvia kriittisiä kysymyksiä, joiden valossa hän toivoo, että Muroman näkemysten parhaat puolet voisivat kohdata sen kirkollisen opin, jonka kanssa ne näyttäivät olevan ristiriidassa, esimerkiksi sakramenttien osalta.

Strategia on sen laatuinen, etten ihmettelisi, jos Jolkkonen menisi Saatananpalvojien juhlapuhujaksi ja kertoisi, että heidän ajatuksensa ovat tavattoman mielenkiintoisia, kertovat meille yhteisesti jakamamme ihmisyyden eräistä tärkeistä ulottuvuuksista monia tärkeitä asioita, tuovat esille monia klassiseen pahaan liittyvän ajattelun kysymyksiä, jotka ovat edelleen ajankohtaisia ja jotka on tutkimuksessa tyypitetty näin ja näin ja joihin liittyy seuraavia loogisia ongelmia. Lopuksi hän esittäisi niin sanotun kysymyspatteriston, jonka jälkeen juhluvieras alkaisi ajatella, että hänen käsityskantansa on itse asiassa humbugia.

Arvioitu teos: Jari Jolkkonen, Ymmärrystä etsivä usko, Väyläkirjat 2022, 278 s.

Holokausti-elokuvien painava tietokirja

Mikko Ketola

Eri hakukriteereillä löytyy eri tietokannoista hyvin vaihteleva määrä holokausti-elokuvia. Yksi tämän teoksen tehtävistä on listata *aidosti* siihen luokkaan kuuluvat elokuvat. Se tarkoittaa narratiivisia elokuvia tai tv-elokuvia, jotka käsittelevät joko juutalaisia, jotka joutuivat kärsimään saksalaisten tai näiden liittolaisten käsissä toisen maailmansodan aikana, tai niitä, jotka joko auttoivat tai vahingoittivat juutalaisia holokaustin aikana.

Kirjan tekijällä **Rich Brownsteinilla** on työkokemusta Hollywoodista, mutta ennen kaikkea hän on tullut tunnetuksi holokaustia käsittelevien elokuvien asiantuntijana. Hänellä on pesti luennoitsijana Yad Vashem International School for Holocaust Studies -instituutissa Jerusalemissa. Brownsteinilla on selvä näkemys siitä, mitkä elokuvat täyttävät kriteerit, ja hänen elokuvatuntemuksensa on muutenkin massiivinen. Vaikka temaattisesti on vaikea ja surullinen, tekijän käsittelytavasta ei puutu huumoria ja sarkasmia, silloin kun niiden käytölle on perusteita.

Kirja sisältää katsauksen holokausti-elokuvien yleiseen historiaan, tilastollista tarkastelua ja elokuvien määrittelyä ja luokittelua eri tavoin. Tilastot kertovat sen, että noin puolet aihepiirin elokuvista on tehty joko Yhdysvalloissa tai Saksassa. Niitä seuraavat Ranska, Iso-Britannia, Israel ja Puola. Suomea ei listalla ole. Suomessakin aikanaan, lähinnä senaikaisen vähäisen kanavamäärän vuoksi suuren katsojamäärän saanutta *Polttouhrit*-sarjaa (*Holocaust*, 1978) Brownstein arvostaa lähinnä edelläkävijänä ja tietoisuuden lisääjänä, mutta muuten sen keskeisen sisällön olisi hänen mielestään voinut tiivistää pariin tuntiin.

Brownstein on laatinut teoksensa erityisesti amerikkalaisia kasvatusalan ammattilaisia varten tai amerikkalaisia muutenkin ajatellen. Se näkyy esimerkiksi siinä, kun hän on listannut elokuvat ja ilmoittanut niistä tietyt piirteet kuten genren, alagenren ja pituuden sekä näiden lisäksi sen, mistä tiedot ovat peräisin ja mistä elokuva on saatavilla. Se tarkoittaa verkkokirjakauppojen lisäksi erilaisia striimauspalveluita. Hänen pääluettelossaan on listattu myös sellaiset elokuvat, jotka eivät ole saatavilla, ja ne on merkitty omalla tavallaan. Elokuvien genret ovat uhri, ei-juutalainen auttaja (Righteous Gentile), selviytyjä, tekijä ja holokaustia sivuava (tangential).

Toinen lista kertoo elokuvien saamista palkinnoista, kolmas elokuvan arvosanasta Internet Movie Databasessa. Erityisesti kasvattajille tarkoitettussa liitteessä elokuvien sisällöstä on tiivistelmä ja maininta ikärajoituksesta, joiden tietojen avulla he voivat arvioida, mikä elokuva millekin luokka-asteelle voisi olla sopiva. Hyödyllinen ja kiinnostava on myös liite elokuvista, jotka usein virheellisesti määritellään holokausti-elokuviksi. Usein syynä virheelliseen luokitteluun on ollut, että ne käsittelevät toista maailmansotaa lähinnä yleisellä tasolla, ja holokaustin kuvaaminen on vain vähäisessä roolissa. Esimerkiksi tv-sarja *Taistelutoverit* (*Band of Brothers*) kuuluu tähän joukkoon.

Varmaankin kaikkein kiinnostavin on Brownsteinin valinta parhaaksi narratiiviseksi holokausti-elokuvaksi. Se on **Tim Blake Nelsonin** ohjaama *The Grey Zone* (2001). Sen ytimessä on kaksi tapahtumaa Birkenauissa: yhtäältä erään tytön selviytyminen kaasukammiossa ja toisaalta vankien kapina, jonka yhteydessä kaksi krematoriota tuhoutui. Näihin kytkeytyvien eettisten kysymysten käsittely nostaa Brownsteinin silmissä elokuvan omaan luokkaansa. Tämä hieno elokuva ei vain ole järkevä tunnettu Yhdysvalloissa eikä muuallakaan. Itse hankin sen aikoinaan Huuto.netistä, jossa sitä nytkin näyttää olevan saatavilla alimmillaan 50 sentin hintaan. Suosittelen sen katsomista, ja Brownsteinkin kehottaa kirjan lukijaa katsomaan elokuvan, ennen kuin lukee, mitä hän sanoo elokuvasta.

Teoksen keskiössä on Brownsteinin listaus 52 parhaasta tai suositellusta holokausti-elokuvasta. Näiden päätteeksi hän listaa vielä eri kategorioittain ”The Very Best” elokuvat. The Grey Zone on ykkösen uhri-kategoriassa. Auttaja-kategorian ensimmäinen on **Kjell Greden** 1990 ohjaama ruotsalainen *God afton, Herr Wallenberg*. Selviytyjä-kategoriassa se on amerikkalaisen **Hal Ashbyn** ohjaama *Harold and Maude* vuodelta 1971. Tekijä-kategorian ykkönen on amerikkalais-brittiläinen **Elijah Moshinskyn** 1993 ohjaama *Genghis Cohn* ja sivuava-kategoriassa Alan J. Pakulan ohjaama *Sofien valinta* vuodelta 1982. Pakulan elokuva kuuluu kyseiseen kategoriaan sen vuoksi, että elokuvan päähenkilö, jota **Meryl Streep** esitti, ei ollut juutalainen vaan katolilainen. Sivuava-kategoriassa kolmantena on **Quentin Tarantinon** *Inglourious Basterds*, jonka merkittävästä populaarikulttuurisesta vaikutuksesta Brownstein toteaa, että sen ansiosta monet amerikkalaiset nuoret luulevat, että **Hitler** kuoli Ranskassa elokuvateatterin palossa.

Arvioitu teos: Rich Brownstein, Holocaust Cinema Complete. A History and Analysis of 400 Films, with a Teaching Guide. McFarland & Co, 2021. 480s. Kirja on saatavilla HELMET-kirjastoista.

Vartija N:o I/2023

V. 1888 perustettu riippumaton aikakauslehti

135. vuosikerta

Julkaisija:

Vartija-aikakauslehden kannatusyhdistys r.y. (riippumaton yhdistys)

ISSN 0782-033X

www.vartija-lehti.fi

toimitus@vartija-lehti.fi

Päätoimittajat:

(vastaava)

Matti Myllykoski

Isonnevantie 41 A 9

00320 Helsinki

p. 050-3182453

matti.myllykoski@helsinki.fi

Mikko Ketola

Kirkkohistorian laitos

PL 33, 00014 Helsingin yliopisto

p. (09) 19122055

mikko.ketola@helsinki.fi

Vartijan kannatusyhdistyksen jäsenyys vuodelle 2023

Vartijan tukijäsen saa kaikki lehden numerot ja e-kirjat välittömästi niiden ilmestyttyä pdf-tiedostoina sähköpostiinsa. Lisäksi hän saa toimituksen uutiskirjeen ja kutsuja kiinnostaviin lukijatapaamisiin. Lehden nettisivulle uudet numerot ilmestyvät kaikkien luettaviksi pari kuukautta myöhemmin. Lukijatapaamisista tiedotetaan vain lehden tukijoille.

Vapaaehtoinen tukijäsenmaksu 20 € (opiskelijat ja työttömät 10 €) yhtä lukijaa kohden vuodelle 2019 maksetaan lehden Danske Bankin tilille FI79 8146 9710 2040 57. Viestitilaan maksaja merkitsee e-lehden ja e-kirjojen saajan tai saajien **sähköpostiosoitteen** ja varmuuden vuoksi myös **puhelinnumeron**. Maksaja saa välittömästi tiedon lehden julkaisemisesta Vartijan nettisivulla. Lisätietoja asiasta antaa matti.myllykoski@helsinki.fi

Toimitusneuvosto

Tuomas Vaura (pj.), Mikko Ketola, Matti Myllykoski, Niilo Rantala.

Vinjettikuvat: Anssi Rauhala